LUCAS KU Leuven
Minderbroedersstraat 8 bus 5310
3000 Leuven
Tel. + 32 16 37 34 31
www.kuleuven.be/lucas

UPSTREAM VLAANDEREN

Anna-Laura Marana
Evelien Demaerschalk
Prof. dr. Koen Hermans

Leuven
Juni 2025

Colofon

Opdrachtgever

Agentschap Opgroeien

Onderzoeksleiding

Prof. dr. Koen Hermans

Financiering

Agentschap Opgroeien

Wetenschappelijk medewerkers

Anna-Laura Marana

Evelien Demaerschalk

Interviewers

Anna-Laura Marana

Administratieve ondersteuning

Lut Van Hoof

Manuela Schröder

Leuven, 2025

Inhoud

Samenvatting **10**

Inleiding **12**

Hoofdstuk 1 Waarom Upstream? **13**

1 Wat is Upstream? 13

2 Belang van preventie en vroegdetectie 15

3 Belang van samenwerking (COSS) 16

Hoofdstuk 2 Vroeginterventie bij dak- en thuisloosheid en vroegtijdig schoolverlaten **17**

1 Dak- en thuisloosheid bij jongeren 17

1.1 Definitie van dak- en thuisloosheid 17
1.2 Risicofactoren en oorzaken van dak- en thuisloosheid bij jongeren 18
1.3 Gevolgen van dak- en thuisloosheid bij jongeren 20
1.4 Acties rond dak- en thuisloosheid bij jongvolwassenen 20

2 Vroegtijdig schoolverlaten 21

2.1 Oorzaken van vroegtijdig schoolverlaten 22
2.1.1 Leerlinggerelateerde factoren 22
2.1.2 Sociale en relationele factoren 23
2.1.3 Schoolgerelateerde factoren 24
2.1.4 Contextuele factoren 25

3 Vroegdetectie en -interventie: theoretische kaders 26

3.1 Wat is preventie? 26
3.2 Preventie in Upsteam 28

4 Ondersteuningsmechanismen binnen het onderwijs 29

4.1 Leerkrachten 29
4.2 Leerlingenbegeleiding volgens het zorgcontinuüm 29
4.3 CLB 30
4.4 De pedagogische begeleidingsdienst 31
4.5 De leersteuncentra 31
4.6 Data en registratie in scholen 31
4.6.1 Gezond Leven? Check het even! 32
4.6.2 Andere bevragingen in scholen 32

5 Intersectie tussen dak- en thuisloosheid en vroegtijdig schoolverlaten 32

5.1 Schooluitval als risicofactor voor dak- en thuisloosheid 32
5.2 Dak- en thuisloosheid als oorzaak van schooluitval 33
5.3 Gedeelde risicofactoren 33
5.4 Implicaties voor vroegdetectie 33

6 Beleidskaders en praktijkvoorbeelden 34

6.1 Projecten ter preventie van vroegtijdig schoolverlaten 34
6.1.1 NAFT 34
6.1.2 Samen tegen Schooluitval 34
6.1.3 POWER-traject 35

Hoofdstuk 3 Upstream internationaal 36

1 Upstream Australia 36

2 Upstream Cymru (Wales) 38

3 Upstream USA 39

4 Upstream Canada 39

5 Upstream International Living Lab (UILL) 40

Hoofdstuk 4 3 Vlaamse pilootprojecten 42

1 Kempen 42

1.1 Regionale kenmerken 42
1.2 Stuurgroep en coördinatie 43
1.3 Upstream-team 43
1.4 COSS 44
1.5 Deelnemende scholen 44

2 Mechelen 45

2.1 Regionale kenmerken 45
2.2 Stuurgroep & coördinatie 45
2.3 Upstream-team 46
2.4 COSS 46
2.5 Deelnemende scholen 47

3 Antwerpen 47

3.1 Regionale kenmerken 47
3.2 Stuurgroep & coördinatie 48
3.3 Upstream-team 48
3.4 COSS 49
3.5 Deelnemende scholen 49

Hoofdstuk 5 Methodologie 51

1 Kwantitatief luik 51

1.1 Ontwikkeling vragenlijst 51
1.2 Vlaggensysteem 53
1.3 Myneva gegevens 55

2 Kwalitatief luik 55

2.1 Interviews jongeren 55
2.2 Focusgroepen Upstream-medewerkers 56
3 Data stroom 56

Hoofdstuk 6 Resultaten 58
1 Globale resultaten 58
1.1 Schooluitval 58
1.2 Huisvesting 60
1.3 Emotioneel welbevinden 61
1.4 Woonzekerheid 62
1.5 Slaapplaats en verblijfsituatie 63
1.6 Besluit 64
2 Gevlagde jongeren 64
2.1 Schooluitval 65
2.2 Huivesting 66
2.3 Emotioneel welbevinden 67
2.4 Woonzekerheid 68
2.5 Slaapplaats en verblijfsituatie 69
2.6 Doelgroepgegevens 70
2.7 Besluit 71
3 Jongeren met risico op dak- en thuisloosheid en/of schooluitval in vergelijking met de bredere jongerenpopulatie 72
4 Myneva gegevens 73
4.1 Niet-opgestarte begeleiding 75
4.2 Opgestarte begeleiding 75
4.2.1 Profielkenmerken 76
4.2.2 Inhoud begeleiding 77
4.2.3 Hulpgeschiedenis 78
4.2.4 Betrekking netwerk 79
4.2.5 Contact andere hulpverlening 79
4.2.6 Bijschakelen 79
4.2.7 Afronding 79
4.2.8 Opgetreden verandering 79

Hoofdstuk 7 Ervaringen van deelnemende jongeren 80
1.1 Klasafname 81
1.2 Contactname 81
1.3 Begeleiding 83
1.3.1 Verwachtingen 83
1.3.2 Planning en locatie van de gesprekken 84
1.3.3 De persoon van de begeleider 84

1.3.4 Contact school 86
1.4 Profiel jongeren 87
1.4.1 Besproken thema's 87
1.4.2 Empathie & relativering 89
1.4.3 Vertrouwen 89
1.5 Vraaggericht werken 91
1.6 Resultaten 92
1.7 Besluit 95
Hoofdstuk 8 Ervaringen Upstream-team 98
1.1 Contactname 98
1.2 Vraaggericht werken 101
1.3 Inhoud van de begeleidingen 102
1.4 Samenwerking onderwijs- en welzijnspartners 104
1.5 Klastrajecten 106
1.6 Geboekte vooruitgang 107
1.7 Aanbevelingen 109
1.8 Besluit 110
Hoofdstuk 9 Algemene conclusies & aanbevelingen 113
1 Algemene conclusies 113
2 Lessons learned 115
3 Aanbevelingen 117
3.1 Investeer in het juiste profiel van de Upstream-medewerker 117
3.2 Aanwezigheid van de Upstream-medewerker op school 117
3.3 Koppeling aan de 'gouden weken' in het begin van het schooljaar 117
3.4 Expliciteer de begeleidingsmethodiek 117
3.5 Betere benutting van doorverwijzing en netwerkbetrokkenheid 118
3.6 Vrijwilligheid en eigenaarschap bij jongeren 118
3.7 Inzage in vragenlijst als gesprekstool 118
3.8 Verbeteren van het bereik van afwezige of digitaal niet aangesloten jongeren 118
3.9 Investeren in teamwerking en interne samenhang 118
3.10 Voldoende en stabiele middelen voorzien 119
3.11 Stimuleer structurele samenwerking tussen scholen en welzijnspartners 119
Referenties 120

Lijst tabellen

Tabel 1: Cijfers schooluitval België 21

Tabel 2: Overzicht welzijnsindicatioren Kempen 42

Tabel 3: Deelnemende scholen Kempen 44

Tabel 4: Overzicht welzijnsindicatioren Mechelen 45

Tabel 5: Deelnemende scholen Mechelen 47

Tabel 6: Overzicht welzijnsindicatioren Antwerpen 47

Tabel 7: Deelnemende scholen Antwerpen 49

Tabel 8: ETHOS Light categorieën 54

Tabel 9: Stellingen over schooluitval (N=1213). 59

Tabel 10: Stellingen rond huisvesting (N=1213). 60

Tabel 11: Stellingen rond emotioneel welbevinden (N=1213). 61

Tabel 12: Stellingen rond woonzekerheid (N=1213). 62

Tabel 13: Verblijfplaats jongeren (N=1213). 63

Tabel 14: Gevlagde jongeren 65

Tabel 15: Stellingen rond schooluitval bij jongeren met een verhoogd risico (N=385). 65

Tabel 16: Stellingen rond huisvesting bij jongeren met een verhoogd risico (N=385). 66

Tabel 17: Stellingen rond emotioneel welbevinden bij jongeren met een verhoogd risico (N=385). 67

Tabel 18: Stellingen rond woonzekerheid bij jongeren met een verhoogd risico (N=385). 68

Tabel 19: Verblijfplaats bij jongeren met een verhoogd risico (N=385). 69

Tabel 20: Reden niet thuis slapen bij jongeren met een verhoogd risico (N=385). 69

Tabel 21: Geslacht bij jongeren met een verhoogd risico (N=385). 70

Tabel 22: Leeftijd bij jongeren met een verhoogd risico (N=385). 70

Tabel 23: Verdeling gevlagde jongeren volgens geslacht 71

Tabel 24: Resultaat van contactpoging 74

Tabel 25: Leeftijdsverdeling van jongeren in begeleiding 76

Tabel 26: Aantal broers en/of zussen 77

Tabel 27: Aantal besproken thema's 78

Tabel 28: Gegevens geïnterviewde jongeren 80

Lijst figuren

Figuur 1: Hoe werkt Upstream (Sohn & Gaetz, 2020) 14

Figuur 2: A new direction: a framework for homelessness prevention (Gaetz et al., 2018) 28

Figuur 3: The Geelong Project 37

Figuur 4. Resultaten Geelong AIAD (2017) 38

Figuur 5. Upstream Canada Model (Sohn & Gaetz, 2020). 40

Figuur 6: Datastroom gegevens 57

Samenvatting

Één op vijf dak- en thuisloze personen in Vlaanderen is een jongvolwassene tussen 16 en 25 jaar. Upstream wil, geïnspireerd op Upstream projecten in Australië, Canada, de USA en het Verenigd Koninkrijk, inzetten op vroegdetectie en interventie om dak- en thuisloosheid en/of schooluitval bij jongvolwassenen te voorkomen.

In opdracht van en in samenwerking met het Agentschap Oproeien, startten in Vlaanderen drie Upstream pilootprojecten in de Kempen, Mechelen en Antwerpen. In elke regio werd in een drietal scholen een Upstream-bevraging opgezet. Een korte vragenlijst in het derde middelbaar laat toe om signalen van mogelijke risico's op dak- en thuisloosheid en schooluitval vroegtijdig op te sporen. Bij een verhoogd risico wordt snel een welzijnspartner ingeschakeld die op vraag van en samen met de jongere en eventueel het gezin een traject op maat uitwerkt. Het project focust op samenwerking tussen scholen en welzijnsdiensten binnen lokale netwerken, de zogenaamde Community of Schools and Services (COSS), om jongeren beter te ondersteunen.

Dit onderzoek evalueert de implementatie van deze eerste Upstream pilootprojecten in Vlaanderen. Om de werking van Upstream te evalueren wordt een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden gehanteerd.

De kwantitatieve data omvatten de afgenomen vragenlijsten onder jongeren en de gegevens die Upstream-medewerkers registreerden in het registratiesysteem Myneva, met betrekking tot de begeleide jongeren. De kwalitatieve data bestaan uit 12 diepte-interviews met jongeren die het Upstream-traject hebben doorlopen en drie focusgroepen met Upstream-medewerkers.

Uit het onderzoek blijkt dat de Upstream-aanpak toelaat om kwetsbare adolescenten te detecteren. In totaal vulden 1.213 jongeren de vragenlijst in, waarvan er 385 (31,7%) als kwetsbaar werden geïdentificeerd en in aanmerking kwamen voor begeleiding. Van deze groep heeft 13,9% een risico op dak- en thuisloosheid en/of schooluitval, 13,4% heeft een groot risico op dak- en thuisloosheid en 4,4% van de jongeren was effectief dak- of thuisloos.

Een belangrijke uitdaging is het bereiken van de jongeren: 47,7% van de geïdentificeerde jongeren reageerde niet op het contactvoorstel van de Upstream-medewerker. Bij 93 jongeren (24,2%) werd een begeleidingstraject opgestart. Opvallend is dat 44,1% van deze jongeren nog geen eerdere hulpverleningservaring had, wat erop wijst dat Upstream jongeren bereikt die anders onder de radar zouden blijven.

De begeleide groep bestond voornamelijk uit meisjes (66,7%) en jongeren van 14 à 15 jaar. De thema's die het vaakst aan bod kwamen in de gesprekken waren welzijn (60,2%), gevolgd door gezin (52,2%) en schoolwelbevinden (50,5%). Andere thema's zijn mentale gezondheid (45,2%), vrije tijd (16,1%), pesten (10,8%), netwerk (10,8%), huisvesting (5,4%) en financiën (2,2%). Uit de kwalitatieve interviews blijkt ook dat de adolescenten zich in een moeilijke situatie bevinden, hoewel ze hun eigen situatie minimaliseren. Daarnaast blijkt dat de jongeren een luisterend oor heel belangrijk vinden. Ze kunnen hun verhaal delen, maar op het gebied van school of gezinssituatie zijn er minder grote veranderingen.

De kracht van de Upstream-methodiek ligt in een combinatie van zichtbaarheid van de Upstream-medewerker op de scholen en vrijwilligheid en vertrouwen in de begeleiding. De fysieke aanwezigheid

van de medewerker op school – zowel tijdens klasafnames als informeel op de speelplaats of in de gangen – verlaagt de drempel tot contact. Jongeren herkennen de Upstream-medewerker, waardoor een eerste gesprek minder beladen aanvoelt. Het feit dat gesprekken vaak plaatsvinden op school maakt de begeleiding bovendien praktisch, toegankelijk én discreet.

Vrijwilligheid is een tweede essentieel principe. Jongeren behouden de regie: ze kiezen zelf of, wanneer en hoe ze het gesprek aangaan. Deze autonomie versterkt het gevoel van veiligheid en vertrouwen. Ook wanneer jongeren aanvankelijk niet ingaan op het aanbod, blijkt een respectvolle, aanklampende benadering effectief, zolang de vrijblijvendheid centraal blijft staan.

De onafhankelijkheid van het schoolteam en het beroepsgeheim van de Upstream-medewerkers dragen bij aan een vertrouwensrelatie, wat vooral belangrijk is voor jongeren met weinig vertrouwen.

Uit de interviews blijkt dat Upstream jongeren bereikt die anders onder de radar zouden blijven. Niet alleen de Upstream- medewerkers, maar ook leerlingenbegeleiders signaleren dat jongeren die niet op de radar staan van de scholen dankzij Upstream toch in beeld komen. De aanpak biedt jongeren emotionele steun, stimuleert openheid over hun situatie en draagt bij aan bredere preventie van schooluitval en dak- en thuisloosheid.

Uit het onderzoek komen ook concrete aanbevelingen voor verbetering en verduurzaming van het project, zoals het belang van het profiel van de Upstream-medewerker, de structurele aanwezigheid van medewerkers op school, een sterke inbedding in de ‘gouden weken’ en de nood aan een meer uitgewerkte begeleidingsmethodiek, stabiele middelen en een teamwerking. Daarnaast wordt best ingezet op het vergroten van het bereik, vooral bij afwezige of moeilijk bereikbare jongeren, het versterken van de brugfunctie naar externe hulpverlening en het informeel netwerk én het stimuleren van een structurele samenwerking tussen scholen en welzijnspartners.

Inleiding

Eén op vijf dak- en thuisloze personen in Vlaanderen is een jongvolwassene tussen 16 en 25 jaar. Vaak gaat het om jongeren die opgroeien in een moeilijke thuissituatie, met spanningen of conflicten die op een bepaald moment tot een breuk leiden. Het verlies van een veilige thuis gebeurt zelden plots, maar is meestal het gevolg van een opstapeling van kwetsbaarheden.

Het Upstream-project wil die negatieve spiraal vroegtijdig doorbreken door in te zetten op preventie, vroegdetectie en snelle, gepaste ondersteuning, zodat jongeren niet tussen de mazen van het net vallen. Via een korte, laagdrempelige vragenlijst in het derde middelbaar worden signalen van mogelijke risico's op dak- en thuisloosheid en/of schooluitval opgespoord. Wanneer blijkt dat een jongere extra ondersteuning nodig heeft, wordt snel een welzijnspartner ingeschakeld die samen met de jongere (en eventueel het gezin) een traject op maat opstart.

Een screening op school is hierbij cruciaal: het is een plek waar jongeren regelmatig aanwezig zijn en problemen thuis hebben vaak een directe impact op schoolprestaties en mentaal welzijn. Door net daar vroeg in te grijpen, willen we escalatie vermijden — zoals het verlies van een thuis, psychische problemen of vroegtijdige schooluitval.

Upstream ging van start in 3 pilootregio's van **A Way Home** actiegroepen uit de Kempen, Antwerpen en Mechelen. Geconfronteerd met het hoge aandeel van jongvolwassen in de totale populatie van dak- en thuisloze personen wilden deze coalities inzetten op een preventieve aanpak geïnspireerd op de buitenlandse ervaringen met Upstream. In elke regio wordt er samengewerkt met drie middelbare scholen én wordt er gebouwd aan een lokale COSS: een intersectoraal netwerk waarin onderwijs en welzijn elkaar versterken om het probleem van dak- en thuisloosheid aan te pakken. De betrokken partners denken mee na over structurele oplossingen en samenwerking rond concrete casussen.

Want iedereen heeft recht op een veilige thuis. Maar meer nog: jongeren verdienen het om zich gezien, gehoord en ondersteund te voelen. Zeker wie het moeilijk heeft, verdient tijdige en warme begeleiding. Met Upstream willen we hen niet alleen uit de problemen helpen, maar ook perspectief bieden — zodat ze zich opnieuw kunnen focussen op hun toekomst.

Hoofdstuk 1 Waarom Upstream?

1 Wat is Upstream?

Jij en een vriend zijn aan het picknicken aan de oever van een rivier. Plotseling horen jullie een schreeuw vanuit het water – een kind is aan het verdrinken. Zonder na te denken springen jullie beiden in het water, grijpen het kind en zwemmen naar de kant. Voordat jullie op adem kunnen komen, horen jullie opnieuw een kind om hulp roepen. Jij en je vriend springen weer de rivier in om haar te redden. Dan drijft er nog een worstelend kind in zicht… en nog een… en nog een. Jullie kunnen het nauwelijks bijhouden. Plotseling zie je je vriend uit het water springen, het lijkt alsof hij je alleen achterlaat. "Waar ga je naartoe?" roep je uit. Je vriend antwoordt: "Ik ga stroomopwaarts om te kijken waarom al deze kinderen in het water belanden."

- Een parabel uit de volksgezondheid (aangepast aan het origineel dat vaak wordt toegeschreven aan Irving Zola)

Het idee achter *Upstream thinking* komt uit de volksgezondheid en de sociale wetenschappen en houdt in dat je problemen aanpakt voordat ze ontstaan, in plaats van alleen de gevolgen te bestrijden. De metafoor van de rivier toont aan dat als je reactief handelt en dus meer mensen uit het water moet redden, het verstandiger is om stroomopwaarts of *Upstream* te kijken en de oorzaak aan te pakken – denk aan een brug repareren of een waarschuwingsbord plaatsen – zodat mensen niet in de rivier vallen (Heath, 2020).

Deze manier van denken – het voorkomen van problemen in plaats van alleen de symptomen te bestrijden – kan ook worden toegepast op dak- en thuisloosheid en schooluitval bij jongeren. Vaak worden jongeren geholpen op het moment dat ze al op straat leven: door opvangvoorzieningen, noodhulp en crisisinterventies. Maar wat als we eerder ingrijpen, vóórdat jongeren dakloos worden? Dat is waar Upstream in beeld komt – een project dat inzet op **vroege detectie** en **interventie**, dat ervoor zorgt dat jongeren geholpen worden vóór ze echt in de problemen komen.

Het Upstream project werd voor het eerst gelanceerd in Geelong Australië in 2009. Een van de bedenkers, David Mackenzie, die sinds het begin van de jaren negentig onderzoek doet naar dakloosheid onder jongeren, behoorde tot degenen die pleitten voor vroege interventie en preventie als strategische verschuiving in het beleid. Er is namelijk een verschuiving nodig van het aanpakken van dakloosheid naar het voorkomen en beëindigen ervan. Dit door bijvoorbeeld meer in te zetten op betaalbare, duurzame en kwalitatief hoogwaardige huisvesting, integratieoplossingen voor het groeiend aantal mensen zonder papieren en preventiemaatregelen (Mackenzie & Thielking, 2013; Van Vyve, 2022).

Het idee dat hieruit is gegroeid is een vroegtijdige interventie en preventieve aanpak om dakloosheid onder jongeren te voorkomen. Dit door middel van een Student Needs Survey (SNS). Deze SNS wordt ingevuld door elke middelbare scholier op school. Nadien wordt er een kort vervolggesprek gehouden met de geïdentificeerde risicoleerlingen om na te gaan of hun informatie over het risico geldig en actueel is. Als dit het geval is wordt de leering betrokken bij het Geelong Project. Kenmerkend voor het Upstream project is de Community of Schools and Services (COSS). Dit is een soort team waarin scholen

en welzijnsorganisaties meer gecoördineerd en interprofessioneel samenwerken om het probleem van dak- en thuisloosheid aan te pakken (Mackenzie & Thielking, 2013).

Figuur 1: Hoe werkt Upstream (Sohn & Gaetz, 2020)

Internationale voorbeelden tonen dat deze preventieve aanpak loont. De stad Geelong in Australië ging als eerste aan de slag om dak- en thuisloosheid op te sporen. De resultaten van de aanpak zijn veelbelovend. De steden die werkten met deze brede screening zien een daling van 40% in dak- en thuisloosheid bij jongvolwassenen en 20% minder schooluitval (Hand & Mackenzie, 2023).

Hierna is het Upstream project ook van start gegaan in Canada, de USA en Wales. Met Upstream Vlaanderen willen we deze aanpak uittesten in drie pilootregio's: regio Noorderkempen, Mechelen en stad Antwerpen. We willen inzetten op een brede screening in middelbare scholen. Scholen zijn een goede locatie voor vroege interventie, aangezien ze de reguliere instantie zijn die de meeste jongeren bezoeken tijdens de adolescentie. Door middel van een online vragenlijst bij middelbare scholieren uit het derde middelbaar willen we die jongeren opsporen die een risico lopen op dak- en thuisloosheid en/of schooluitval. De keuze voor het derde middelbaar is gemaakt omdat dit een moment is waarop jongeren doorgaans voldoende maturiteit hebben om op een veilige en bewuste manier met vragen over kwetsbare thema's om te gaan. Jongere leerlingen bevragen zou ethisch complexer zijn, gezien hun ontwikkelingsfase en de gevoeligheid van de thematiek.

Voor de geïdentificeerde jongeren start een welzijnspartner zo snel mogelijk een begeleiding op. Deze begeleiding is gericht op de jongere en/of het gezin van deze jongere. In elke regio wordt een COSS opgericht.

De piloten zijn nauw verbonden met A Way Home coalities[1], lokale samenwerkingsverbanden die samen actie ondernemen om jongerenthuisloosheid te voorkomen en te beëindigen.

[1] In Antwerpen gaat het om Mind the Gap Antwerpen en in De Kempen om Collectief Kempen.

2 Belang van preventie en vroegdetectie

Dakloosheid onder jongeren is niet enkel een tijdelijk probleem, maar een belangrijke voorspeller van dakloosheid op volwassen leeftijd. Wie als jongere dakloos is geweest, loopt aanzienlijk meer risico om later opnieuw in een precaire woonsituatie terecht te komen (Braciszewski et al., 2016; Grattan et al., 2022). Dit onderstreept het belang van preventie: voorkomen is niet alleen menselijker, maar ook effectiever dan genezen.

Dakloosheid is bovendien geen individueel 'falen', maar een complex maatschappelijk fenomeen met diepgaande sociale, economische en gezondheidsimplicaties. De afgelopen jaren groeit de consensus dat louter reageren op het probleem – via noodopvang en crisisinterventies – onvoldoende is. De afhankelijkheid van deze crisisrespons, hoewel goedbedoeld, heeft niet de gewenste resultaten opgeleverd. Er is namelijk geen aantoonbare afname van het aantal jongeren dat op straat belandt en dak- en thuisloosheid onder jongeren blijft een urgent probleem (Gaetz et al., 2018). In plaats daarvan wordt steeds vaker gepleit voor een proactieve, preventieve aanpak die inzet op vroegtijdige signalering en structurele ondersteuning (Pleace, 2019). Zulke preventieve strategieën zijn niet alleen doeltreffender op lange termijn, maar ook kostenefficiënter (Busch-Geertsema, 2010).

Een studie van de Université Libre de Bruxelles (ULB) toont bijvoorbeeld aan dat één dakloze persoon de samenleving jaarlijks gemiddeld 40.000 euro kost. Die som omvat uitgaven voor noodopvang, hulpverlening, gezondheidszorg, juridische ondersteuning én gederfde inkomsten uit belastingen en sociale bijdragen (Bayenet et al., 2022; Christiaens, 2022). Ook internationaal onderzoek wijst op de aanzienlijke maatschappelijke kosten van langdurige of herhaalde dakloosheid, onder andere via overgebruik van noodvoorzieningen, verhoogd contact met het strafrechtsysteem en een afname van de gezondheid en maatschappelijke participatie (Pleace, 2019).

Deze cijfers benadrukken de noodzaak voor beleidsmakers om proactieve maatregelen te nemen die dakloosheid voorkomen, eerder dan te investeren in dure, maar vaak ontoereikende noodoplossingen.

Vroegtijdige interventies richten zich op het identificeren van risicofactoren zoals uithuiszettingen, relationele breuken, armoede en psychische kwetsbaarheid. Door deze signalen tijdig te herkennen, kunnen hulpverleners gerichte ondersteuning bieden voordat mensen effectief dakloos worden. Onderzoek toont aan dat hoe langer iemand dakloos is, hoe moeilijker het wordt om opnieuw te integreren in de samenleving en hoe groter de kans op chronische problemen (FEANTSA, 2020).

Preventie en vroegdetectie vormen een onmisbare pijler in het bestrijden van jongeren-dakloosheid. Ze leveren humanitaire winst op én zorgen voor een doelmatiger aanwending van middelen. Het gaat om een verschuiving van een beheersingsstrategie – waarbij basisnoden tijdelijk worden opgevangen – naar een structurele aanpak die dakloosheid voorkomt en indien nodig snel en duurzaam beëindigt door passende huisvesting en ondersteuning (Mayock & Parker, 2023).

3 Belang van samenwerking (COSS)

De internationale Upstream projecten benadrukken het belang van samenwerking tussen verschillende sectoren om vroegtijdig in te grijpen bij jongeren in kwetsbare situaties. Een cruciaal onderdeel hiervan is het samenbrengen van verschillende partners zoals onderwijsinstellingen, welzijnsorganisaties, jeugdhulp, jeugdwerk en andere actoren in een zogenoemde *Community of Schools and Services* (COSS).

De diensten binnen deze COSS spelen een cruciale rol in het aanvullend aanbod voor jongeren naast de Upstream-begeleiding. Zo creëert de COSS een structureel platform voor overleg, kennisdeling en afstemming. Door sectoroverschrijdend samen te werken kunnen signalen sneller worden opgepikt, ontstaat er meer continuïteit in de ondersteuning van jongeren en wordt voorkomen dat hulp versnippert. Bovendien vergroot de samenwerking binnen een COSS de slagkracht van het lokale netwerk en draagt het bij aan een gedragen en geïntegreerde aanpak, waarin jongeren beter en meer op maat kunnen worden ondersteund. Daarmee draagt de COSS ook bij aan de duurzame verankering van het project in het bestaande hulpverleningslandschap.

Hoofdstuk 2 Vroeginterventie bij dak- en thuisloosheid en vroegtijdig schoolverlaten

In dit hoofdstuk ligt de focus op vroeginterventie bij jongeren die risico lopen op dak- en thuisloosheid en/of om vroegtijdig de school te verlaten. Beide fenomenen zijn nauw met elkaar verbonden en hebben verstrekkende gevolgen op sociaal, economisch en individueel vlak.

Binnen het kader van het Upstream-project — dat zich richt op vroegtijdige signalering en het preventief aanpakken van kwetsbaarheden aan de bron — is dit hoofdstuk van bijzondere relevantie. Door vroegtijdige signalering en geïntegreerde interventies kunnen potentiële risico's op dak- en thuisloosheid en vroegtijdig schoolverlaten beter worden aangepakt.

Daarom zoomt dit hoofdstuk dieper in op de literatuur rond de oorzaken en gevolgen van zowel dak- en thuisloosheid als vroegtijdig schoolverlaten. Vervolgens worden enkele theoretische kaders rond vroegdetectie en interventie besproken. Ook wordt onderzocht welke ondersteuningsmechanismen momenteel al bestaan binnen het Vlaamse onderwijs en op welke manier het Upstream-project hierop kan aansluiten en versterken. Daarnaast krijgt de wisselwerking tussen vroegtijdig schoolverlaten en dak- en thuisloosheid bijzondere aandacht – precies de kernproblematieken waarop het Upstream-project zich richt. Tot slot worden enkele beleidsmaatregelen en praktijkvoorbeelden toegelicht die inspelen op deze problematieken.

1 Dak- en thuisloosheid bij jongeren

Dakloosheid is een begrip dat moeilijk eenduidig te definiëren valt en de gekozen definitie heeft belangrijke implicaties. De vraag waar dakloosheid begint en eindigt, is al jarenlang onderwerp van debat. Gaat het enkel over mensen zonder vaste verblijfplaats of hoort ook wie leeft in onzekere of ongeschikte woonomstandigheden erbij? Denk bijvoorbeeld aan mensen die op straat slapen, zij die op korte termijn hun woning dreigen te verliezen, of personen die verblijven in onveilige of mensonwaardige huisvesting. Hoewel algemeen erkend wordt dat de eerste groep duidelijk dakloos is, worden de andere categorieën niet altijd als zodanig beschouwd.

Daarnaast verschilt jongeren dakloosheid op meerdere vlakken van dakloosheid onder volwassenen. De leeftijdscategorie die bij de categorie 'jongeren' hoort, heeft gevolgen voor welke situaties en personen als dakloos kunnen worden beschouwd. Zowel de term 'jongeren' als 'dakloosheid' kent echter uiteenlopende interpretaties en een wereldwijd geharmoniseerde definitie ontbreekt (Busch-Geertsema, 2010; Mayock & Parker, 2023).

1.1 Definitie van dak- en thuisloosheid

Toch is deze discussie meer dan een semantisch verschil: hoe we dakloosheid afbakenen, bepaalt niet alleen wie wel of niet wordt meegeteld in statistieken, maar beïnvloedt ook het beleid, de hulpverlening en ons begrip van de onderliggende oorzaken. Om meer duidelijkheid en samenhang te brengen in dit complexe veld, ontwikkelde FEANTSA (de Europese Federatie van organisaties die werken met daklozen) de ETHOS-typologie (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion). Deze typologie

benadert dak- en thuisloosheid als een gradueel en veelzijdig fenomeen en maakt een onderscheid tussen mensen zonder onderdak, mensen met onzekere woonstatus en mensen in ontoereikende woonomstandigheden. Volgens deze benadering omvat het begrip 'thuis' drie essentiële componenten: (Edgar et al., 2004; Johnson et al., 2024; FEANTSA, 2005)

1) Een fysieke component – een geschikte woning hebben die voldoet aan basisnormen en comfort en veiligheid
2) Een sociale component – de mogelijkheid hebben tot privérelaties en sociale netwerken binnen de woningcontext
3) Een juridische component – de zekerheid van een wettelijke verblijfssituatie (zoals huurbescherming of eigendomsrecht)

Specifiek voor dak- en thuisloze jongeren ontwikkelde de Canadian Observatory on Homelessness (2016) deze definitie:

> *"Jongeren met een leeftijd van 13 tot 24 jaar die onafhankelijk van hun ouders of voogden leven, maar niet de middelen hebben om een stabiele, veilige en consistente verblijfplaats te verkrijgen, noch er een onmiddellijk vooruitzicht op hebben."*

1.2 Risicofactoren en oorzaken van dak- en thuisloosheid bij jongeren

De weg naar dak- of thuisloosheid van jongeren wordt gevormd door een scala aan ervaringen en risico's die vaak op complexe manieren met elkaar verweven zijn. Jongeren belanden zelden van de ene op de andere dag op straat; het is eerder het resultaat van een opeenstapeling van negatieve ervaringen en risicofactoren. Deze factoren kunnen grofweg worden onderverdeeld in drie categorieën: **individuele en relationele factoren**, **structurele factoren** en **institutionele factoren** (Grattan et al., 2022).

Het is belangrijk om te benadrukken dat de oorzaken van dakloosheid bij jongeren wezenlijk verschillen van die bij volwassenen. Dit komt doordat jongeren vaak worden getroffen door jeugdspecifieke risicofactoren zoals gezinsconflicten, mishandeling, verwaarlozing en het falen van de jeugdzorg of pleegzorgsystemen. Bovendien bevinden jongeren zich in een cruciale ontwikkelingsfase waarin zij zich emotioneel, sociaal en cognitief nog aan het vormen zijn. Dakloosheid in deze periode kan ernstige gevolgen hebben voor hun identiteitsontwikkeling, schoolloopbaan en mentale gezondheid. In tegenstelling tot volwassenen, die vaker dakloos worden door structurele factoren zoals werkloosheid, relatiebreuk, schulden of psychische problemen, wordt jongeren-dakloosheid veelal voorafgegaan door instabiele thuissituaties en een gebrek aan passende begeleiding bij de overgang naar zelfstandigheid (Vermeir, 2023).

Dakloze jongeren zijn, ondanks hun enorme aantal, grotendeels onzichtbaar voor de wereld om hen heen. In tegenstelling tot het stereotype van mensen die in de openbare ruimte verblijven of zichtbaar dakloos zijn, proberen jongeren vaak hun situatie te verbergen en 'normaal' te blijven functioneren (Rice & Winetrobe, 2018). Dit maakt hen minder zichtbaar in het publieke en beleidsmatige domein, ondanks hun grote aantal.

Op **individueel en relationeel** vlak blijkt dat jongeren vaak dak- of thuisloos worden na spanningen of conflicten binnen het gezin. Verschillende studies tonen aan dat de gezinssituatie een bepalende rol

speelt in het ontstaan van dak- en thuisloosheid bij jongeren (Mayock & O'Sullivan, 2007). Jongeren zonder vaste verblijfplaats geven vaak aan dat ze een moeilijke of verstoorde relatie hebben (gehad) met een of beide ouders. Ook conflicten met stiefouders en spanningen tussen broers en zussen blijken bij te dragen aan het voortijdig verlaten van het ouderlijk huis. Veel jongeren in deze situatie verwijzen naar een gebrek aan emotionele steun, genegenheid en zorg binnen het gezin, evenals intense conflicten tussen ouder en kind. Een instabiele of problematische gezinsstructuur verhoogt het risico dat jongeren ervoor kiezen om van huis weg te lopen — een beslissing die de kans op dak- of thuisloosheid aanzienlijk vergroot (Mayock & Parker, 2023; van den Bree et al., 2009).

Naast conflicten in de thuissituatie vormen kindermishandeling en trauma belangrijke risicofactoren voor dakloosheid (Martijn & Sharpe, 2006). Veel jongeren raken dakloos als gevolg van een poging te ontsnappen aan fysieke of seksuele mishandeling, huiselijk geweld of een onveilige thuissituatie (Rice & Winetrobe, 2018).

Daarnaast blijkt uit onderzoek dat middelengebruik een belangrijke risicofactor vormt. Niet alleen het gebruik door de jongere zelf, maar ook middelengebruik binnen het gezin (bijvoorbeeld door ouders) draagt bij aan een onveilige thuissituatie, disfunctionele gezinsdynamieken en slechtere schoolprestaties (Mallett et al., 2005)

Een andere kwetsbare groep zijn LGBTQI+-jongeren. Het uitkomen voor hun seksuele oriëntatie of genderidentiteit leidt in sommige gevallen tot afwijzing of conflicten binnen het gezin, met dakloosheid als gevolg (FEANTSA, 2017). Andere individuele risicofactoren zijn een slechte schoolgeschiedenis, denk hierbij aan het niet afmaken van de middelbare school.

Op **structureel** niveau vormen armoede, financiële instabiliteit binnen het gezin en sociale uitsluiting belangrijke risicofactoren voor jongeren dak- en thuisloosheid. Jongeren die opgroeien in gezinnen met beperkte middelen, werkloze ouders of in sociaal kwetsbare buurten lopen een verhoogd risico om zelf dak- of thuisloos te worden (Barrett, 2019; Piat et al., 2015). Ook het meemaken van dakloosheid binnen het gezin of het hebben van een familielid die dakloos is, blijkt een voorspellende factor te zijn.

Daarnaast vormt een gebrek aan betaalbare huisvesting een structurele barrière voor duurzame woonzekerheid, en versterkt het risico op dakloosheid, vooral wanneer dit gepaard gaat met langdurige armoede en sociale uitsluiting (Aratani, 2009; Vermeir, 2023).

Institutionele factoren verwijzen naar de wijze waarop de organisatie van de hulpverlening en dienstverlening zoals jeugdhulp, geestelijke gezondheidszorg kunnen bijdragen aan het ontstaan van dakloosheid. Het gaat dan bijvoorbeeld om de exclusiecriteria die gehanteerd worden in de sectoren waardoor jongeren geen toegang krijgen tot hulp, de kloof tussen jeugdhulp en volwassenenhulp en het gebrek aan zorgcontinuïteit wanneer jongeren een instelling verlaten. Volgens Gaetz (2014) vergroot het risico op dakloosheid wanneer er onvoldoende voorbereiding is op het moment van uitstroom uit de zorg. Veel vormen van hulp en ondersteuning stoppen bovendien wanneer jongeren 18 worden en ook hun juridische status en verantwoordelijkheden veranderen dan. Dat betekent echter niet dat ze al in staat zijn om zelfstandig te leven, waardoor zo'n plotselinge overgang problematisch kan zijn (Vermeir, 2023).

Daarnaast blijkt uit studies dat jongeren die detentie- of residentiële zorgprogramma's verlaten beduidend vaker dakloosheid ervaren, mede als gevolg van onvoldoende ontslag- en nazorgplanning (Shelton et al., 2009; Embry et al., 2000).

1.3 Gevolgen van dak- en thuisloosheid bij jongeren

Hoe langer de jongere dakloos is, hoe groter het risico wordt op negatieve gezondheidseffecten. Onderzoek toont aan dat dakloze jongeren meer kans maken op het ontwikkelen van gezondheidsproblemen als seksueel overdraagbare aandoeningen, verslaving en andere ziektes. Ook lopen ze meer risico op chronische mentale problemen en aandoeningen. Andere langetermijngevolgen houden middelengebruik in, onveilig seksueel gedrag, chronische stress, ongezonde voeding, partnergeweld en seksuele uitbuiting. Ook is er meer kans op mortaliteit door zelfmoord, trauma of een overdosis (Vermeir, 2023).

Op het gebied van mentale gezondheid, middelengebruik en delinquent gedrag blijkt dat deze factoren zowel een oorzaak als een gevolg kunnen zijn van dak- of thuisloosheid. Er is sprake van een wederzijdse beïnvloeding: dergelijke problemen kunnen al aanwezig zijn vóór een jongere dakloos wordt, maar het leven zonder vaste woonplek vergroot op zijn beurt ook het risico op het ontstaan of verergeren van deze problemen.

1.4 Acties rond dak- en thuisloosheid bij jongvolwassenen

In 2017 stelde Opgroeien het Actieplan Jongvolwassenen op, met als doel meer in te zetten op continuïteit van zorg bij de overgang naar volwassenheid. Het actieplan stimuleert een persoonsgerichte aanpak waarin de jongere zelf regie heeft over zijn of haar traject. Enkele concrete punten van dit plan zijn: continuïteit van jeugdhulp naar volwassenenzorg, persoons- en vraaggericht werken, inzetten op sterktes en competenties van de jongeren en opstarten van burgerinitiatieven.

Vlaanderen volgde ook de wereldwijde beweging A Way Home waarin lokale en nationale coalities de strijd aangaan tegen dak- en thuisloosheid bij jongvolwassenen. Na een start met het Antwerpse Mind The Gap project, volgden er projecten in verschillende Vlaamse regio's. Geïnspireerd op het Canadese project zetten de coalities collectieve acties en gerichte interventies op. De start van Upstream is een gevolg van de vraag en inzet van de A Way Home coalities van Kempen, Mechelen en Antwerpen.

2 Vroegtijdig schoolverlaten

Al enkele jaren gaat het vroegtijdig schoolverlaten in Vlaanderen in stijgende lijn[2]. De hoge schooluitvalpercentages in westerse landen contrasteren sterk met de sociale en economische doelstellingen die overheidsfunctionarissen en beleidsmakers hebben geformuleerd om duurzame economische groei te bereiken.

Vroegtijdig schoolverlaten wordt gedefinieerd als het verlaten van het onderwijs zonder een onderwijskwalificatie. In België verlaat 7,0% van de leerlingen vroegtijdig school. Dit is het percentage personen met een leeftijd van 18 tot 24 jaar dat geen diploma secundair onderwijs heeft behaald en geen enk ele vorm van onderwijs of vorming meer volgt (Statbel, z.j.)

Tabel 1: Cijfers schooluitval België

	2000	2005a	2010	2014b	2015	2020	2021d[3]	2022	2023	2024
Vlaams gewest	11,6%	10,7%	9,6%	7,0%	7,2%	6,7%	5,3%	4,9%	5,4%	5,8%
Waals Gewest	15,5%	14,6%	13,7%	12,9%	13,1%	9,8%	8,3%	8,6%	6,7%	8,1%
Brussels HG	20,7%	19,4%	18,4%	14,4%	15,8%	9,7%	9,1%	7,4%	8,7%	9,8%
België	13,8%	12,9%	11,9%	9,8%	10,1%	8,1%	6,7%	6,4%	6,2%	7,0%

Bron: Statbel

Volgens de Enquête naar de Arbeidskrachten van Statbel, het Belgische statistiekbureau, had in 2024 7,0% van de jongeren tussen 18 en 24 jaar geen onderwijskwalificatie. Na jaren van dalende cijfers betekende een stijging van 0,8 procentpunt ten opzichte van het jaar ervoor een breuk met die neerwaartse trend. Ondanks het feit dat dit percentage sinds het begin van de jaren 2000 bijna gehalveerd is, blijft het cijfer te hoog om de duurzame ontwikkelingsdoelstelling – het volledig uitbannen van vroegtijdig schoolverlaten tegen 2030 – te halen. Er is sinds het begin van de metingen een duidelijk verschil merkbaar tussen mannen en vrouwen. In 2024 bedroeg het aandeel mannen van 18 tot 24 jaar zonder diploma en zonder verdere opleiding 9,2%, tegenover 4,8% bij de vrouwen (Statbel, z.j.).

Om het aantal schooluitvallers te verminderen, zijn in respectievelijk de Verenigde Staten en Europa de No Child Left Behind Act (2001) en de Lissabon 2000- en Europa 2020-doelen geformuleerd. De eerste streefde naar een gemiddeld slagingspercentage van 90 procent van de middelbare school, terwijl de tweede de wens uitsprak dat ten minste 85 procent van alle 22-jarigen in de Europese Unie het hoger

[2] https://www.vlor.be/activiteiten/verslagen/data-gericht-seminarie-vroegtijdig-schoolverlaten

[3] (a) Wegens een wijziging van de variabelen over onderwijs en opleiding, zijn de resultaten niet volledig vergelijkbaar met de voorgaande jaren. (c) Breuk in de resultaten wegens een grondige hervorming van de enquête naar de arbeidskrachten (d) Breuk in de resultaten in 2021 omwille van de herziening van de vragenlijst en de wijziging van de IAB-definities van werkloosheid en werkgelegenheid.

secundair onderwijs zou afronden en maximaal 10% van alle leerlingen voortijdig de school zou verlaten in 2012 (De Witte et al., 2013).

2.1 Oorzaken van vroegtijdig schoolverlaten

Vroegtijdig schoolverlaten is een complex fenomeen, waarbij de oorzaken zich op verschillende niveaus situeren. Hoewel de literatuur vaak sterk focust op leerlinggebonden factoren – zoals motivatie, gedrag of leerproblemen – is het niet altijd werkbaar om schooluitval enkel vanuit deze individuele invalshoek te benaderen. De studie van De Witte et al. (2013) benadrukt juist dat schooluitval het resultaat is van een samenspel van diverse invloeden.

Leerlinggerelateerde factoren spelen uiteraard een rol, maar ze moeten steeds bekeken worden binnen het bredere geheel waarin jongeren opgroeien. Schoolverlaten is een multidimensionaal proces dat zich ontwikkelt in interactie met verschillende factoren. Daarom is het cruciaal om ook aandacht te besteden aan factoren op gezinsniveau, schoolniveau en op het niveau van de gemeenschap. Deze bredere contexten kunnen beschermend werken, maar ook risicofactoren bevatten die bijdragen aan het uitvallen van jongeren.

2.1.1 Leerlinggerelateerde factoren

Een van de belangrijkste leerlinggebonden factoren die in verband wordt gebracht met vroegtijdig schoolverlaten, zijn de schoolprestaties. Die prestaties worden doorgaans beoordeeld aan de hand van schooltoetsen en eindexamens, maar ook door indicatoren zoals spijbelgedrag of plaatsing in het buitengewoon onderwijs. Ongeacht of men prestaties meet via toetsresultaten, gemiddelde cijfers, vaardigheden in lezen en rekenen of testscores, komt uit het merendeel van de studies naar voren dat prestaties op jonge leeftijd een sterke voorspeller zijn van het al dan niet vroegtijdig verlaten van school (Rumberger et al., 2008).

Toch blijkt zittenblijven een nog krachtigere voorspeller. Internationaal onderzoek wijst uit dat leerlingen die een schooljaar overdoen, drie tot zeven keer meer kans hebben om het secundair onderwijs zonder diploma te verlaten dan leeftijdsgenoten met een vergelijkbaar profiel (Fine & Davis, 2003). In een kenniseconomie zoals de onze vergroot vroegtijdig schoolverlaten niet alleen de economische kwetsbaarheid, maar hangt het ook samen met slechtere fysieke en mentale gezondheidsuitkomsten (Delaruelle et al., 2015).

Vlaanderen is in dit opzicht bijzonder relevant: het is, binnen de OESO, een van de regio's met het hoogste percentage zittenblijvers. In België blijft één op de drie leerlingen minstens één keer zitten tijdens de lager of secundaire school, alleen Colombia en Luxemburg doen het slechter (OESO, 2020). In Vlaanderen alleen gaat het om ongeveer 20% van de leerlingen – bijna het dubbele van het OESO-gemiddelde van 11% (Van Canegem et al., 2024).

Onderzoek toont aan dat leerlingen die ouder zijn dan hun klasgenoten omwille van zittenblijven een verhoogd risico lopen op vroegtijdige schooluitval. Dit wordt deels verklaard door het stigma dat gepaard gaat met "achterlopen", het gevoel van falen en de perceptie minder intelligent te zijn in een onderwijscontext die sterk leeftijdsgebonden is. Volgens het onderzoek van Jimerson (2001) schaadt zittenblijven ook het academische zelfbeeld, doordat leerlingen zichzelf vergelijken met leeftijdsgenoten, en vooral met vroegere klasgenoten die wél doorgestroomd zijn. Vanuit de

referentiegroeptheorie (Merton & Kitt, 1950; Richer, 1976) leidt dit tot gevoelens van relatieve deprivatie: het idee tekort te schieten in vergelijking met anderen (Van Canegem et al., 2024).

Naast prestaties en blijven zitten spelen ook aspiraties en verwachtingen een belangrijke rol. Leerlingen die lage academische of professionele ambities hebben, lopen een groter risico om zonder diploma te stoppen, zelfs wanneer rekening wordt gehouden met achtergrondkenmerken zoals sociaaleconomische status.

Betrokkenheid bij school – vaak gemeten via aanwezigheid, gedrag en participatie – is eveneens een sleutelfactor. Gebrek aan betrokkenheid op de lagere of middelbare school hangt sterk samen met vroegtijdige uitstroom. Spijbelen en langdurige afwezigheid van lessen zijn factoren die verband houden met zowel slechte schoolprestaties als schooluitval (De Witte & Csillag, 2014).

Verder dragen negatieve persoonlijke uitdagingen en houdingen bij aan het risico. Denk aan een lage motivatie, gevoelens van minderwaardigheid, een gebrek aan veerkracht of gedragsproblemen. Daarnaast wordt de (mentale) gezondheid van leerlingen sterk geassocieerd met schooluitval. Zowel angst als depressie blijken voorspellende factoren te zijn. Ook trauma en posttraumatische stressstoornis zijn geassocieerd met schooluitval (Porche et al., 2011).

Fried et al. (2016) ontdekten dat leerlingen met ADHD een grotere kans hebben om school uit te vallen. Ook leerlingen met specifieke leerstoornissen lopen een verhoogd risico om voortijdig te stoppen met school. Middelengebruik, zoals cannabis, wordt ook genoemd. Leerlingen die gebruiken, lopen meer risico op schooluitval – zelfs als hun schoolloopbaan eerder geen aanwijzingen daarvoor gaf.

Het verschijnsel van tijdelijke schooluitval of 'stop-outs' blijkt ook van belang. Leerlingen die eenmaal tijdelijk stoppen, hebben een grotere kans om later definitief uit te vallen, vooral als deze periodes lang duren of herhaaldelijk voorkomen.

Andere risicofactoren zijn tienerzwangerschappen, jong ouderschap en huwelijk op jonge leeftijd – situaties die vaak leiden tot het vroegtijdig beëindigen van de schoolloopbaan.

Tot slot worden ook demografische factoren genoemd. Zo tonen veel studies aan dat jongens vaker uitvallen dan meisjes. Wat etniciteit betreft, wijzen sommige Amerikaanse en Australische studies uit dat jongeren met een Afro-Amerikaanse, Latino of inheemse achtergrond meer risico lopen op schooluitval dan blanke jongeren. Anderzijds wordt een Aziatische achtergrond vaak geassocieerd met een lager risico. Toch betogen sommige onderzoekers dat deze etnische verschillen grotendeels verdwijnen wanneer andere factoren zoals gezinssituatie of persoonlijke kenmerken worden meegerekend (De Witte et al., 2013).

2.1.2 Sociale en relationele factoren

Binnen de sociale en relationele sfeer spelen zowel leeftijdsgenoten als het gezin een belangrijke rol. Na de invloed van peers, wordt hieronder verder ingegaan op de impact van de gezinssituatie op schooluitval.

De invloed van leeftijdsgenoten op het proces van schooluitval is uitvoerig bestudeerd. Leerlingen die zich gepest of bedreigd voelen, hebben een verhoogde kans om voortijdig de school te verlaten. Zowel pesten als gewelddadig gedrag blijken sterke voorspellers van schooluitval te zijn (Kokko et al., 2006). Daartegenover staat dat hechte vriendschappen een beschermende werking kunnen hebben (Mahoney,

2014), zowel op persoonlijk niveau als binnen de groep. Het risico op vroegtijdig schoolverlaten daalt aanzienlijk wanneer leerlingen én hun sociale omgeving betrokken zijn bij buitenschoolse activiteiten. Bovendien blijkt deelname aan zulke activiteiten met leeftijdsgenoten op zichzelf al een beschermende factor te zijn.

Specifiek blijkt het opleidingsniveau van ouders, evenals hun verwachtingen ten aanzien van het onderwijs van hun kinderen, een belangrijke rol te spelen. Ook ouderlijke werkloosheid wordt vaak als een risicofactor beschouwd. Naast deze structurele kenmerken wordt ook de culturele component van de thuissituatie steeds vaker benadrukt. Zo verwijst de culturele index naar de aanwezigheid van leesmateriaal en andere educatieve prikkels binnen het gezin. Volgens Rumberger (1983) blijkt deze index een betrouwbare en krachtige voorspeller van vroegtijdige schooluitval (De Witte et al., 2013).

Ouderlijke betrokkenheid blijkt een cruciale rol te spelen in het voorkomen van schooluitval. Verschillende studies tonen aan dat steun van ouders niet alleen de prestaties van leerlingen bevordert, maar ook hun motivatie en schoolaanwezigheid versterkt. Zo stellen Haugan et al. (2019) en Barrera-Osorio et al. (2020) dat ouderlijke steun een significante invloed heeft op het verlagen van schooluitval onder middelbare scholieren. Wanneer gezinnen actief betrokken zijn bij het onderwijs van hun kinderen, dit leidt tot betere leerresultaten, minder afwezigheden en uiteindelijk een lager risico op vroegtijdig schoolverlaten (Vijayakumaran et al., 2023). Daarentegen dragen negatieve opvoedingspraktijken, lage verwachtingen en een ongunstige houding ten opzichte van onderwijs bij aan slechte schoolprestaties en verhoogde uitval, zoals beschreven door Blount (2014). Een warm en ondersteunend ouder-kindklimaat blijkt daarbij een beschermende factor te zijn die het welzijn en de onderwijskansen van jongeren aanzienlijk kan versterken.

Naast de ouderlijke betrokkenheid, blijkt de gezinsstructuur ook een rol te spelen. Zo blijken leerlingen uit grote gezinnen – met vijf of meer broers en zussen – minder kans te hebben om hun opleiding succesvol af te ronden. Ook jongeren uit eenoudergezinnen of samengestelde gezinnen met stiefouders lopen een verhoogd risico op schooluitval (De Witte, et al., 2013).

2.1.3 Schoolgerelateerde factoren

Onderzoek naar schoolkenmerken toont aan dat de kans op schooluitval samenhangt met specifieke kwaliteitsfactoren binnen het onderwijs. Zo stelden Lee en Burkam (2003) vast dat leerlingen minder snel uitvallen in kleinere scholen, in scholen met een veeleisend en diepgaand curriculum, en waar positieve relaties tussen leerkrachten en leerlingen aanwezig zijn. Rumberger en Thomas (2000) benadrukken daarnaast dat grote klasgroepen, lage onderwijskwaliteit en hoge afwezigheidspercentages risicofactoren vormen voor schooluitval. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat in grotere klassen de individuele aandacht voor leerlingen afneemt, waardoor het moeilijker wordt om vroege signalen van demotivatie, achterstand of problemen thuis op te merken. Een lager leerling-leerkrachtratio maakt het daarentegen makkelijker om in te spelen op de noden van individuele leerlingen en een ondersteunende leeromgeving te creëren. Ook zij vonden lagere uitvalcijfers in kleinere scholen, net als in scholen die gelegen zijn in de voorsteden en in katholieke of privé-onderwijsinstellingen.

Naast meer tastbare kwaliteitsfactoren zoals klasgrootte, spelen het schoolbeleid en de dagelijkse onderwijspraktijk een centrale rol in het voorkomen van schooluitval. Een positief schoolklimaat, gekenmerkt door onderlinge verbondenheid, actieve participatie van leerlingen, goede relaties tussen

leerlingen en leerkrachten en een beperkte aanwezigheid van problemen op school, blijkt hierbij doorslaggevend. Ook de mate van sociale en academische integratie en het type onderwijsaanbod – zoals uitdagende of voorbereidend-academische trajecten – kunnen het verschil maken, zeker voor jongere leerlingen. Verder dragen naschoolse activiteiten en ondersteuningsprogramma's bij aan de betrokkenheid van leerlingen. Ten slotte zijn ook de ervaring, verwachtingen en pedagogische kwaliteiten van leerkrachten van invloed, waarbij met name de manier waarop leerlingen de kwaliteit van het onderwijs ervaren bepalend is voor hun schoolloopbaan (De Witte et al., 2013).

De rol van leerkrachten en schoolteams blijkt essentieel in het voorkomen van schooluitval. Niet alleen hun pedagogische kwaliteit, maar ook hun houding tegenover leerlingen en school maakt een belangrijk verschil. Onderzoek wijst uit dat culturele relevantie en afstemming tussen leerling en leerkracht cruciaal zijn: wanneer leraren de culturele achtergrond van leerlingen negeren of onderwaarderen, kan dit leiden tot vervreemding en demotivatie, zelfs bij leerlingen met potentieel (Monroe & Obidah, 2004). Scholen met zorgzame leerkrachten, een ondersteunende en inclusieve cultuur, en sterke leerling-leerkrachtrelaties bouwen aan sociaal kapitaal dat het risico op uitval aanzienlijk kan verlagen. Een aanvullende en krachtige factor in dit geheel is collective teacher efficacy: het gedeelde geloof van een team van leraren in hun gezamenlijke vermogen om het leren van alle leerlingen positief te beïnvloeden, ongeacht hun achtergrond of omstandigheden. Wanneer leerkrachten samen geloven dat ze een verschil kunnen maken, verandert hun gedrag op een manier die het leren van leerlingen daadwerkelijk bevordert (Hattie, 2008).

2.1.4 Contextuele factoren

Zoals eerder benadrukt, kunnen leerlinggerelateerde factoren, schoolkenmerken en gezinsachtergrond niet los worden gezien van de bredere context waarin ze verankerd zijn en waardoor ze onvermijdelijk worden beïnvloed.

Zo wordt de kans op vroegtijdig schoolverlaten in belangrijke mate beïnvloed door de geografische context waarin jongeren opgroeien. Zo toont de studie van Swanson (2004) aan dat het percentage leerlingen dat de middelbare school succesvol afrondt, beduidend hoger ligt in landelijke en provinciale gebieden dan in grootstedelijke omgevingen. De woonplaats van jongeren vormt dus een cruciale contextuele factor met een duidelijke impact op hun schoolloopbaan.

Daarnaast blijkt ook **woonmobiliteit** — het verhuizen van jongeren en hun gezinnen — een risicofactor te zijn. Veranderingen van woonplaats, bijvoorbeeld ten gevolge van een echtscheiding, een gewijzigde werksituatie of een zoektocht naar beter betaalbare huisvesting, leiden vaak tot instabiliteit en schoolonderbrekingen. Onderzoek van Haelermans en De Witte (2015) toont aan dat deze mobiliteit, met name in de eerste jaren na een verhuis, de kans op schooluitval aanzienlijk verhoogt.

Ook **armoede** speelt een sleutelrol als contextuele determinant. Opgroeien in armoede gaat vaak gepaard met chronische stress en beperkte toegang tot basisvoorzieningen zoals gezonde voeding, degelijke huisvesting of medische zorg. Deze factoren kunnen het leerproces ernstig belemmeren. Daarnaast beschikken gezinnen in armoede vaak over minder middelen om schoolgerelateerde kosten te dragen of om jongeren te ondersteunen met bijvoorbeeld huiswerkbegeleiding of digitale leermiddelen. In sommige gevallen worden jongeren zelfs onder druk gezet om bij te dragen aan het gezinsinkomen, waardoor de kans toeneemt dat ze hun schoolloopbaan vroegtijdig afbreken. Onderzoek toont aan dat jongeren die halftijds werken om het gezinsinkomen aan te vullen, een

verhoogd risico lopen om voortijdig de schoolloopbaan te beëindigen. Armoede werkt dus als een versterkende factor die andere risico's op schooluitval vergroot en bestendigt (Ripamonti, 2017)

3 Vroegdetectie en -interventie: theoretische kaders

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het belang van preventie bij het aanpakken van dak- en thuisloosheid en vroegtijdig schoolverlaten. Eerst wordt verkend wat preventie precies inhoudt en welke vormen er bestaan. Daarna wordt toegelicht hoe preventie concreet wordt ingevuld binnen het Upstream-project.

3.1 Wat is preventie?

De term *preventie* vindt zijn oorsprong in de volksgezondheid, waar het uigangspunt 'voorkomen is beter dan genezen' centraal staat. Preventie wordt daar al decennialang erkend als een kostenbesparende én sociaal wenselijke aanpak: het vermijden van gezondheidsproblemen is minder belastend voor zowel het individu als het zorgsysteem. Deze logica is de voorbije jaren steeds vaker vertaald naar andere maatschappelijke domeinen, waaronder daklоosheid.

In de literatuur wordt er doorgaans een onderscheid gemaakt tussen primaire, secundaire en tertiaire preventie (Gaetz & Dej, 2017).

Primaire preventie richt zich op structurele maatregelen die bedoeld zijn voor de hele bevolking. Het doel is om het risico op daklоosheid te verkleinen en tegelijk de veerkracht van mensen te versterken. In de gezondheidszorg vallen bijvoorbeeld vaccinaties en rookpreventiecampagnes onder primaire preventie. Binnen deze primaire preventie wordt een onderscheid gemaakt tussen verschillende strategieën, op basis van de doelgroep:

- **Universele preventie**: Dit zijn beleidsmaatregelen en initiatieven die iedereen in de samenleving raken. Ze zijn niet altijd specifiek gericht op daklоosheid, maar dragen er wel toe bij door sociale ongelijkheden te verkleinen. Denk aan voldoende betaalbare woningen of een goede toegang tot kinderopvang.
- **Geselecteerde preventie**: Deze aanpak richt zich op specifieke groepen die verhoogd risico lopen, zoals mensen die discriminatie ervaren of leven in armoede. Voorbeelden zijn schoolprogramma's of inkomensondersteuning.
- **Geïndiceerde preventie**: Dit betreft preventie bij mensen die al in een kwetsbare situatie zitten, om te voorkomen dat ze daadwerkelijk dakloos worden. Voorbeelden zijn hulp aan gezinnen met huiselijk geweld of ondersteuning voor mensen met psychische problemen of verslaving.

Secundaire preventie is gericht op mensen die op het punt staan dakloos te worden, bijvoorbeeld omdat ze een uitzettingsbevel hebben gekregen, of op mensen die recent dakloos zijn geworden. Het doel is om daklоosheid nog net op tijd te voorkomen of zo snel mogelijk op te lossen. Interventies in deze fase kunnen bestaan uit financiële hulp in noodgevallen, bemiddeling binnen gezinnen of ondersteuning van slachtoffers van huiselijk geweld.

Tertiaire preventie is bedoeld voor mensen die al eerder dakloos zijn geweest. Het doel is om te voorkomen dat ze opnieuw in die situatie terechtkomen. Een bekend voorbeeld is het Housing First-

model, waarbij mensen eerst een woning krijgen en daarna begeleiding om die woonstabiliteit te behouden.

Deze drie vormen van preventie vormen samen een continuüm. Om daklоosheid te voorkomen, moeten ze alle drie tegelijk worden ingezet. De meeste bestaande programma's focussen vooral op secundaire preventie. Deze zijn belangrijk om acute situaties aan te pakken, maar niet voldoende om daklоosheid structureel tegen te gaan. Daarvoor zijn bredere maatregelen nodig op het niveau van primaire preventie, zoals beleidsaanpassingen, systeemveranderingen en voldoende financiële ondersteuning (Gaetz & Dej, 2017).

Toch zijn preventieve strategieën binnen de aanpak van dak- en thuisloosheid nog relatief beperkt. Beleidsmaatregelen zijn vaak reactief en gericht op crisisinterventie, terwijl het voorkomen van daklоosheid op lange termijn zowel duurzamer als effectiever blijkt te zijn. In sommige contexten wordt een shift naar preventie zelfs actief bemoeilijkt, door een gebrek aan middelen of institutionele weerstand tegen verandering (Dej & Schwan, 2020).

Internationaal groeit echter het besef dat een paradigmashift in de richting van de preventie van dak- en thuisloosheid noodzakelijk is. Ondanks het groeiende besef over het belang van preventie blijven jongeren een opvallende blinde vlek in preventieprogramma's. Jongeren komen vaak via andere paden in daklоosheid terecht dan volwassenen, bijvoorbeeld door conflictsituaties thuis, schooluitval, mentale gezondheidsproblemen of institutionele overgangen zoals het verlaten van jeugdzorg of psychiatrie (Toro et al., 2007, Demaerschalk et al., 2024).

Om hier verandering in te brengen, ontwikkelden Gaetz et al. (2018) de volgende definitie:

> *"Preventie van daklоosheid onder jongeren verwijst naar beleid, praktijken en interventies die (1) de kans verkleinen dat een jongere dakloos wordt, of (2) dakloze jongeren de nodige ondersteuning bieden om hun huisvesting te stabiliseren, hun welzijn te verbeteren, contact te maken met de gemeenschap en te voorkomen dat ze opnieuw dakloos worden. Preventie van daklоosheid onder jongeren vereist daarom de onmiddellijke voorziening van huisvesting en ondersteuning voor dakloze jongeren, of de onmiddellijke bescherming van huisvesting, met ondersteuning, voor jongeren die het risico lopen dakloos te worden. Preventie van daklоosheid onder jongeren moet worden toegepast met behulp van een op rechten gebaseerde aanpak en inspelen op de unieke behoeften van opgroeiende adolescenten en jongvolwassenen*."

Het *Actieplan Jongvolwassenen* (2017-2019) zette uitdrukkelijk in op jeugdhulpverlaters en wilde de continuïteit van zorg na de jeugdhulp waarborgen. Met dit actieplan werden een aantal structureel onderbouwde instrumenten opgezet – zoals rondetafels, kleinschalige wooneendheden, burgerinitiatieven en de typemodule 'begeleiding aan jeugdhulpverlaters' – die allen rechtstreeks of onrechtstreeks bijdragen aan het voorkomen van daklоosheid.

Projecten zoals *Upstream* tonen aan dat het anders kan. Door risico's op daklоosheid vroegtijdig op te sporen in de schoolcontext en hulpverlening proactief te organiseren, wordt geprobeerd om jongeren te ondersteunen vóór de situatie escaleert. Zulke initiatieven illustreren het belang van *upstream preventie*: inzetten op structurele oplossingen, intersectorale samenwerking en contextspecifieke ondersteuning, nog voordat jongeren uit het zicht verdwijnen.

3.2 Preventie in Upsteam

De *Roadmap for the Prevention of Youth Homelessness* (Gaetz & Dej, 2017) werd ontwikkeld om een fundamentele verschuiving richting preventie te ondersteunen. Deze roadmap biedt een duidelijke definitie van preventie van dakloosheid bij jongeren en stelt een gemeenschappelijk kader en taal voor beleid en praktijk voor. Ze bundelt wetenschappelijk bewijs, internationale praktijkvoorbeelden en concrete aanbevelingen.

De *Roadmap for the Prevention of Youth Homelessness* (Gaetz & Dej, 2017) kadert jongerenpreventie binnen een bredere typologie van preventie die nadien uitgebreider werd uitgewerkt in *A New Direction: A Framework for Homelessness Prevention* (Gaetz et al., 2018). Deze typologie onderscheidt verschillende soorten preventieve strategieën die bijdragen aan het stabiliseren van huisvesting, versterken van welzijn en bevorderen van sociale inclusie.

Figuur 2: A new direction: a framework for homelessness prevention (Gaetz et al., 2018)

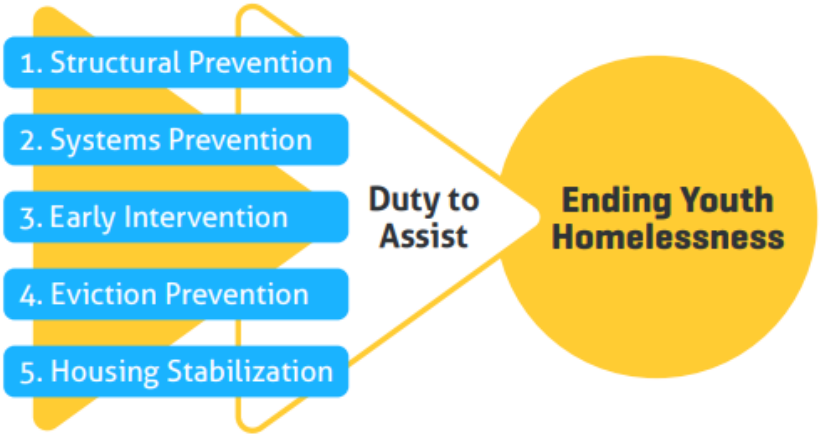

Binnen dat bredere kader focust Upstream specifiek op *vroegtijdige interventie* (*early intervention*), met als doel jongeren die risico lopen op dak- of thuisloosheid tijdig te identificeren en te ondersteunen. Het project focust op *vroegdetectie*: praktijken en interventies die jongeren in een kwetsbare situatie helpen om hun huidige woonsituatie te behouden, of snel toegang te krijgen tot stabiele huisvesting. Cruciaal hierbij is het ingrijpen rond zogeheten *turning points* — keerpunten zoals moeilijkheden op school, familiale conflicten, mentale gezondheidsproblemen of misbruik — zijn vaak de eerste tekenen die kunnen leiden tot dak- of thuisloosheid. Volgens Gaetz et al. (2018) zijn er vijf centrale vormen van vroegtijdige interventie:

1. Versterken van gezins- en natuurlijke ondersteuning
2. Vroegtijdige interventie op school
3. *Shelter diversion*
4. *Housing-Led* ondersteuning
5. Voorkomen van seksuele uitbuiting en mensenhandel

Upstream richt zich in het bijzonder op vroegtijdige interventie via scholen. Schoolgebaseerde programma's zijn ontworpen om risicosignalen bij jongeren tijdig op te vangen — zoals schooluitval,

conflicten thuis, trauma, of emotionele problemen — en hen vervolgens te linken aan passende hulpverlening. Dergelijke aanpak vraagt om een structurele samenwerking tussen onderwijs, welzijnssector, overheden en lokale gemeenschapsorganisaties.

Hoewel leerkrachten vaak signalen van kwetsbaarheid opmerken, ontbreekt het hen vaak aan de nodige kennis, tools en ondersteuning om gepast te handelen. Upstream probeert deze leemte op te vullen. Landen zoals Australië en Canada lopen hierin voorop, met succesvolle programma's zoals *Reconnect*, *Information and Awareness* en *The Upstream Project* zelf (Gaetz et al., 2018).

4 Ondersteuningsmechanismen binnen het onderwijs

Theoretische kaders bieden een belangrijk fundament, maar het is evenzeer cruciaal om te kijken naar wat er vandaag al gebeurt binnen het onderwijs. Welke ondersteuning bestaat er momenteel voor de leerlingen en specifiek voor zij die risico lopen op vroegtijdig schoolverlaten of dak- en thuisloosheid? In de volgende paragraaf brengen we de bestaande mechanismen en initiatieven binnen scholen in kaart.

4.1 Leerkrachten

Leerkrachten vervullen een centrale rol binnen het onderwijs door het overbrengen van kennis en vaardigheden, het begeleiden van leerprocessen en het creëren van een positief en veilig leerklimaat. Ze ondersteunen leerlingen in hun cognitieve ontwikkeling en dragen bij aan bredere vormingsdoelen zoals zelfstandigheid, weerbaarheid en burgerschap. Vanuit hun dagelijkse interactie met leerlingen kunnen ze signalen opvangen die wijzen op leer- of ontwikkelingsproblemen zoals afwezigheid, terugtrekgedrag, emotionele problemen of schoolmoeheid. Hoewel het ondersteunen van welzijn niet hun primaire opdracht is, maken leerkrachten deel uit van een breder zorgnetwerk in de school, waarin samenwerking met onder meer leerlingenbegeleiding en het CLB cruciaal is.

4.2 Leerlingenbegeleiding volgens het zorgcontinuüm

De zorg, ondersteuning en begeleiding van leerlingen in secundair onderwijs verloopt volgens een zorgcontinuüm. In dit aanbod werkt de school samen met het centrum voor leerlingenbegeleiding (CLB), ouders, de pedagogische begeleidingsdienst, leersteuncentra en welzijnspartners. Het zorgcontinuüm bestaat uit de volgende 4 fases[4]:

- Fase 0: elke school geeft alle leerlingen brede basiszorg.
- Fase 1: bij onvoldoende basiszorg geeft de school verhoogde zorg.
- Fase 2: als er meer hulp nodig is, betrekt de school het CLB voor uitbreiding van zorg.
- Fase 3: is intensieve ondersteuning en een traject op maat nodig? Dan maakt het CLB voor de leerling een IAC- of OV4-verslag.

In elke fase heeft zowel de school als het CLB een specifieke taalomschrijving.

[4]https://www.vlaanderen.be/onderwijs-en-vorming/ondersteuning-en-begeleiding-voor-leerlingen-cursisten-en-studenten/basis-en-secundair-onderwijs/zorgcontinuum

4.3 CLB

Het CLB biedt gratis hulp aan leerlingen, ouders en opvoedingsverantwoordelijken, directeurs en onderwijsinternaten, leraren, zorgcoördinatoren, leerlingenbegeleiders en leerondersteuners. Hun opdrachten bevinden zich in 4 begeleidingsdomeinen:

- Leren en studeren
- Onderwijsloopbaan
- Psychisch en sociaal functioneren
- Preventieve gezondheidszorg

CLB-medewerkers werken vraaggestuurd Ze beslissen zelf welke activiteiten ingezet worden, afhankelijk van de noden. Expertise wordt gedeeld over netten heen om de kwaliteit van deze kernactiviteiten te versterken. De CLB's hebben volgende kernactiviteiten[5]:

1. Signaalfunctie
   Het CLB signaleert knelpunten in het schoolbeleid of binnen de leerlingenpopulatie en stimuleert de school om haar beleid preventief bij te sturen.
2. Consultatieve leerlingenbegeleiding
   Het CLB ondersteunt het schoolteam bij de aanpak van problemen bij individuele leerlingen of groepen, meestal zonder formele aanmelding en in het kader van verhoogde zorg.
3. Onthaal
   Bij het eerste contact luistert het CLB naar de hulpvraag van leerling, ouders of school en bepaalt of verdere hulp of vraagverheldering nodig is.
4. Vraagverheldering
   Samen met de betrokkenen brengt het CLB problemen in kaart, onderzoekt mogelijke oplossingen en bekijkt welk aanbod hierop aansluit, in lijn met de brede instap in de jeugdhulp.
5. Handelingsgerichte diagnostiek
   Het CLB verzamelt en analyseert systematisch informatie om de noden van een leerling te objectiveren en een onderbouwd advies te formuleren, eventueel in samenwerking met jeugdhulp.
6. Handelingsgericht advies
   Het CLB geeft onderbouwde adviezen over keuzes, gedragsalternatieven en mogelijke hulpverlening, afgestemd op de noden van de leerling en zijn omgeving.
7. Begeleiding
   Het CLB begeleidt leerlingen en ouders bij het omgaan met moeilijke situaties en helpt zoeken naar haalbare oplossingen.
8. Draaischijffunctie

[5] https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/onderwijspersoneel/van-basis-tot-volwassenenonderwijs/werken-in-een-clb/rol-en-samenwerking-clb/opdrachten-van-het-clb

Het CLB verwijst leerlingen indien nodig en met toestemming, door naar externe hulpverlening en coördineert de samenwerking tussen school en schoolexterne diensten.

Voorbeelden hiervan zijn: OCMW, CAW, jeugdhulp, logopedist, VDAB, huisarts, enz.

Systematische contacten passen in de decretale opdracht van het CLB. Het laatste systematische contact vindt plaats in het 3e jaar secundair onderwijs.

Om het CLB te ondersteunen in dit contact werd de digitale bevraging **Gezond leven? Check het even!** ontwikkeld door het VWVJ. De vragenlijst omvat thema's zoals gezondheid, relaties, lichaam, seksuele ontwikkeling, gevoel, en alcohol, gamen & drugs. De bevraging gebeurt online tijdens de lesuren. Het gebruik van Gezond leven? Check het even! is optioneel ter beschikking van de CLB. Jongeren kunnen hun eigen online feedback raadplegen en antwoorden komen eveneens aan bod tijdens het CLB-consult. De geanonimiseerde resultaten kunnen ook gebruikt worden op een gezondheidsprofiel aan te maken op groepsniveau.

4.4 De pedagogische begeleidingsdienst

De pedagogische begeleidingsdienst (PBD) ondersteunt scholen, CLB en centra voor volwassenenonderwijs via vorming over vakken en thema's zoals evalueren, ICT, communicatie met ouders. Ze hebben opdrachten die het beleid van de school versterken en de professionalisering van het onderwijspersoneel bevorderen. Hun ondersteuning is zowel aanbod gestuurd (bijvoorbeeld vorming rond ICT of inspelen op diversiteit op school) als vraag gestuurd.

4.5 De leersteuncentra

Leersteuncentra bieden ondersteuning aan scholen voor gewoon onderwijs bij het begeleiden van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Ze werken samen met de school, de leerling, de ouders en het CLB om een inclusieve leeromgeving te creëren en de competenties van leerkrachten te versterken. Zo vormen ze een belangrijke schakel in het zorgcontinuüm van het gewoon onderwijs, met als doel leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften een volwaardige plaats te geven in de klas en op school.

4.6 Data en registratie in scholen

Vlaamse scholen zijn verplicht om leerling gegevens alsook aan- en afwezigheden van leerlingen door te geven aan het departement Onderwijs. Het Vlaamse onderwijs maakt gebruikt van enkele digitale tools.

Enerzijds is er **Discimus**, een systeem voor de uitwisseling van leerlingengegevens (vb. inschrijvingen, uitschrijvingen, afwezigheden en leerlingenkenmerken) met het Agentschap voor Onderwijsdiensten (AGODI).

Anderzijds stelt de Vlaamse Overheid sinds 2022 de digitale tool **DataWijzer** ter beschikking om scholen een referentiekader te bieden rond onderwijskwaliteit. Deze interactieve tool geeft scholen een zicht op belangrijke leerlingegegevens via een persoonlijke online dashboard. Hier staan variabelen zoals thuistaal leerlingen, opleidingsniveau van de moeder, buurt, schooltoelage alsook cijfers omtrent

instroom, uitstroom en problematische afwezigheden. De tool laat ook toe om de eigen schoolgegevens te plaatsen naast referentiegroepen.

4.6.1 Gezond Leven? Check het even!

Zoals hierboven beschreven past de bevraging Gezond Leven? Check het even! binnen de systematische CLB-contacten in het 3e jaar secundair onderwijs.

Tijdens dit onderzoek was contact met onderzoekers van Gezond leven? Check het even! en Appwel om de mogelijkheid na te gaan om in de toekomst de Upstream bevraging bij een van deze vragenlijsten te laten aansluiten. Technisch en inhoudelijk is deze mogelijkheid er bij beide vragenlijsten. Waar de aansluiting wenselijk en praktisch haalbaar is moet meegenomen worden in de volgende stappen van de verdere ontwikkeling van Upstream.

4.6.2 Andere bevragingen in scholen

Veel scholen maken ook gebruik van aanvullende bevragingen op school. Dit kunnen wetenschappelijk gevalideerde vragenlijsten zijn maar ook eigen ontwikkelde instrumenten.

Een veelgebruikte bevraging rond welzijn is **Appwel,** een digitale bevraging ontwikkeld door de PXL Hogeschool. Na een start in 2018 volgde een uitrol over Vlaanderen in 2020. Het aanbod is gratis en wordt gebruikt door meer dan 200 scholen. De bevraging heeft een focus op school-welzijn en omvat vier deelconstructen van welzijn (academische zelfconcept, betrokkenheid, pedagogisch klimaat, sociale relaties en tevredenheid). Scholen kiezen zelf om de bevraging 2 tot 5 keer per jaar in te vullen. Het invullen zelf duurt een 15 minuten.

Appwel omvat een toolkit voor leerlingenbegeleiders en zorgleerkrachten. Leerlingen kunnen via Appwel ook specifieke hulpvragen uiten. Appwel omvat ook een koppeling via Smartschool. Directie en leerlingenbegeleiders hebben zelf toegang tot resultaten op schoolniveau. Klastitularissen zien de resultaten op klasniveau.

5 Intersectie tussen dak- en thuisloosheid en vroegtijdig schoolverlaten

De problematieken van dak- en thuisloosheid en vroegtijdig schoolverlaten hangen deels met mekaar samen. Beide kunnen worden beschouwd als cumulatieve uitingen van structurele en individuele kwetsbaarheden die zich vaak in een vroeg stadium manifesteren. In de internationale literatuur wordt steeds meer benadrukt dat het niet gaat om losstaande fenomenen, maar om processen die elkaar versterken binnen een spiraal van uitsluiting.

5.1 Schooluitval als risicofactor voor dak- en thuisloosheid

Een laag opleidingsniveau is een van de belangrijkste voorspellers van sociaal-economische kwetsbaarheid. Jongeren die het onderwijs vroegtijdig verlaten, beschikken vaak minder over de nodige kwalificaties of competenties om toegang te krijgen tot stabiele tewerkstelling. Hierdoor vergroten hun risico's op armoede, psychische problemen en instabiele woonsituaties (SchoolHouse Connection, 2025). Onderzoek van het American Youth Policy Forum aan dat 42 % van de jongeren die ooit dakloos waren, minstens één keer van school zijn gevallen, en dat zij beduidend meer kans hebben op vroegtijdig

schoolverlaten dan hun peers (American Youth Policy Forum, z.j.). Ook uit een analyse van Michigan blijkt dat 20 % van de dakloze middelbare scholieren – tegenover slechts 9 % van de niet-dakloze groep – vroegtijdig schooluitval vertoont (Erb-Downward, 2018). Schooluitval wordt in dat opzicht niet alleen gezien als een gevolg van precaire levensomstandigheden, maar ook als een kritiek kantelpunt richting sociale uitsluiting.

5.2 Dak- en thuisloosheid als oorzaak van schooluitval

Omgekeerd blijkt ook dat jongeren die in onstabiele of onveilige woonsituaties leven, meer kans lopen om het onderwijs te verlaten (Aleman, 2016). Leven in tijdelijke opvang, noodwoningen, bij vrienden of op straat gaat gepaard met stress, onveiligheid, verplaatsingen en een gebrek aan basisstructuur. Deze omstandigheden bemoeilijken schooldeelname, concentratie en regelmaat. Jongeren in thuisloze situaties ervaren bovendien vaak schaamte, stigmatisering en een gebrek aan sociale ondersteuning, wat hun motivatie en schoolbinding aantast. Structurele woononzekerheid vormt dus een directe belemmering voor duurzame onderwijsparticipatie.

5.3 Gedeelde risicofactoren

Dak- en thuisloosheid en vroegtijdige schooluitval delen een aantal onderliggende risicofactoren:

- Armoede en financiële stress binnen het gezin (Brumley et al., 2015).
- Mentale gezondheidsproblemen bij jongeren of hun ouders (Porche et al., 2011; Canadian Observatory on Homelessness, z.j.).
- Problemen in het gezin of thuiscontext (geweld, verwaarlozing, conflict, misbruik) (Blount, 2014; Mayock et al., 2008).
- Negatieve schoolervaringen, zoals pesten, uitval van begeleiding of gebrek aan zorg op maat (Institute for Children, Poverty & Homelessness, 2017; De Witte & Csillag, 2014)
- Gebrekkige verbinding tussen hulpverlening en onderwijsinstellingen (Kull et al., 2019).

Deze overlappende risicoprofielen benadrukken het belang van een geïntegreerde, sectoroverschrijdende aanpak. Een silo-benadering waarbij schooluitval en dakloosheid als gescheiden werkdomeinen worden behandeld, laat cruciale signalen en kansen tot preventie onbenut.

5.4 Implicaties voor vroegdetectie

De intersectie tussen beide problemen onderstreept het belang van vroegtijdige signalering binnen verschillende leefdomeinen: onderwijs, welzijn, gezin, gezondheid en huisvesting. Een jongere die meerdere risicosignalen vertoont – zoals verhoogd schoolverzuim, gezinsproblemen en onveilige woonsituaties – zou sneller in beeld moeten komen voor integrale ondersteuning.

Het Upstream-project speelt hierop in door preventief te focussen op multidimensionele risico-indicatoren en samenwerking tussen onderwijs, welzijn en lokale actoren te bevorderen. De kruisbestuiving tussen schooluitval- en dakloosheidspreventie vormt een kans om in een vroeg stadium beschermende factoren te versterken en de negatieve spiraal te doorbreken.

6 Beleidskaders en praktijkvoorbeelden

In het kader van haar EU 2020-strategie voor een slimme, duurzame en inclusieve groei, streeft de Europese Unie ernaar om het aandeel vroegtijdige schoolverlaters terug te dringen tot minder dan 10% in elk lidstaat. Deze doelstelling moest tegen 2020 gerealiseerd zijn. In Vlaanderen werd in dit verband het actieplan 'Samen tegen Schooluitval' ontwikkeld en uitgerold.[6]

Het actieplan omvatte verschillende types maatregelen: (1) acties die de problematiek in kaart brengen; (2) coördinerende acties; (3) preventieve acties; (4) interventies bij dreigende schooluitval; (5) compenserende maatregelen voor jongeren die ongekwalificeerd uitvallen.

Sinds september 2016 zijn er zes regionale netwerken 'Samen tegen Schooluitval' actief, één in elke Vlaamse provincie en één in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De aanpak van spijbelgedrag, jongeren in risicosituaties en vroegtijdige schooluitval is een gedeelde verantwoordelijkheid van meerdere beleidsdomeinen: onderwijs, welzijn, jeugd, werk en justitie. Een geïntegreerde samenwerking is dan ook essentieel. Alle betrokken partners dienen hun verantwoordelijkheid op te nemen, met als doel gezamenlijke en concrete resultaatsverbintenissen af te spreken.

Het actieplan is opgebouwd volgens het Europese referentiekader en focuste op vier centrale domeinen: identificatie, monitoring & coördinatie; preventie; interventie; en compensatie. De nadruk ligt in Vlaanderen sterk op preventieve maatregelen. Dat betekent onder andere dat er actief wordt ingezet op het voorkomen van spijbelgedrag, het snel detecteren van risico's en het garanderen van het leerrecht voor jongeren in kwetsbare situaties. Vroegtijdig schoolverlaten aanpakken betekent dus ook: sneller ingrijpen bij afwezigheden én structureel werken aan gelijke onderwijskansen.

6.1 Projecten ter preventie van vroegtijdig schoolverlaten

Zonder de intentie om exhaustief te zijn, geven we hieronder enkele Vlaamse projecten weer die inzetten op de preventie van vroegtijdig schoolverlaten.

6.1.1 NAFT

NAFT (naadloos flexibel traject) worden ingezet om vroegtijdig schoolverlaten en schooluitval tegen te gaan in het secundair onderwijs. Trajecten zijn preventief of curatief en op maat van de jongeren. De duur, methodiek en specifieke invulling is afgestemd op de behoeften van een individuele leerling, een leerlingengroep (bijvoorbeeld een klas) of de school.

CLB-medewerkers melden trajecten aan vanuit hun eerstelijnsfunctie. Schoolexterne organisaties die NAFT-trajecten aanbieden zijn onder andere Arktos, Profo, Groep Intro, Jes en Lejo.

6.1.2 Samen tegen Schooluitval

Samen tegen Schooluitval is een project van de Vlaams overheid dat inzet op het voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten en waarin alle provincies vertegenwoordigd zijn. Het netwerk is ontstaan uit

[6] Beleid tegen schooluitval

het Vlaamse actieplan *Samen tegen Schooluitval* (2012–2016), dat formeel is afgelopen, maar waarvan de netwerkcoördinatoren in elke provincie nog steeds actief zijn.
In Antwerpen krijgt dit netwerk een lokale invulling via een stedelijk actieplan, waarbij scholen, CLB, politie en welzijnsorganisaties systematisch samenwerken om schooluitval op te volgen, jongeren te detecteren en opnieuw toe te leiden naar onderwijs of werk.

6.1.3 POWER-traject

Het ESF-project POWER is een samenwerking in Oost-Vlaanderen tussen NAFT-partners, CLB's Oost-Vlaanderen en TOPunt waarbij via intensieve coaching jongeren worden aangemoedigd om hun onderwijskwalificatie succesvol af te ronden. Dit door hen perspectieven binnen het secundair onderwijs, een vervolgopleiding of op de arbeidsmarkt te bieden. Centraal in de begeleiding staat het bevorderen van de motivatie en het welbevinden van de jongere.[7]

Dit project loopt momenteel af in zijn huidige vorm en maakt plaats voor een nieuwe beleidslijn onder de noemer "Lokale Partnerschappen", zoals voorgesteld binnen de recente oproep van Europa WSE.

[7] POWER

Hoofdstuk 3 Upstream internationaal

Upstream kent zijn oorsprong in Australië met een start als The Geelong project. Ondertussen werd het succesvolle project toegepast in Canada, USA en het Verenigd Koninkrijk (Wales, Engeland en Schotland). In dit hoofdstuk lichten we de inspirerende internationale Upstream-projecten kort toe.

1 Upstream Australia

In 2009 startte Time for Youth in Geelong met het idee dat vroegtijdige interventie nodig was om dak- en thuisloosheid bij jongvolwassenen te voorkomen. Mike Kelly, de CEO van Time for Youth, organiseerde een reeks rondetafelgesprekken en nodigde Associate Professor David MacKenzie uit, een expert op het gebied van dak- en thuisloosheid en pleitbezorger van vroeginterventie. Het resultaat van deze samenwerking was de ontwikkeling van een populatiescreeningsinstrument om jongeren die risico lopen op dak- en thuisloosheid vroegtijdig te identificeren.

De kern van The Geelong Project was het Community of Schools and Services (COSS) model. Dit model richt zich op vroegtijdige interventie door samenwerking tussen scholen en maatschappelijke diensten. Via een jaarlijkse populatiescreening, waarbij leerlingen de Australian Index of Adolescent Development (AIAD) invullen, worden jongeren die risico lopen op dak- en thuisloosheid of schooluitval vroegtijdig geïdentificeerd. Het COSS-model berust op vier pijlers: samenwerking tussen scholen en hulpverleners bij het maken van doorverwijzingen, systematische risicodetectie, het meten van langetermijnresultaten en een flexibel ondersteuningsaanbod dat varieert van actieve monitoring tot intensieve gezinsgerichte begeleiding.

Evaluaties tussen 2013 en 2016 tonen opvallende resultaten. Dak- en thuisloosheid (gemeten als gebruik van de daklozenopvang) daalde met 40%, vroegtijdig schoolverlaten daalde met 20% (Hand & MacKenzie, 2023). De Australische Upstream-onderzoekers schatten een sociaal rendement van vijf dollar voor elke geïnvesteerde dollar. Sindsdien is het COSS-model op meerdere plekken succesvol toegepast, zoals in The Albury Project en The Mt Druitt Project (Park & Glen, 2020).

Figuur 3: The Geelong Project

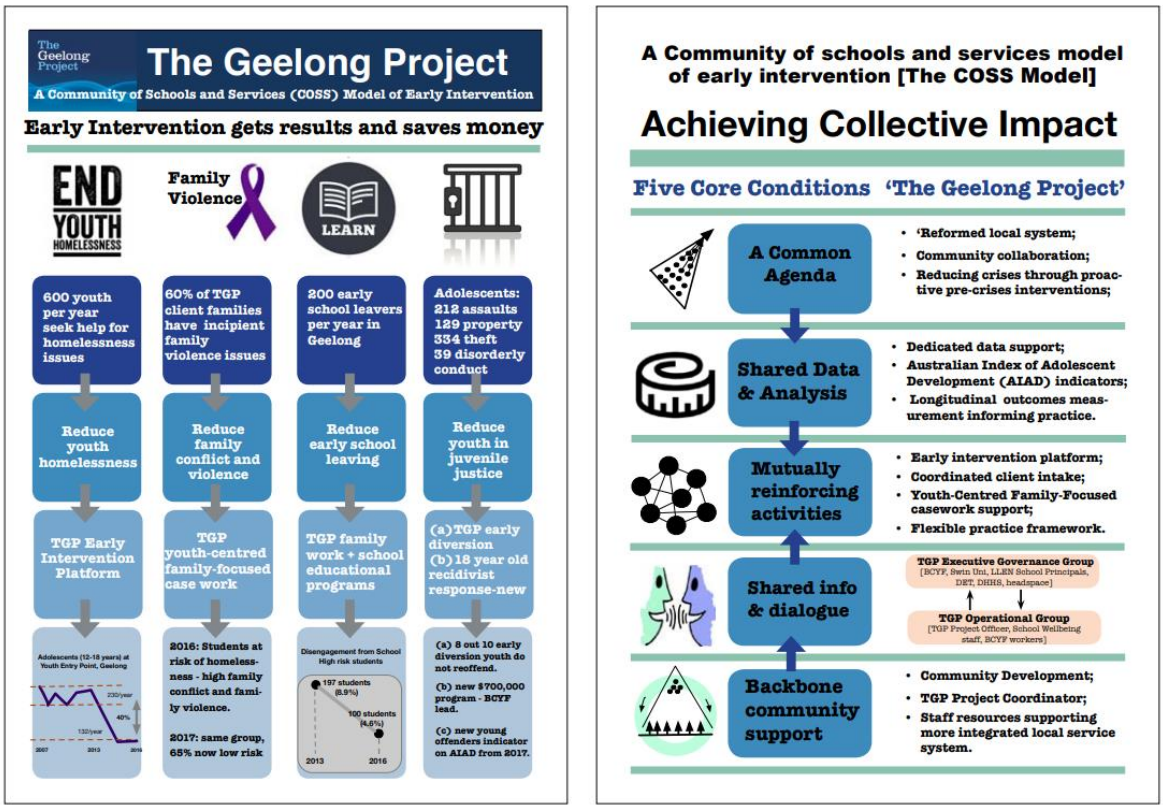

De AIAD bevraging bestaat uit een At risk of homelessness indicator ontwikkeld door MacKenzie & Chamberlain. Deze werd verder gevalideerd door Bearsley-Smith et al. (2008). De indicator bevat volgende items die de 5 kernvragen vormen van Upstream:

5 kernvragen van Upstream

- I feel happy at home
- I would like to move out of home soon
- Have you moved out of home for any period in the past 12 months?
- I get into lots of conflict with my parents
- Do you feel safe at home?

Jongeren krijgen een score op elke vraag gaande van 0 tot 2. Het risico op dak- of thuisloosheid in een opsomming van de antwoorden op de vragen: 0 = geen risico, 1-6 laag risico, 7-8 gemiddeld risico, 9 of 10 hoog risico.

De resultaten uit de Australische Upstream projecten tonen 4.6% van de bevraagde jongeren met een hoog risico op dak- of thuisloosheid. Hiernaast vertoont 2.4% een risico op schooluitval zonder mentale gezondheidsproblemen en 13% een riscio op schooluitval én mentale gezondheidproblemen. Voor een overzicht van deze resultaten zie onderstaande figuur.

Figuur 4. Resultaten Geelong AIAD (2017)

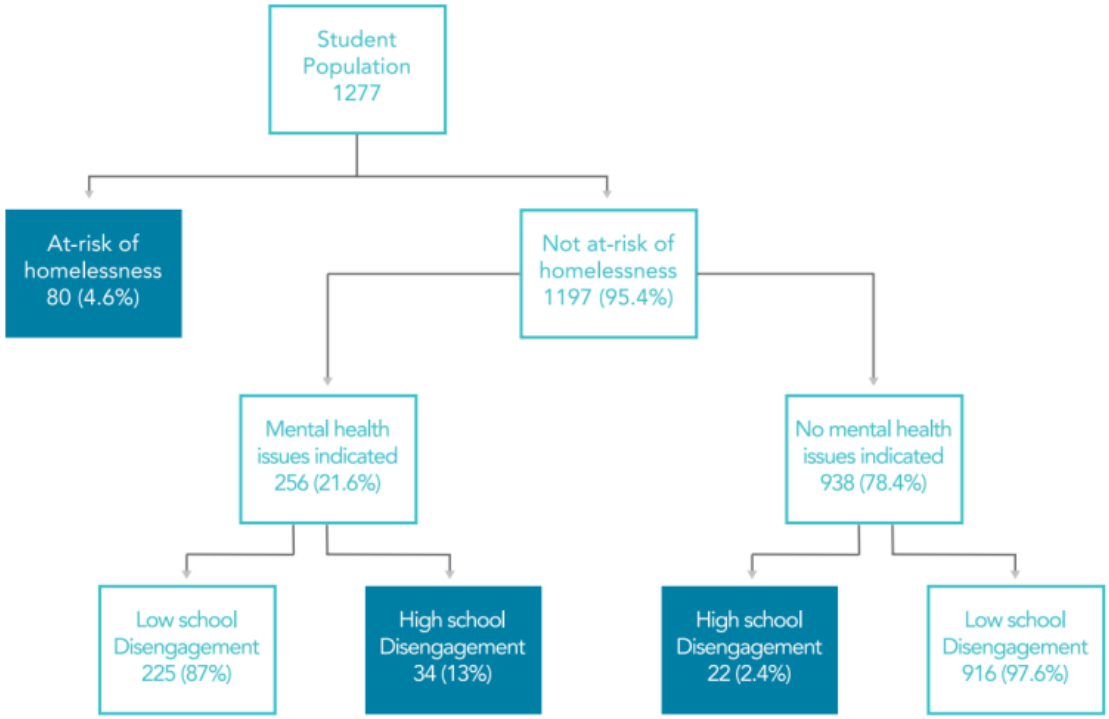

2 Upstream Cymru (Wales)

Upstream Cymru is gebaseerd op het Australische Upstream model. Het project brengt academici, scholen, jeugdhulpdiensten, dak- en thuislozenzorg en de welzijnsorganisatie Llamau samen. Via een online vragenlijst, afgenomen in de klas, wordt het risico op dak- en thuisloosheid vroeg geïdentificeerd. In Wales wordt zowel risico op dak- en thuisloosheid bij de jongere (vb. conflict thuis) als bij het gezin (vb. uithuiszetting) in kaart gebracht. Voor de aangeboden hulp ligt een sterke nadruk op family mediation, aangeboden door de welzijnspartner Llamau. Met dit aanbod willen ze jongeren en hun gezinnen helpen om de communicatie en het begrip tussen de gezinsleden te verbeteren.

Uit de eerste onderzoeksresultaten (Mackie et al., 2021) blijkt dat 13% van de leerlingen een medium tot hoog risico loopt op schooluitval, terwijl bijna 18% aangeeft minstens één tot twee keer per maand gepest te worden. Ongeveer 2% heeft het afgelopen jaar dak- of thuisloosheid ervaren en 10% loopt een hoog tot onmiddellijk risico op dak- en thuisloosheid. Opvallend in de Welsche resultaten is dat 65% van de jongeren met een hoog risico op dak- en thuisloosheid weinig tot geen risico loopt op schooluitval. Een moeilijke thuissituatie is dus niet per se weegspiegeld in een moeilijk schooltraject.

Daarnaast loopt 13% van de leerlingen en hun gezinnen een hoog of onmiddellijk risico op dak- en thuisloosheid en 4% heeft het afgelopen jaar moeite gehad om de huur of hypotheek te betalen. Qua veerkracht heeft bijna een kwart van de leerlingen een laag niveau, hoewel 80% een volwassene heeft bij wie ze terechtkunnen met persoonlijke problemen. Wat betreft welzijn ervaart 37% van de jongeren een laag welbevinden. Deze inzichten helpen om gerichte ondersteuning te bieden en het effect van de interventies te evalueren.

De Welsche vragenlijst bevat gevalideerde vragenlijsten rond veerkracht, welzijn, risico op dak- en thuisloosheid jongere (vb. conflict met ouders, gevoel van veiligheid thuis, afgelopen jaar niet thuis geslapen door conflict ouders, schrik dat je dit jaar zal wegelopen), risico op dak- en thuisloosheid gezin (vb. je zorgen maken dat je gezin komend jaar geen woonplaats zal hebben, huur/lening niet kunnen betalen, aantal keren verhuisd afgelopen jaar, bij vrienden verblijven uit gebrek aan een woonoplossing) en pesten. De data en het eigenaarschap ervan ligt in Wales bij de scholen zelf. Welzijnspartner Llamau neemt contact op met de school om de contactgegevens van de leerlingen te bekomen.

De resultaten in Wales tonen 1 op 10 jongeren met een (groot) risico op dak- en thuisloosheid en meer dan 1 op 10 jongeren met een risico op dak- en thuisloosheid van het gezin.

Upstream Cymru wordt momenteel in meerdere Welsche scholen getest en krijgt navolging in Schotland en Engeland.

3 Upstream USA

In 2018 volgde Upstream USA, geïnspireerd door het Australische model. Zij volgen een evidence based aanpak die startte met een literatuurstudie om de risicofactoren op dak- en thuisloosheid en schooluitval in kaart te brengen. Ze bestudeerden ook de psychometrische eigenschappen van de AIAD-vragenlijst uit Australië. Zo kwamen ze tot de Student Needs Assessment (SNA) bestaande uit 20 vragen, met factoren emotionele/fysieke veiligheid, school risico factor, economische validiteit. De antwoordmogelijkheden brachten ze terug naar dezelfde schaal. De vragenlijst werd gevalideerd. De vragen zijn onderverdeeld in 3 groepen: jongere is dak- of thuisloos, groot risico op dak- en thuisloosheid of mogelijk risico op dak- en thuisloosheid.

De multicomponente **vragenlijst** van Upstream USA bestaat uit:

- demografische vragen
- drie items over dak- en thuisloosheid
- 20 risico- en beschermende factoren met betrekking tot dak- en thuisloosheid en schooluitval
- gevalideerde meetinstrumenten voor mentale gezondheid
- gevalideerde meetinstrumenten voor veerkracht bij jongeren

Doordat in veel scholen in de Verenigde Staten heel wat welzijnspartners aanwezig zijn op de school (vb. community schools), ligt er minder focus op het COSS-model.

4 Upstream Canada

De aanpak van Upstream Canada loopt gelijk met het project in de USA met een evidence based aanpak gebaseerd op het Australische project. Net als in de USA werd bij de start van het project veel aandacht geschonken aan het opbouwen van de contacten met de scholen.

Net als in de USA, gebruikt Canada de Student Needs Assessment. Data en eigenaarschap ligt bij het Canadian Observatory on Homelessness (COH). Na de bevraging, nodigt de Upstream Canada case manager de gevlagde jongeren uit op een validatie gesprek. Dit gesprek biedt context voor hun

antwoorden op de SNA. Eerste projecten vonden plaats in Kelowna, British Columbia en St. John's Newfoundland (Sohn & Gaetz, 2020).

De resultaten uit Canada tonen 3% studenten met een groot risico (tier 3), 3% jongeren met een gemiddeld risico en 29% van de jongeren met een risico op dak- en thuisloosheid en/of schooluitval. In totaal kwamen in Canada zo 35% jongeren op de radar van het Upstream-project.

Figuur 5. Upstream Canada Model (Sohn & Gaetz, 2020).

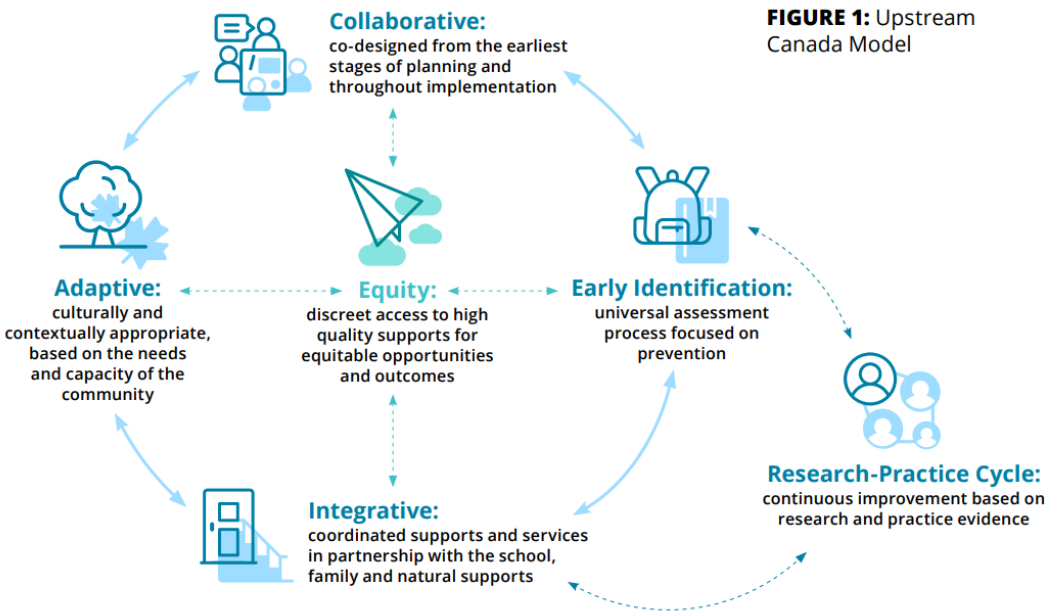

5 Upstream International Living Lab (UILL)

Het succes van het Geelong Project in Australië inspireerde heel wat andere landen om met Upstream aan de slag te gaan. Zoals hierboven beschreven, pasten de internationale partners de methodiek aan hun eigen lokale context aan. Om de eigenheid van de methodiek te bewaken en elkaar te blijven inspireren, ontmoeten de internationale partners elkaar in het Upstream International Living Lab (UILL). Dit is een internationaal consortium dat zich inzet om dak- en thuisloosheid bij jongeren te voorkomen via systeemverandering, met een focus op vroegtijdige interventie in scholen. Het consortium bestaat uit onderzoekers uit Australië, de Verenigde Staten, Wales, Canada en België en richt zich op een continue verbetering, kwaliteitsborging, systeemverandering en beleidsontwikkeling van de Upstream-aanpak.

Zoals eerder vermeld, ontwikkelde elk land een eigen versie van de Upstream-bevraging, gebaseerd op het oorspronkelijke Australische model en aangepast aan de lokale context. In het Verenigd Koninkrijk werden alle vijf kernvragen over het risico op dak- en thuisloosheid van jongeren, zoals geformuleerd in Upstream Australië, overgenomen (zie p. 37). In Canada, de Verenigde Staten en België werd gekozen voor vier van de vijf kernvragen. De vraag 'I feel happy at home' werd in deze landen als te algemeen beschouwd en daardoor minder richtinggevend.

In het Canadese, Amerikaanse en Belgische project werd gekozen om ook risicofactoren op dak- en thuisloosheid van het gezin mee te nemen (vb. ik verhuis vaak). Verder verschillen de projecten ook in de aanvullende thema's die in de vragenlijst werden opgenomen zoals mentaal welzijn en veerkracht.

Het UILL komt elk kwartaal (digitaal) samen en werkt samen om de getrouwheid aan het Upstream-model te waarborgen. Daarnaast ontwikkelen de samenwerkingspartners een aanpak voor de capacity building van nieuwe Upstream projecten en stroomlijnen ze de projecten wat betreft gebruikte methodologie, terminologie en communicatietools.

De kerntaak van dit internationale consortium is om wat oorspronkelijk het Geelong Project in Australië was, te gebruiken en de aanpassing en implementatie ervan in elk van de deelnemende landen te faciliteren. Naarmate dit werk vordert, zullen gastlanden worden ondersteund bij de implementatie van demonstratieprojecten waarbij sprake is van een uitgebreide programma-evaluatie. In de toekomst zal het consortium zich richten op het ontwerp, de implementatie en de studie van programma- en beleidsinterventies die systeemverandering bevorderen en resulteren in het voorkomen van dakloosheid onder jongeren (Gaetz et al., 2018)

Hoofdstuk 4 3 Vlaamse pilootprojecten

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de drie pilootregio's die deelnemen aan het Upstream-project: de Kempen, Mechelen en Antwerpen. Per regio wordt een overzicht gegeven van de deelnemende scholen, het aantal bevraagde leerlingen. Daarnaast wordt stilgestaan bij de regionale context, de betrokkenheid van de lokale stuurgroep, en de rol van de lokale coördinator. Deze contextuele informatie helpt om de implementatie en de resultaten van het project beter te begrijpen.

1 Kempen

1.1 Regionale kenmerken

De Kempen wordt gekenmerkt door een meer landelijke context, met verspreide woonkernen en beperkte bereikbaarheid van hulpverlening voor sommige jongeren.

Tabel 2: Overzicht welzijnsindicatioren Kempen

Kempen	Hoogstraten	Turnhout	Vlaams Gewest
Kansarmoede-index Kind & Gezin	8,7%	25,0%	12,1%
Kinderen in gezin met zeer lage werkintensiteit	15,6%	16,7%	10,3%
Spijbelgedrag secundair onderwijs, naar vestigingsplaats	1,1%	2,7%	3,3%
Spijbelgedrag deeltijds beroepsonderwijs, naar vestigingsplaats	14,6%	38,8%	39,8%
Vroegtijdige schoolverlaters, wonend in gemeente	4,9% (thuistaal Nederlands) 27,8% (thuistaal niet-Nederlands)	13,8% (thuistaal Nederlands) 29,3% (thuistaal niet-Nederlands)	8,4% (thuistaal Nederlands) 24,9% (thuistaal niet-Nederlands)

Bron: Agentschap Binnenlands Bestuur

1.2 Stuurgroep en coördinatie

De stuurgroep, die instaat voor de inhoudelijke en praktische opvolging van het project en de samenstelling van het Upstream team, komt minimaal vier keer per jaar samen en in de voorbereidende en opstartfase maandelijks. Ze is samengesteld uit vertegenwoordigers van CGG Kempen (adjunct-directeur), Arktos vzw (coördinator Antwerpen), ILV Noorderkempen (preventiemedewerker/coördinator jongerenwelzijn), CAW De Kempen, teamcoördinator Gezin en Jongeren/OverKop, een backofficelid van het A Way Home Collectief Kempen, en VCLB Kempen (coördinator).

De lokale coördinator van het project is verbonden aan Cirkant vzw, een geëngageerde speler in de Integrale Jeugdhulp. Cirkant vzw heeft voor dit project een mandaat vanuit de A Way Home coalitie 'Collectief Kempen' en de netwerkstuurgroep integrale jeugdhulp (NSGJIH). Collectief Kempen maakt deel uit van de A Way Home - beweging. Een internationale beweging van lokale en internationale coalities tegen dak- en thuisloosheid van jongeren. Ze ondernemen collectief actie tegen de structurele barrières en systeemfouten die thuisloosheid veroorzaakt. De lokale projectcoördinator vervult een brugfunctie tussen scholen en hulpverlening en staat in voor de organisatie van overlegmomenten en het leggen van contacten met scholen. Daarnaast stemt de coördinator regelmatig af met de medewerkers van het Upstream-team en koppelt bevindingen terug aan zowel het Collectief Kempen als de NSGJIH. Er wordt regelmatig afgestemd met de stuurgroep om signalen uit de praktijk op te volgen.

1.3 Upstream-team

Het lokale Upstream-team is samengesteld uit vier medewerkers met verschillende achtergronden en expertises. Het team bestaat uit één medewerker van het JAC (50% tewerkstelling), één medewerker van het CGG (50%), één medewerker van Arktos (40%) en een CLB-medewerker die 30% verdeeld is over de vier betrokken scholen. Deze samenstelling maakt het mogelijk om zowel op individueel als groepsniveau ondersteuning te bieden.

Binnen het team zijn de rollen duidelijk verdeeld: de medewerkers van JAC en CGG nemen de individuele begeleiding op zich, terwijl de Arktos-medewerker verantwoordelijk is voor de groepstrajecten. Deze taakverdeling sluit aan bij de expertise van de betrokken organisaties.

De samenwerking binnen het Upstream-team wordt als laagdrempelig en efficiënt ervaren. De lijnen zijn kort, er is ruimte om snel te schakelen, expertise wordt makkelijk ingeroepen en er wordt flexibel ingespeeld op vragen vanuit de school.

Deze samenwerking is gestructureerd via verschillende overlegmomenten. Zo stemmen de medewerkers die individuele gesprekken voeren (van JAC en CGG) tweewekelijks met elkaar af. Maandelijks vindt er overleg plaats met de CLB-medewerker van de school. Tijdens deze bijeenkomsten worden casussen besproken, signalen gedeeld, jongeren verdeeld, hulpverlening afgestemd en waar nodig bijgestuurd. De samenwerking met Arktos, die instaat voor de groepstrajecten, verloopt eerder ad hoc, afhankelijk van de noden en mogelijkheden binnen de schoolcontext

Daarnaast nemen de Upstream-medewerkers driemaandelijks deel aan intervisies met de Upstream-medewerkers uit andere pilootregio's. Deze intervisies bieden ruimte voor reflectie, kennisdeling en onderlinge versterking.

Een belangrijk aandachtspunt dat naar voren komt, is het belang van een tijdige opstart van het project aan het begin van het schooljaar. Idealiter gebeurt er eind augustus of begin september door onder meer dankzij duidelijke communicatie met het leerkrachtenteam. Het opstellen van een projecttiming in samenwerking met de school en het CLB wordt aanbevolen, zodat de werking goed ingebed raakt in de schoolcontext en van bij de start voldoende draagvlak heeft.

1.4 COSS

De COSS bestaat uit verschillende organisaties en diensten die samenwerken binnen het lokale project, namelijk CGG Kempen, CAW De Kempen, Arktos vzw, VCLB Kempen en Collectief Kempen. Deze samenstelling brengt een breed spectrum aan expertise en middelen samen om de doelgroep zo goed mogelijk te ondersteunen.

De COSS is pragmatisch samengesteld door de stuurgroep om te vormen tot de COSS. Het Upstream-team komt op regelmatige basis samen en organiseert casusoverleg. Deze opzet zorgt voor een heldere structuur waarin zowel strategische afstemming als praktische samenwerking gewaarborgd zijn.

De samenwerking en communicatie binnen de COSS verlopen zeer positief. De open en laagdrempelige contacten dragen bij aan een vlotte uitwisseling van informatie en een gezamenlijke aanpak.

De meerwaarde van de COSS voor het lokale project ligt vooral in het versterken van het bestaande samenwerkingsklimaat in de Kempen. Dankzij de werking van de COSS werd het netwerk tussen de verschillende partners duidelijk versterkt. Dit leidde er onder andere toe dat ook het CLB actief betrokken raakte en een ondersteunende rol binnen het project opnam. Zo draagt de COSS bij aan een integrale en gecoördineerde aanpak van de problematiek.

1.5 Deelnemende scholen

Tabel 3: Deelnemende scholen Kempen

Naam school	Onderwijskoepel	Onderwijsvorm	Aantal leerlingen bevraagd
ASO Spijker	Vrij gesubsidieerd onderwijs	A stroom	236
HTO Turnhout	Vrij gesubsidieerd onderwijs	A stroom	181
PTO Turnhout	Vrij gesubsidieerd onderwijs	B stroom	62
Campos Turnhout	Officieel gesubsidieerd onderwijs	A en B stroom	73

2 Mechelen

2.1 Regionale kenmerken

Mechelen is een historische stad gelegen tussen Antwerpen en Brussel, met een diverse bevolking en een mix van stedelijke en kleinere woonwijken. De regio kenmerkt zich door een dynamische socio-economische structuur, waarbij zowel kansen als uitdagingen op het vlak van onderwijs, sociale inclusie en huisvesting aanwezig zijn.

Tabel 4: Overzicht welzijnsindicatioren Mechelen

Regio	Mechelen	Vlaams Gewest
Kansarmoede-index Kind & Gezin	25,0%	12,1%
Kinderen in gezin met zeer lage werkintensiteit	16,7%	10,3%
Spijbelgedrag secundair onderwijs, naar vestigingsplaats	2,7%	3,3%
Spijbelgedrag deeltijds beroepsonderwijs, naar vestigingsplaats	38,8%	39,8%
Vroegtijdige schoolverlaters, wonend in gemeente	13,8% (thuistaal Nederlands) 29,3% (thuistaal niet-Nederlands)	8,4% (thuistaal Nederlands) 24,9% (thuistaal niet-Nederlands)

Bron: Agentschap Binnenlands Bestuur

2.2 Stuurgroep & coördinatie

De stuurgroep speelt een ondersteunende en richtinggevende rol in de grote lijnen van het project. De stuurgroep gaf bij de opstart mee vorm aan het samenwerkingsplan en de personeelsinzet en bekrachtigde deze afspraken formeel. Nadien vond twee keer per jaar een stuurgroep plaats.

De stuurgroep is samengesteld uit vertegenwoordigers van Emmaüs, vzw Jeugddorp, drie deelnemende scholen, CAW Rivierenland, Arktos, Hotspot en de coördinator van 1 Gezin 1 Plan Trawant. Upstream Mechelen is tevens ingebed in het samenwerkingsverband 1G1P Trawant. Zij leverden bij de start inhoudelijke feedback en zullen bij de afsluiting van het project opnieuw bevraagd worden.

De lokale coördinatie wordt opgenomen door een medewerker van CAW Rivierenland, die instaat voor de praktische uitwerking en opvolging van het project.

2.3 Upstream-team

In Mechelen bestaat het Upstream-team uit twee medewerkers, elk aan 0,8 VTE, die zorgvuldig geselecteerd zijn op basis van een functieprofiel ontwikkeld door de stuurgroep. Dit profiel legt de nadruk op een laagdrempelige en outreachende werkwijze, waarbij de trajectbegeleiders makkelijk contact leggen met jongeren en actief inspelen op hun leefwereld, zoals thuis, school of het jeugdhuis.

Daarnaast werkt de trajectbegeleider aanklampend: hoewel het contact vrijwillig is, wordt een jongere met grote bezorgdheden niet losgelaten, ook als het contact moeilijk verloopt ('friendly stalking'). De individuele trajectbegeleider biedt zowel individuele als gezinsondersteuning, zodat er geen extra tussenschakel ontstaat en er snel en efficiënt op de noden van de jongere kan worden ingespeeld.

Er wordt vraaggericht gewerkt, met aandacht voor wat de jongere zelf wil aanpakken. Het doel is om de intrinsieke motivatie te stimuleren, zodat de jongere actief en betrokken aan de slag gaat met zijn of haar eigen vragen en behoeften. Samen met de jongere wordt een traject afgelegd, gericht op duurzame verandering.

De ene Upstream-medewerker focust vooral op individuele begeleiding en is verbonden aan het JAC, terwijl de andere meer ervaring heeft met groepstrajecten en werkt via Arktos. De groepstrajectbegeleider beschikt over de vaardigheden om vormingen of een groepsaanbod te ontwikkelen en aan te bieden aan groepen. Samen met de projectcoördinator vormen zij een team dat tweewekelijks samenkomt om de jongeren en het project te bespreken.

Tussen beide begeleiders is er een sterke tandemwerking gegroeid: ze stemmen intensief af, vullen elkaar aan in hun aanpak, en delen actief kennis en observaties. Door die nauwe samenwerking – zowel zichtbaar als achter de schermen – kunnen ze flexibel inspelen op de noden van jongeren en bereiken ze een bredere doelgroep.

Daarnaast wordt de begeleiding regelmatig besproken binnen de lokale COSS en tijdens intervisiemomenten met collega-Upstream-medewerkers uit de regio Antwerpen. Dit biedt een bredere en kritische blik op de aanpak en versterkt de kwaliteit van de ondersteuning.

2.4 COSS

De partners in de COSS situeren zich op drie verschillende domeinen (welzijn, onderwijs en jeugd(welzijns)werk). In Mechelen zetelen volgende partners in onze COSS: BA Stassart, BA Botaniek, BA De Beemden, Arktos, Kaizen, Emmaüs, CLB, 1Gezin 1 Plan, HOTSPOT en CAW Rivierenland.

De COSS komt maandelijks samen en fungeert als een ondersteuningsnetwerk voor de Upstream-medewerkers. Tijdens deze bijeenkomsten wordt expertise ingezet bij casusbesprekingen en kan waar nodig extra ondersteuning worden ingeschakeld. Ook worden klastrajecten binnen de COSS besproken. De intersectorale samenwerking en de uitwisseling van kennis worden door de betrokken partners als een grote meerwaarde ervaren.

De vergaderingen van de COSS zijn per school georganiseerd. Aanvankelijk namen vooral leerlingbegeleiders deel, waarna ook het CLB werd betrokken vanwege hun breder zicht op de situatie van de jongere.

2.5 Deelnemende scholen

Tabel 5: Deelnemende scholen Mechelen

Naam school	Onderwijskoepel	Onderwijsvorm	Aantal leerlingen bevraagd
BA De Beemden	Busleyden Atheneum – GO!	BUSO	57
BA Botaniek	Busleyden Atheneum – GO!	Dubbele finaliteit Arbeidsfinaliteit Doorstroom finaliteit	166
BA Stassart	Busleyden Atheneum – GO!	Dubbele finaliteit Arbeidsfinaliteit	113

3 Antwerpen

3.1 Regionale kenmerken

Antwerpen is de grootste stad in Vlaanderen met specifieke grootstedelijke kenmerken: hoge bevolkingsdichtheid, hoge concentratie van dienst- en hulpverlening, grote diversiteit tussen de verschillende wijken, groot aantal herkomstnationaliteiten, hoge armoedecijfers, hoge cijfers vroegtijdige schooluitval, etc.

Tabel 6: Overzicht welzijnsindicatioren Antwerpen

Regio	Antwerpen	Vlaams Gewest
Kansarmoede-index Kind & Gezin	25,2%	12,1%
Kinderen in gezin met zeer lage werkintensiteit	20,3%	10,3%
Spijbelgedrag secundair onderwijs, naar vestigingsplaats	5,5 %	3,3%

Spijbelgedrag deeltijds beroepsonderwijs, naar vestigingsplaats	-	39,8%
Vroegtijdige schoolverlaters, wonend in gemeente	17,3% (thuistaal Nederlands) 26,0% (thuistaal niet-Nederlands)	8,4% (thuistaal Nederlands) 24,9% (thuistaal niet-Nederlands)

Bron: Agentschap Binnenlands Bestuur en Dashboard onderwijs

3.2 Stuurgroep & coördinatie

In Antwerpen wordt de stuurgroep, hier 'projectgroep' genoemd, getrokken door de projectcoördinator. De groep bestaat verder uit vertegenwoordigers van CAW, 1 Gezin 1 Plan Groot-Antwerpen en de stad Antwerpen, meer bepaald de diensten Wonen en Flankerend Onderwijsbeleid. De projectgroep kwam tot het voorjaar van 2024 ongeveer maandelijks samen en vergaderde daarna ad hoc. Hun voornaamste taak was het nemen van beslissingen over de concrete invulling van het project en het voorbereiden van de COSS-vergaderingen.

De rol van lokale projectcoördinator werd in eerste instantie door een medewerkster van de jeugddienst van de stad Antwerpen ingevuld en halverwege het project overgenomen door een medewerkster van de dienst Flankerend Onderwijsbeleid. Deze coördinator zorgt voor het organiseren van het overleg tussen alle betrokken partners, leidt de projectgroep, COSS en het Upstream team, onderhoudt contacten, waarborgt de communicatie met de deelnemende scholen en rapporteert zowel intern binnen de stad als aan onderwijsactoren en het Mind the Gap-netwerk.

De afstemming en besluitvorming tussen de partners verloopt via regelmatig overleg met terugkoppeling aan de COSS, Mind the Gap, de ORA en de stedelijke kabinetten Jeugd, Onderwijs en Sociale Zaken.

3.3 Upstream-team

In Antwerpen bestaat het lokale Upstream-team uit een projectleider vanuit de stad Antwerpen (20% inzet) en Upstream-medewerkers die in twee cycli werden ingezet. Tijdens de eerste cyclus werkte een halftijdse medewerker van het JAC mee. In de tweede cyclus werd dit uitgebreid met twee halftijdse medewerkers van Profo en Arktos.

De samenwerking binnen het team verloopt via een duidelijk georganiseerde taakverdeling en regelmatige overlegmomenten. In de beginfase werkten de drie medewerkers samen bij het opstarten, de klasinleiding, het afnemen van de vragenlijst en de klastrajecten. Eén medewerker volgt de rode en oranje gevlagde leerlingen op in individuele trajecten, terwijl twee medewerkers instaan voor de groen gevlagde leerlingen. De communicatie met jongeren gebeurt via mail, apps en fysieke gesprekken.

Qua overleg is er maandelijks een structureel projectteamoverleg met de projectcoördinator, terwijl de Upstream-medewerkers onderling zowel maandelijks structureel als wekelijks ad hoc overleggen.

Daarnaast zijn er driemaandelijkse intervisiemomenten met collega's uit andere regio's en een WhatsApp-groep voor dagelijkse communicatie. Overleg met schoolmedewerkers gebeurt op basis van de noden en de klastrajecten.

Binnen het team zijn verschillende expertises aanwezig: de projectcoördinator brengt kennis van het welzijnsveld, flankerend onderwijsbeleid, projectmanagement en coaching mee. De JAC-medewerker heeft ruime ervaring in jongerenbegeleiding en samenwerking met scholen, Profo-medewerkers brengen psychologische expertise en kennis van de sociale kaart in en de Arktos-medewerker heeft eveneens ervaring met jongerenbegeleiding en samenwerking binnen het onderwijs- en welzijnsnetwerk. Een noodzakelijke, maar niet aanwezige expertise is de specifieke kennis van leerlingbegeleiders, vooral met betrekking tot de lokale welzijnscontext.

De samenwerking binnen het team wordt gekenmerkt door flexibiliteit, proactieve en aanklampende communicatie en een empathische, coachende aanpak, waarbij steeds wordt ingespeeld op de noden van scholen en leerlingen.

3.4 COSS

In Antwerpen werd de COSS aangestuurd door de projectcoördinator en bestond uit een diverse groep van partners uit welzijn, onderwijs en jeugdwerk. Deelnemende organisaties waren onder andere CAW, 1 Gezin 1 Plan Groot-Antwerpen, de stadsdiensten Wonen, Flankerend Onderwijsbeleid en Jeugd, Arktos, Profo, scholen en CLB-ankers.

De samenstelling van de COSS kwam tot stand via een brede oproep binnen het welzijnsveld. Deelnemers die actief betrokken waren bij het project engageerden zich voor structureel overleg. De COSS werd zo een platform waar verschillende actoren op regelmatige basis samenkwamen om de werking van Upstream te ondersteunen en versterken.

Binnen de COSS heerste een open feedbackcultuur en een sterke onderlinge betrokkenheid. Deze open samenwerking stimuleerde een vertrouwensband tussen onderwijs- en welzijnspartners, wat cruciaal was om gezamenlijke doelen na te streven. De uitwisseling van kennis, gedeeld eigenaarschap en de bereidheid om flexibel te schakelen maakten van de COSS een waardevol klankbord en een hefboom voor het lokale Upstream-project.

3.5 Deelnemende scholen

Tabel 7: Deelnemende scholen Antwerpen

Naam school	Onderwijskoepel	Onderwijsvorm	Aantal leerlingen bevraagd
Sint-Willebrord	Vrij gesubsidieerd onderwijs	Arbeidsfinaliteit	43
KNMC	Vrij gesubsidieerd onderwijs	Dubbele finaliteit, arbeidsfinaliteit	192

Heilige Familie	Vrij gesubsidieerd onderwijs	Dubbele finaliteit, doorstroomfinaliteit	90

Hoofdstuk 5 Methodologie

Deze pilootstudie heeft als doel om in de drie pilootregio's – De Kempen, Mechelen en stad Antwerpen – de doeltreffendheid van Upstream te onderzoeken. Dit vertaalt zich in drie concrete doelstellingen:

1. Het identificeren van jongeren die een risico lopen op dak- en thuisloosheid en schooluitval. Dit wordt kwantitatief bevraagd via een vragenlijst (1.1) en het vlaggensysteem (1.2).
2. Het opstarten van een begeleidingstraject en/of klastraject met de geïdentificeerde jongeren, waarbij de opvolging wordt geregistreerd in Myneva (1.3).
3. Het in kaart brengen van de lessons learned uit dit Upstream-pilootproject. Dit gebeurt op basis van zowel kwantitatieve gegevens uit Myneva als kwalitatieve inzichten uit interviews en focusgroepen met betrokken partijen.

Om deze doelstellingen te bereiken, wordt een combinatie van kwantitatief en kwalitatief onderzoek ingezet. In de volgende secties worden de gehanteerde methoden verder toegelicht.

Dit onderzoek kende een duurtijd van januari 2024 tot juni 2025, waarbij 2 cycli van bevragingen werden opgevolgd. De eerste bevraging liep van februari 2024 tot april 2024, de tweede van september 2024 tot januari 2025.

1 Kwantitatief luik

1.1 Ontwikkeling vragenlijst

Om het aantal jongeren met risico op dak- of thuisloosheid en/of schooluitval in kaart te brengen, worden er in de drie regio's – De Kempen, Mechelen en stad Antwerpen – twee fasen van bevragingen georganiseerd. De eerste bevraging vond plaats van februari tot april 2024, de tweede van september 2024 tot januari 2025.

De vragenlijst is gebaseerd op internationale Upstream-projecten uit Australië, Wales, Canada en de Verenigde Staten. Omdat de aanpak en formulering per land verschillen, zijn de vragen specifiek aangepast aan de Vlaamse context. Dit gebeurde in samenwerking met het Upstream-projectteam, bestaande uit Opgroeien, LUCAS KU Leuven en de drie lokale projectcoördinatoren en het Upstream International Living Lab (UILL). Het UILL is een online overlegplatform waar vertegenwoordigers van de verschillende internationale Upstream-partnerschappen regelmatig samenkomen. Via dit netwerk delen Vlaanderen, Australië, Canada, Wales en de Verenigde Staten kennis, ervaringen en goede praktijken. Dit zorgt voor een continue uitwisseling van inzichten en versterkt de methodologische onderbouwing van het project, met aandacht voor zowel lokale noden als internationale leerervaringen.

De geselecteerde vragen sluiten op deze manier nauw aan bij de lokale situatie en blijven inhoudelijk en cultureel relevant voor de doelgroep. Om de begrijpelijkheid te garanderen, werd de vragenlijst getest door verschillende betrokken diensten, zoals leerkrachten (bijvoorbeeld uit OKAN-klassen). Daarnaast werd ze voorgelegd aan jongeren met ervaring met dak- of thuisloosheid, tijdens een overleg van de A Way Home coalitie Mind The Gap Antwerpen. De vragenlijst telt 26 vragen en duurt doorgaans 10 minuten om in te vullen, om het zo laagdrempelig en toegankelijk mogelijk te maken voor jongeren. De

vragen behandelen diverse thema's, zoals het welzijn van de jongeren thuis en op school, hun thuissituatie, huisvesting, schoolmotivatie, pestgedrag, en meer. De vragen kunnen worden opgedeeld in 5 grote clusters: 1) schooluitval, 2) huisvesting, 3) emotioneel welbevinden, 4) woonzekerheid en 5) slaapplaats en verblijfssituatie.

In de eerste cyclus wordt de vragenlijst afgenomen op drie scholen per regio. Tijdens de tweede cyclus namen deze scholen opnieuw deel, met de toevoeging van één extra school in De Kempen. Dit betekent concreet dat in totaal 10 scholen hebben deelgenomen. Alle leerlingen uit het derde middelbaar die willen deelnemen, kunnen de vragenlijst invullen.

Voor een optimale afname van de vragenlijst in de scholen wordt de afname klassikaal georganiseerd. Een Upstream-medewerker leidt het klasuur inhoudelijk in en begeleidt het invullen van de vragenlijst. De klasafname maakt deel uit van het bredere experimentele opzet van het project, waarbij de invulling per regio bewust varieert. Die variatie sluit aan bij de competenties van de lokale Upstream-medewerkers. In de pilootregio's werd dit op verschillende manieren vormgegeven, zoals met een korte presentatie over Upstream, een video over mentale gezondheid, een speeddate-spel of een cirkelspel. Er wordt expliciet aandacht besteed aan de vrijwillige deelname, zodat jongeren zich veilig voelen om al dan niet deel te nemen. Daarnaast wordt het beroepsgeheim van de Upstream-medewerker benadrukt en wordt de anonimiteit gewaarborgd door gegevens te pseudonimiseren. Jongeren geven namelijk enkel hun studentennummer, geslacht en leeftijd door.

De vragenlijst is ontwikkeld in Limesurvey, een gebruiksvriendelijke online tool. Leerlingen vullen de vragenlijst in via een computer op school. Als ze hun schoolcomputer niet bij zich hebben, kunnen ze ook deelnemen via een QR-code op hun smartphone.

Ouders ontvangen enkele weken op voorhand een informatiebrief over het project. Deze brief is opgesteld door de onderzoekers en wordt door de school verspreid bijvoorbeeld via Smartschool of op het oudercontact. In samenspraak met de scholen wordt er nagegaan of een vertaling van de infobrief voor de ouders wenselijk is (bv. In het Frans, Engels, Arabisch en Berbers). We onderzoeken met elke betrokken school de nood voor een aanvullende aanpak om de ouders te informeren. Bijvoorbeeld via geplande oudercontacten. In deze brief staat hoe ouders de Upstream-medewerker kunnen contacteren om aan te geven dat ze niet willen dat hun kind deelneemt. Er wordt bewust gekozen voor het actief informeren van ouders via een opt-out procedure. Dit doen we omwille van volgende redenen: (1) Met dit project willen we vooral kwetsbare jongeren/gezinnen bereiken door hen preventief op te sporen en heel laagdrempelig hulp aan te bieden. Een opt-in van de ouders vormt een te groot risico dat net die kwetsbare gezinnen niet bereikt kunnen worden. (2) Er is geen risico verbonden voor de deelnemers. Jongeren kunnen zelf actief aangeven dat ze niet willen deelnemen aan het onderzoek. Ook het hulpaanbod via Upstream is vrijwillig en heel laagdrempelig. De jongere wordt gecontacteerd door de Upstream-medewerker maar zal zelf kunnen bepalen of ze op het aanbod ingaan, waar ze graag over vertellen, of ze wensen dat hun ouder(s) en de school betrokken worden. (3) Internationale Upstream projecten beschrijven dat een opt-out voor de ouders de beste werkwijze is voor dit project. Medewerkers van deze internationale Upstream projecten tonen aan dat een informed consent via ouders een heel lage respons heeft. Dit brengt de opzet van Upstream te veel in het gedrang.

1.2 Vlaggensysteem

Na het invullen van de vragenlijsten kunnen jongeren geïdentificeerd worden die een (verhoogd) risico lopen op dak- en thuisloosheid en/of schooluitval. Om dit in kaart te brengen, wordt een vlaggensysteem gehanteerd. Dit systeem is gebaseerd op bestaande modellen uit Canada en de Verenigde Staten. We kiezen ervoor om aan te sluiten bij de Canadese en Amerikaanse vragenlijst omwille van de uitgebreide bevraging die niet enkel kijkt naar het risico op dak- en thuisloosheid van de jongere maar die ook het risico op dak- en thuisloosheid van het gezin meeneemt.

Het vlaggensysteem kent drie niveaus: groene, oranje en rode vlaggen. Daarnaast zijn er twee aanvullende categorieën: jongeren met een lichtgroene vlag, die niet worden doorgestuurd naar de welzijnspartner, en jongeren zonder risicovolle antwoorden, die een "0-vlag" krijgen.

- Groene vlag: duidt op een risico op dak- of thuisloosheid of schooluitval
- Oranje vlag: wijst op een groot risico op dak- of thuisloosheid
- Rode vlag: geeft aan dat de jongere effectief dak- of thuisloos is

In de vragenlijst zijn 19 vragen gekoppeld aan de groene vlaggen, met thema's als huisvesting, thuissituatie en schooluitval. Voorbeelden van vragen zijn: *"Ik denk dat we de huur kunnen betalen", "Ik voel mij graag gezien thuis",* en *"Ik ben vaak niet op school (spijbelen of afwezig zijn)".* Een jongere krijgt een groene vlag als hij of zij minstens vijf van deze 19 vragen aanduidt. Bij de start van het project werd elke jongere die op één van de 19 signaleringsvragen een groen antwoord gaf, automatisch doorgestuurd. Het beleid werd bijgestuurd omdat dit ook leidde tot doorverwijzingen op basis van relatief onschuldige signalen. Daarnaast zijn er ook leerlingen die geen enkele vraag als risicovol beantwoorden. Zij krijgen een 0-vlag toegekend.

De oranje vlag wordt toegekend op basis van vijf specifieke, zorgwekkendere vragen die vooral betrekking hebben op de thuissituatie. Voorbeelden hiervan zijn: "*Ik ben bang dat ik thuis word buitengezet",* en *"Ik vrees dat ik volgend jaar geen plek heb om te wonen".* Wanneer een jongere één van deze vragen aanduidt, krijgt hij of zij direct een oranje vlag.

De rode vlag wordt toegekend op basis van twee vragen die peilen naar de huidige woonsituatie van de jongere. Een precaire woonsituatie wordt gedefinieerd aan de hand van ETHOS Light (European Typology of Homelessness and housing exclusion). Deze typologie onderscheid zes types van zeer precaire en instabiele woonsituaties. Indien een jongere een van deze categorieën aanduidt, wordt een rode vlag toegekend.

Tabel 8: ETHOS Light categorieën

1. In openbare ruimte	Personen die leven in de publieke ruimte (op 'straat').
2. In noodopvang	Personen die in laagdrempelige en kortdurende opvang verblijven. Bijvoorbeeld de winter- of nachtopvang.
3. In opvang voor thuislozen	Personen die in opvangcentra of tijdelijke huisvesting verblijven. Bijvoorbeeld crisisopvang, residentiële opvang, begeleid wonen zonder eigen huurcontract, doorgangswoningen van OCMW, hotel, jeugdherberg, vluchthuizen, niet erkende opvangcentra
4. Instellingsverlaters	a. Personen die binnen de maand volgend op de teldag de instelling (respectievelijk de gevangenis, het algemeen ziekenhuis, het psychiatrisch ziekenhuis/centrum, de bijzondere jeugdzorg, het lokaal opvanginitiatief, beschut wonen en opvangcentra Fedasil, LOI) verlaten zonder stabiele woonoplossing; b. Personen die langer verblijven in de instelling wegens gebrek aan een stabiele woonoplossing (en dus de instelling reeds hadden moeten verlaten/zouden moeten verlaten binnen de maand volgend op de teldag).
5. In niet-conventionele woning	Personen die in niet-conventionele ruimtes of woningen verblijven. Bijvoorbeeld in een woonwagen, hut, garage, kraakpand, auto, tent, een woning zonder huurcontract of een woning zonder basisvoorzieningen zoals een keuken of badkamer.
6. Bij familie, vrienden of kennissen	Personen die tijdelijk inwonen bij familie of vrienden wegens gebrek aan eigen huisvesting. Tot deze categorie behoren ook personen die bij een gastfamilie verblijven, bijvoorbeeld personen zonder papieren

1.3 Myneva gegevens

Om na te gaan of de tweede doelstelling – het opstarten van een begeleidingstraject met de geïdentificeerde jongeren – gerealiseerd wordt, worden de gegevens van alle jongeren die een risico lopen op dak- en thuisloosheid en/of schooluitval geregistreerd in Myneva. Dit is het registratiesysteem van het CAW, dat door elk Upstream-begeleidingsteam van het JAC wordt gebruikt. Er werd bewust gekozen om de Upstream-registratie binnen Myneva te organiseren, aangezien de JAC-medewerkers al vertrouwd zijn met dit systeem. Op die manier wordt geprobeerd de drempel tot correcte registratie te verlagen en de extra registratielast voor begeleiders zo veel mogelijk te beperken. In overleg met de onderzoekers werd een specifiek registratieformulier ontwikkeld binnen Myneva om de monitoring van het Upstream-traject te faciliteren.

De geregistreerde gegevens omvatten zowel profielkenmerken van jongeren (zoals leeftijd, geslacht en gezinssituatie) als informatie over de contactname. Denk aan de wijze van contactname en het aantal contactpogingen. Daarnaast worden ook aspecten van de begeleiding geregistreerd, zoals betrokken derden en andere professionele actoren.

Naast het in kaart brengen van de begeleiding zelf, wordt ook geëvalueerd welke jongeren en gezinnen door Upstream worden bereikt. Hiervoor worden de persoonsgegevens en begeleidingsgegevens van de zogenoemde gevlagde jongeren geregistreerd.

Om de anonimiteit van de jongeren te waarborgen, hebben enkel Upstream-medewerkers toegang tot deze gegevens. Zij kunnen op basis hiervan rapporten genereren, die vervolgens worden doorgestuurd naar LUCAS KU Leuven. De gegevens worden geanonimiseerd voordat ze verder worden geanalyseerd, en op geen enkel moment worden ze gekoppeld aan eerder verzamelde data uit interviews of focusgroepen.

2 Kwalitatief luik

2.1 Interviews jongeren

Om te evalueren welke resultaten de interventies van de Upstream-medewerkers bereiken op korte termijn volgens de jongeren en gezinnen, worden 12 interviews met jongeren en eventueel hun gezinnen afgenomen.

De selectie van de jongeren gebeurt door de Upstream-medewerkers zelf. Zij vragen wie hiervoor interesse heeft en gebruiken een informatiebrief om de jongeren zo goed mogelijk te informeren. Ze benadrukken dat deelname anoniem is en geen invloed heeft op hun traject. Van de jongeren die instemmen, geeft de Upstream-medewerker de contactgegevens door aan de onderzoekers. Vóór de start van het interview geven de onderzoekers de informed consent – die door hen is opgesteld – aan de jongere. Het interview kan alleen maar doorgaan als de jongere de informed consent leest en ondertekent. Het is van groot belang om het perspectief van de jongeren mee te nemen, omdat zij de directe ervaring hebben met de interventies en daardoor waardevolle inzichten kunnen bieden over de effectiviteit en de impact van Upstream op hun situatie. Voor de evaluatie van de ervaringen van de jongeren met Upstream wordt een semi-gestructureerde vragenlijst gebruikt, met de volgende globale structuur:

1) Hoe verloopt de klasafname en de contactname met de Upstream medewerker?
2) Hoe verloopt de begeleiding? (verwachtingen, besproken thema's)
3) Wordt er vraaggericht gewerkt?
4) Wat zijn de resultaten van de begeleiding?
5) Wat zijn jouw algemene ervaringen met Upstream?

2.2 Focusgroepen Upstream-medewerkers

Naast de interviews met jongeren wordt er nagegaan wat de specifieke inhoud van de geleverde interventies is en wat de geleerde lessen zijn. Om dit na te gaan worden er 3 focusgroepen georganiseerd. De focusgroepen bestaan uit de verschillende Upstream-medewerkers (JAC, ARKTOS & PROFO medewerkers,…) De onderzoekers contacteren de verschillende Upstream-medewerkers via mail. Hierin wordt de informatiebrief van de focusgroep doorgestuurd. In deze brief staan enkele voorbeeldvragen en praktische zaken. Op het moment van de focusgroep moeten alle leden vóór de start van de focusgroep de informed consent gelezen en ondertekend hebben.

De drie focusgroepen vonden plaats op 3 september 2024, 18 april 2025 en 12 mei 2025. Ze duurden ongeveer twee uur. De eerste focusgroep, gehouden net na de eerste cyclus, telde 5 deelnemers uit twee verschillende regio's. De Upstream-medewerkers uit één pilootregio konden niet aanwezig zijn, maar hebben de vragen online beantwoord. Hun antwoorden werden tijdens de focusgroep voorgelegd en afgetoetst bij de andere medewerkers, zodat hun ervaringen alsnog meegenomen en gevalideerd konden worden. Deze eerste focusgroep bood waardevolle input om verbeteringen door te voeren voor de tweede cyclus. De tweede focusgroep bestond uit 3 deelnemers uit de 3 verschillende pilootregio's. Deze focusgroep werd bijkomend georganiseerd om dieper in te gaan op de ontwikkeling van de klastrajecten en vond plaats tijdens de tweede cyclus. De laatste focusgroep, bestaande uit 4 deelnemers uit alle pilootregio's, vond plaats aan het einde van de tweede cyclus. Deze sessie had als doel om de ervaringen van de Upstream-medewerkers tijdens het volledige traject te verzamelen en de resultaten te integreren. Door de verschillende momenten van de focusgroepen is het mogelijk om evoluties en verschillen tussen de twee cycli in kaart te brengen en hierop te reflecteren.

3 Data stroom

Aangezien er met een kwetsbare groep jongeren wordt gewerkt, is het essentieel om hun gegevens zorgvuldig en vertrouwelijk te behandelen. Dit gebeurt door middel van pseudonimisering.

Tijdens het proces vullen leerlingen klassikaal een online vragenlijst in, waarbij ze hun studentennummer, leeftijd, geslacht en contactgegevens opgeven. Deze gegevens worden doorgestuurd naar LUCAS KU Leuven, waar de resultaten geanalyseerd worden. Op basis van deze analyse krijgen bepaalde leerlingen een groene, oranje of rode vlag, afhankelijk van hun ondersteuningsnoden.

Vervolgens worden de resultaten op twee manieren verder verwerkt door LUCAS KU Leuven:

- De scholen ontvangen een terugkoppeling op schoolniveau, zonder individuele gegevens of vlaggen. Dit biedt algemene inzichten zonder de anonimiteit van leerlingen in gevaar te brengen. Zo kunnen ze nagaan of thema's zoals pesten, welzijn,… in hun school leven.
- Het Upstream-team ontvangt de studentennummers met de bijhorende vlag, na analyse van de gegevens door LUCAS KU Leuven.

Daarnaast bezorgt de school het Upstream-team een lijst met studentennummers, namen en contactgegevens van de leerlingen. Op basis hiervan kan het Upstream-team de studentennummers met vlag koppelen aan de juiste leerling en indien nodig rechtstreeks contact opnemen.

Uiteindelijk probeert de Upstream-medewerker heel laagdrempelig contact te leggen met de jongere. De jongere bepaalt zelf of hij/zij een gesprek wenst, waar ze afspreken (vb. graag op school of net niet) en of ze iemand meenemen naar dit eerste gesprek zoals een vriend of de leerlingenbegeleider. Ook de inhoud van de begeleiding en de personen die betrokken worden bepaalt de jongere zelf.

Dankzij deze werkwijze blijft de privacy van de jongeren gewaarborgd, terwijl tegelijkertijd gerichte ondersteuning geboden kan worden.

Figuur 6: Datastroom gegevens

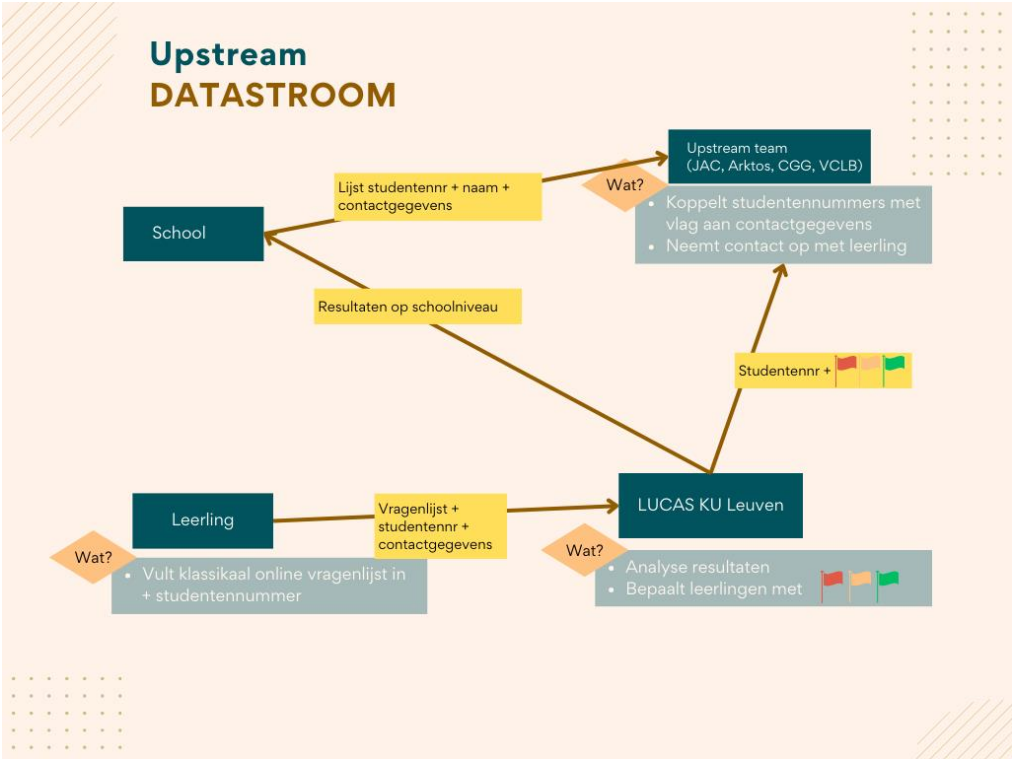

Hoofdstuk 6 Resultaten

Aan de hand van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens wordt de doeltreffendheid van het Upstream-project geëvalueerd. In dit hoofdstuk ligt de focus op de kwantitatieve resultaten. Twee bronnen vormen hierbij de basis: enerzijds de vragenlijst die door alle deelnemende jongeren werd ingevuld, anderzijds de registraties van de begeleidingstrajecten in het Myneva-platform.

De vragenlijstresultaten bieden inzicht in de algemene leefwereld van jongeren, hun hulpnoden, en de aanwezigheid van risicofactoren voor dak- en thuisloosheid en/of schooluitval. Deze analyse wordt uitgevoerd op zowel de volledige groep jongeren die de vragenlijst heeft ingevuld (n = 1213) als op de subgroep met een verhoogd risico of effectieve dak- en thuisloosheid en schooluitval volgens het vlaggensysteem (n=385). Bij de interpretatie van deze cijfers is het belangrijk om in gedachten te houden dat een vragenlijst signalen kan blootleggen, maar niet altijd het volledige verhaal vertelt. Niet alle onderliggende motieven, contexten of subjectieve belevingen kunnen op deze manier worden gevat.

Daarnaast worden de gegevens uit Myneva geanalyseerd om na te gaan in welke mate het effectief opstarten en opvolgen van begeleidingstrajecten met geïdentificeerde jongeren gerealiseerd wordt. Door deze registraties kunnen we zicht krijgen op de aard, duur en intensiteit van de begeleiding, en op hoe jongeren hun traject verderzetten binnen of buiten Upstream.

1 Globale resultaten

In deze paragraaf wordt dieper ingegaan op de totale populatie. De vragenlijst omvat 26 vragen en kan onderverdeeld worden in 5 grote clusters, namelijk: schooluitval (1.1), huisvesting (1.2), emotioneel welbevinden (1.3), woonzekerheid (1.4) en slaapplaats & verblijfplaats (1.5). In wat volgt worden de clusters verder toegelicht.

1.1 Schooluitval

In de vragenlijst wordt gepeild naar schooluitval onder jongeren. Hierover worden 11 vragen opgenomen waarop men kan antwoorden met de volgende antwoordcategorieën: ‘helemaal niet’, ‘meestal niet’, ‘neutraal’, ‘meestal wel’ en ‘helemaal wel’.

In de analyse worden de categorieën 'meestal niet' en 'helemaal niet' samengenomen, evenals 'meestal wel' en 'helemaal wel', om duidelijker de risicogroepen te identificeren.

Deze cluster omvat factoren die invloed hebben op de motivatie en het vermogen van jongeren om naar school te gaan en onderwijs voltooien. Vragen binnen deze cluster gaan over spijbelen, schoolbinding, pestervaringen en de steun die jongeren ervaren van hun omgeving. Hieronder de verdeling van de antwoorden op de verschillende vragen.

Tabel 9: Stellingen over schooluitval (N=1213).

In hoeverre zijn deze uitspraken van toepassing voor jou?	**Helemaal niet**		**Meestal niet**		**Neutraal**		**Meestal wel**		**Helemaal wel**	
	N	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***
Ik zou liever gaan werken dan naar school te gaan.	215	*17,7*	220	*18,1*	349	*28,8*	260	*21,4*	169	*13,9*
Ik wil met school stoppen.	381	*31,4*	301	*24,8*	307	*25,3*	124	*10,2*	100	*8,2*
Ik ken een volwassene op school waarmee ik kan praten als ik hulp nodig heb.	314	*25,9*	147	*12,1*	300	*24,7*	227	*18,7*	225	*18,5*
Ik ben vaak niet op school (spijbelen of afwezig zijn)	763	*62,9*	238	*19,6*	128	*10,6*	47	*3,9*	37	*3,0*
Ik word gepest (op school of online).	916	*75,5*	155	*12,8*	89	*7,3*	33	*2,7*	18	*1,5*
Ik denk dat ik moet blijven zitten.	640	*52,9*	262	*21,7*	210	*17,4*	65	*5,4*	33	*2,7*
Ik ga graag naar deze school.	111	*9,2*	155	*12,8*	390	*32,2*	372	*30,7*	183	*15,1*
Mijn ouder(s) vinden het belangrijk dat ik elke dag naar school ga.	11	*0,9*	4	*0,3*	50	*4,1*	166	*13,7*	980	*80,9*
Mijn vrienden vinden school belangrijk.	110	*9,1*	141	*11,7*	453	*37,5*	351	*29,0*	154	*12,7*
De meeste leerkrachten geloven in mij.	55	*4,5*	81	*6,7*	392	*32,4*	456	*37,7*	225	*18,6*
Ik vind naar school gaan belangrijk.	65	*5,4*	87	*7,2*	290	*24,0*	413	*34,2*	354	*29,3*

Uit de gegevens blijkt dat de meeste leerlingen school als belangrijk beschouwen. Maar liefst 94,6% van de leerlingen geeft aan dat hun ouders het belangrijk vinden dat ze elke dag naar school gaan. Daarnaast vindt de meerderheid (63,5%) van de jongeren school zelf ook belangrijk.

Ondanks deze positieve houding tegenover school, worstelt een aanzienlijk aantal leerlingen met motivatie en twijfels over hun toekomst op school. Zo wil bijna 1 op 5 (18,4%) stoppen met school. Daarnaast geeft 35,3% aan liever te werken dan naar school te gaan. Dit duidt erop dat een flinke groep leerlingen moeite heeft met het onderwijssysteem of de schoolomgeving.

Wat betreft hun ervaringen op school voelt de meerderheid (56,3%) van de leerlingen zich gesteund door hun leraren, maar meer dan 1 op de 3 leerlingen (38%) mist een volwassene op school bij wie ze terechtkunnen als ze hulp nodig hebben. Toch geeft 45,8% aan graag naar school te gaan, wat aangeeft dat een deel van de leerlingen wel positief tegenover school staat.

Wanneer we kijken naar specifieke problemen zoals pesten en afwezigheid, valt op dat 88,3% van de leerlingen aangeeft niet gepest te worden, terwijl 4,2% dit wel ervaart. Daarnaast spijbelt 62,9% nooit, maar is er een groep van ongeveer 7% die regelmatig school mist.

Deze cijfers tonen dat veel leerlingen school als belangrijk beschouwen. Tegelijkertijd worstelt een aanzienlijke groep met motivatie en het gevoel voldoende ondersteund te worden. Dit benadrukt het

belang van goede begeleiding en een positieve schoolomgeving om uitval te voorkomen en het welzijn van leerlingen te bevorderen.

1.2 Huisvesting

In deze cluster worden de woonomstandigheden van jongeren onderzocht, inclusief stabiliteit en veiligheid. Vragen richten zich op problematische huisvesting, zoals onveilige of ongezonde leefomstandigheden, financiële moeilijkheden rond huur en nutsvoorzieningen, en de frequentie van verhuizingen. Een instabiele woonsituatie kan een directe invloed hebben op het welzijn en de schoolprestaties van jongeren. Hieronder de verdeling van de antwoorden op de verschillende vragen:

Tabel 10: Stellingen rond huisvesting (N=1213).

In hoeverre zijn deze uitspraken van toepassing voor jou?	**Helemaal niet**		**Meestal niet**		**Neutraal**		**Meestal wel**		**Helemaal wel**	
	N	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***
Het huis waarin ik woon heeft grote problemen (vb. veiligheids- en gezondheidsrisico's, schimmel, ratten)..	1023	*84,3*	121	*10,0*	36	*3,0*	25	*2,1*	8	*0,7*
Ik denk dat onze telefoon, elektriciteit of gas wel eens afgesloten is geweest omdat de rekening niet betaald kon worden	1086	*89,5*	77	*6,3*	30	*2,5*	9	*0,7*	11	*0,9*
Ik verhuis vaak.	908	*74,9*	181	*14,9*	84	*6,9*	30	*2,5*	10	*0,8*
Ik denk dat we de huur kunnen betalen.	43	*3,5*	13	*1,1*	59	*4,9*	128	*10,6*	970	*80,0*

Uit de cijfers blijkt dat de meeste leerlingen in een stabiele woonsituatie verkeren zonder ernstige problemen. Zo geeft 94,3% aan dat hun woning geen grote problemen kent, zoals veiligheids- of gezondheidsrisico's, schimmel of ongedierte. Slechts een kleine groep (2,8%) ervaart dergelijke problemen in enige mate.

Ook financiële stabiliteit lijkt voor de meerderheid geen direct probleem te zijn. 95,8% van de leerlingen heeft niet meegemaakt dat essentiële voorzieningen zoals telefoon, elektriciteit of gas werden afgesloten vanwege betalingsachterstanden. Toch heeft een klein percentage (1,6%) dit wel ervaren, wat erop wijst dat er bij een beperkte groep huishoudens financiële moeilijkheden spelen.

Wat betreft verhuizingen blijkt dat de meerderheid een vaste woonplek heeft; 89,8% geeft aan niet vaak te verhuizen, terwijl 3,3% wel regelmatig verhuist. Dit duidt erop dat de meeste leerlingen over een stabiele woonsituatie beschikken, hoewel er een kleinere groep is die vaker te maken heeft met veranderingen in hun woonomgeving.

Daarnaast geeft de overgrote meerderheid (90,6%) aan dat ze de huur kunnen betalen, terwijl slechts een klein deel (4,6%) zich hier zorgen over maakt en bijna 5% hier neutraal over is.

Samenvattend laten deze cijfers zien dat de meeste leerlingen in een stabiele woonsituatie verkeren zonder ernstige problemen. Toch zijn er kleinere groepen die te maken hebben met woonproblemen, financiële onzekerheid of een onstabiele woonsituatie, wat kan leiden tot extra stress en uitdagingen in hun dagelijks leven.

1.3 Emotioneel welbevinden

Deze cluster kijkt naar de bredere leefomstandigheden binnen het gezin, waaronder voedselzekerheid, ouderlijke en emotionele steun en algemene gezinsdynamiek. Een moeilijke thuissituatie kan bijdragen aan stress en sociale uitsluiting, wat het risico op schooluitval en dak- of thuisloosheid vergroot.

Tabel 11: Stellingen rond emotioneel welbevinden (N=1213).

In hoeverre zijn deze uitspraken van toepassing voor jou?	**Helemaal niet**		**Meestal niet**		**Neutraal**		**Meestal wel**		**Helemaal wel**	
	N	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***
Ik ben een ouder of belangrijke persoon in mijn leven verloren.	506	*41,7*	167	*13,8*	222	*18,3*	101	*8,3*	217	*17,9*
Wij hebben thuis genoeg te eten.	17	*1,4*	10	*0,8*	24	*2,0*	140	*11,5*	1022	*84,3*
Ik voel mij graag gezien thuis.	44	*3,6*	61	*5,0*	250	*20,6*	313	*25,8*	543	*44,8*
Ik ken een volwassene buiten de school waarmee ik kan praten als ik hulp nodig heb.	161	*13,3*	102	*8,4*	193	*16,0*	265	*21,9*	488	*40,4*

Uit de gegevens over emotioneel welbevinden blijkt dat veel jongeren een stabiele thuissituatie hebben, maar dat een aanzienlijke groep ook te maken heeft met moeilijke omstandigheden.

Zo geeft een grote meerderheid (95,8%) aan thuis voldoende eten te hebben. Toch betekent dit ook dat een kleine groep (2,2%) aangeeft dat ze thuis niet altijd genoeg eten hebben, wat een risico kan vormen voor hun welzijn en concentratie op school.

Wat betreft emotionele steun en gezinsdynamiek voelen de meeste jongeren (70,6%) zich thuis geliefd. Opvallend is dat bijna 1 op de 10 jongeren (8,6%) dit niet of nauwelijks ervaart, wat kan wijzen op een minder ondersteunende of veilige thuissituatie.

Daarnaast heeft een deel van de leerlingen ingrijpend verlies meegemaakt. Zo heeft zo'n 1 op 4 (26,2%) een ouder of ander belangrijke persoon in hun leven verloren, wat kan bijdragen aan gevoelens van rouw, onzekerheid en extra emotionele belasting.

Wat ondersteuning buiten school betreft, heeft 2 op 3 van de leerlingen (62,3%) een volwassene buiten school met wie ze kunnen praten als ze hulp nodig hebben. Toch geeft 1 op de 5 jongeren (21,7%) aan

dat ze niemand hebben om op terug te vallen buiten school, wat kan wijzen op sociale isolatie of een gebrek aan een ondersteunend netwerk.

Deze cijfers laten zien dat de meeste jongeren thuis voldoende zorg en ondersteuning ervaren, maar dat er ook een kwetsbare groep is die te maken heeft met verlies, een gebrek aan steun of voedselonzekerheid. Dit benadrukt het belang van extra begeleiding en ondersteuning voor jongeren die in een moeilijke thuissituatie verkeren.

1.4 Woonzekerheid

De vragen binnen deze cluster gaan over de ervaren veiligheid thuis, de wens om thuis te vertrekken, de angst om buitengezet te worden of volgend jaar geen woonplek te hebben, en de frequentie van ernstige ruzies met ouders. Jongeren die hoog scoren op deze indicatoren bevinden zich in een precaire woonsituatie en lopen een verhoogd risico op dak- of thuisloosheid. Hieronder volgt de verdeling van de antwoorden op deze vragen.

Tabel 12: Stellingen rond woonzekerheid (N=1213).

In hoeverre zijn deze uitspraken van toepassing voor jou?	**Helemaal niet**		**Meestal niet**		**Neutraal**		**Meestal wel**		**Helemaal wel**	
	N	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***
Ik voel me veilig thuis.	16	*1,3*	26	*2,1*	80	*6,6*	173	*14,3*	913	*75,6*
Ik wil binnenkort thuis vertrekken.	775	*64,2*	169	*14,0*	152	*12,6*	62	*5,1*	49	*4,1*
Ik heb schrik dat ik thuis word buitengezet.	1012	*83,8*	96	*8,0*	49	*4,1*	32	*2,7*	18	*1,5*
Ik heb schrik dat ik volgend jaar geen plek heb om te wonen.	1095	*90,7*	55	*4,6*	38	*3,1*	5	*0,4*	14	*1,2*
Ik heb vaak erge ruzie met mijn ouder(s).	680	*56,3*	283	*23,4*	149	*12,3*	62	*5,1*	33	*2,7*

Over het algemeen ervaren de meeste jongeren woonzekerheid, maar een kleine groep heeft ook te maken met een instabielere woonsituatie.

Het merendeel van de deelnemers (89,9%) voelt zich veilig in hun woning, terwijl slechts een klein percentage (3,4%) aangeeft zich niet veilig te voelen.

Wat betreft de wens om te vertrekken, blijkt uit de cijfers dat 78,2% van de respondenten niet van plan is om binnenkort hun huis te verlaten. Toch overweegt bijna 1 op de 10 jongeren (9,2%) om te vertrekken. Dit toont aan dat de meerderheid zich redelijk stabiel voelt in hun huidige woonsituatie, maar er blijft een kleine groep die zich onzeker voelt over hun toekomst of die uitkijkt naar een verandering.

De angst om gedwongen uit huis gezet te worden, is voor de meeste jongeren geen groot probleem. 91,8% van de deelnemers maakt zich geen zorgen over het verlies van hun woning, terwijl 4,2% wel bang is voor gedwongen verhuizing.

Wat betreft zorgen over toekomstige huisvesting, maakt 95,3% zich geen zorgen over het vinden van een woning in de toekomst. Toch blijkt er een kleine groep (1,6%) die wel bang is geen plek te hebben om te wonen.

Daarnaast komt naar voren dat conflicten met ouders een rol spelen in de woonsituatie van een aantal respondenten. 7,8% geeft aan regelmatig ruzie te hebben, wat kan wijzen op spanningen in gezinsverhoudingen die invloed kunnen hebben op de stabiliteit van de woonomstandigheden. Deze conflicten kunnen de woonsituatie van de jongeren instabieler maken, aangezien zij nog afhankelijk zijn van hun ouders voor huisvesting en brengt hen zo in een kwetsbare positie.

Over het algemeen voelen de meeste respondenten zich veilig en stabiel in hun woning en hebben ze geen grote zorgen over gedwongen uithuiszetting of het vinden van een woning in de toekomst. Echter, er blijven zorgen bestaan over conflicten in gezinnen en de onzekerheid van sommige woningmarktaspecten, die voor een deel van de jongeren nog steeds een bron van angst vormen.

1.5 Slaapplaats en verblijfsituatie

In de vragenlijst wordt gepeild naar factoren die wijzen op effectieve dak- en thuisloosheid. Deze cluster omvat twee vragen die peilen naar de woonzekerheid en thuissituatie van jongeren. Hieronder volgt de verdeling van de antwoorden op deze vragen.

Tabel 13: Verblijfplaats jongeren (N=1213).

Vorige maand sliep ik vooral		
	N	***%***
Thuis (bij ouder(s), voogd)	1140	*94,5*
Op internaat	8	*0,7*
In pleegzorg of jeugdhulpvoorziening (in leefgroep, kamertraining).	3	*0,2*
Bij een vriend/familie	20	*1,7*
In (nood) opvang	0	*0,0*
Op hotel, jeugdherberg	1	*0,1*
In een auto, park, op straat, caravan	1	*0,1*
Ik heb geen vaste verblijfplaats	3	*0,2*
Overige	30	*2,5*

De grote meerderheid van de jongeren (95,4%) geeft aan vorige maand vooral thuis, op internaat of in de pleegzorg of jeugdhulpvoorziening te slapen. Wanneer een jongere een van de andere 6 categorieën aanduidt, wordt hij effectief als dak- en thuisloos beschouwd. Bij de antwoord categorie *overige* krijgt de jongere de mogelijkheid om zelf een antwoord in te vullen of om zijn antwoord te verduidelijken. Van de 30 personen die deze categorie hebben aangeduid, zijn er 14 die in een situatie van dak- en

thuisloosheid verkeren. Zij geven aan dat ze bijvoorbeeld bij hun partner verbleven, op school, in de kerk,… Bij de andere 16 jongeren gaat het niet om een situatie van dak- of thuisloosheid. Denk hierbij aan vakanties met ouders, *sleepovers,* schooluitstapjes,…

1.6 Besluit

De resultaten tonen een gemengd beeld van de leefwereld van jongeren. Over het algemeen ervaren de meeste jongeren stabiliteit op vlak van school, wonen en emotioneel welzijn. Zo vindt een ruime meerderheid school belangrijk, woont het merendeel in een veilige en stabiele thuissituatie, en voelt een groot deel zich thuis geliefd. Toch wijst de data ook op kwetsbaarheden die niet genegeerd mogen worden.

Op schoolvlak blijkt dat motivatieproblemen, twijfels over de toekomst en het ontbreken van een vertrouwenspersoon voor een aanzienlijke groep jongeren reële obstakels vormen. Binnen de woonsituatie ervaart een kleine, maar niet te verwaarlozen groep problemen zoals onveilige woningen, financiële stress of frequente verhuisbewegingen. Wat emotioneel welzijn betreft, valt op dat rouw, gebrek aan steun en voedselonzekerheid bij een deel van de jongeren voor extra druk zorgen. Rond woonzekerheid voelt de meerderheid zich veilig, maar conflicten thuis en onzekerheid over de toekomst blijven voor sommigen zorgwekkend. Tot slot is dak- en thuisloosheid zeldzaam, maar toch aanwezig bij een kleine groep jongeren.

Deze bevindingen onderstrepen het belang van vroegtijdige signalering, laagdrempelige ondersteuning en structurele samenwerking tussen scholen, hulpverlening en het bredere netwerk van jongeren. Hoewel de meeste jongeren stabiliteit ervaren, geven de cijfers duidelijke signalen dat er ook kwetsbaarheden spelen die niet genegeerd mogen worden. Binnen de bredere groep vallen er jongeren op bij wie de zorgen zich opstapelen – jongeren die aangeven te willen stoppen met school, die geen vaste slaapplaats hebben of zich onveilig voelen thuis. Dankzij de vragenlijst konden enkele van deze jongeren geïdentificeerd worden. Zij lopen een verhoogd risico op schooluitval of dak- en thuisloosheid, of bevinden zich daar al in. In het volgende deel gaan we dieper in op deze 'gevlagde' jongeren en wat hun verhalen ons leren over de noden én kansen voor preventieve ondersteuning.

2 Gevlagde jongeren

Op basis van de volledige steekproef (N=1.213) is onderzocht welke jongeren zich in een precaire situatie bevinden. Uit de analyse blijkt dat 385 jongeren of 1 op 3 in aanmerking komt voor het Upstream-project. Binnen deze groep lopen 169 jongeren (13,9%) een risico op dak- of thuisloosheid of schooluitval, terwijl 163 jongeren (13,4%) een groot risico op dak- en thuisloosheid hebben. Daarnaast is vastgesteld dat 53 jongeren (4,4%) effectief dak- of thuisloos zijn. Om een beter beeld te krijgen van deze doelgroep – hun profielkenmerken, omstandigheden en specifieke uitdagingen – wordt in de volgende paragraaf dieper ingegaan op hun situatie.

Tabel 14: Gevlagde jongeren

Regio	Kempen (N=552)	Mechelen (N=336)	Antwerpen (N=325)	**Totaal per vlag**
Groene vlaggen	56 (10,1%)	56 (16,7%)	57 *(17,5%)*	**169 (13,9%)**
Oranje vlaggen	46 (8,3%)	73 (21,7%)	44 (13,5%)	**163 (13,4%)**
Rode vlaggen	15 (2,7%)	22 (6,5%)	16 (4,9%)	**53 (4,4%)**
Totaal per regio	***117 (21,2%)***	***151 (44,9%)***	***117 (36,0%)***	**385 (31,7%)**

Wanneer we de regio's afzonderlijk bekijken, zien we duidelijke verschillen. Mechelen heeft het hoogste aantal gevlagde jongeren, namelijk 151 (44,9%). Dit is aanzienlijk hoger dan in de andere regio's. Antwerpen en Kempen hebben elk 117 jongeren die gevlagd zijn, maar het percentage binnen de totale groep verschilt: in Antwerpen is dit 36,0%, terwijl het in Kempen gaat over 1 op 5 jongeren. Daarnaast heeft Mechelen de meeste oranje vlaggen (21,7%). Antwerpen en de Kempen hebben een lager percentage oranje vlaggen, en de Kempen heeft in verhouding de minste rode vlaggen.

2.1 Schooluitval

Tabel 15: Stellingen rond schooluitval bij jongeren met een verhoogd risico (N=385).

In hoeverre zijn deze uitspraken van toepassing voor jou?	**Helemaal niet**		**Meestal niet**		**Neutraal**		**Meestal wel**		**Helemaal wel**	
	N	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***
Ik zou liever gaan werken dan naar school te gaan.	37	*9,6*	38	*9,9*	79	*20,5*	124	*32,2*	107	*27,8*
Ik wil met school stoppen.	59	*15,3*	56	*14,5*	109	*28,3*	83	*21,6*	78	*20,3*
Ik ken een volwassene op school waarmee ik kan praten als ik hulp nodig heb.	158	*41,0*	61	*15,8*	66	*17,1*	57	*14,8*	43	*11,2*
Ik ben vaak niet op school (spijbelen of afwezig zijn)	187	*48,6*	75	*19,5*	67	*17,4*	30	*7,8*	26	*6,8*
Ik word gepest (op school of online).	244	*63,4*	58	*15,1*	47	*12,2*	23	*6,0*	13	*3,4*
Ik denk dat ik moet blijven zitten.	163	*42,3*	70	*18,2*	82	*21,4*	45	*11,7*	24	*6,3*
Ik ga graag naar deze school.	84	*21,8*	87	*22,6*	118	*30,6*	68	*17,7*	28	*7,3*
Mijn ouder(s) vinden het belangrijk dat ik elke dag naar school ga.	9	*2,3*	2	*0,5*	27	*7,0*	56	*14,5*	291	*75,6*

Mijn vrienden vinden school belangrijk.	71	*18,5*	75	*19,5*	143	*37,2*	60	*15,6*	35	*9,1*
De meeste leerkrachten geloven in mij.	42	*10,9*	51	*13,3*	142	*37,0*	99	*25,8*	50	*13,0*
Ik vind naar school gaan belangrijk.	58	*15,1*	60	*15,6*	130	*33,9*	77	*20,1*	59	*15,4*

Uit de resultaten blijkt dat een aanzienlijk deel van de gevlagde jongeren moeite heeft met schoolparticipatie. Bijna 42% geeft aan met school te willen stoppen, terwijl 60% de voorkeur geeft aan werken, wat een indicatie kan zijn van een verminderde motivatie of noodzaak om financieel bij te dragen.

Opvallend is dat meer dan de helft (56,8%) van de jongeren aangeeft geen volwassene op school te kennen met wie ze kunnen praten als ze hulp nodig hebben. Dit gebrek aan steun kan bijdragen aan een verhoogd risico op uitval en sociaal isolement. Daarnaast geeft bijna 1 op 10 aan (9,4%) dat ze (online) gepest worden.

Ondanks deze negatieve signalen, blijkt uit de data ook een positieve factor: 90,1% van de jongeren geeft aan dat hun ouders het belangrijk vinden dat ze naar school gaan. Ouderlijke betrokkenheid kan een belangrijke beschermende factor zijn in het voorkomen van schooluitval.

Over het algemeen laten de resultaten zien dat een substantieel deel van deze jongeren een verhoogd risico loopt op schooluitval. Factoren zoals spijbelen, pesten en een gebrek aan schoolbinding spelen hier een grote rol in.

2.2 Huivesting

Tabel 16: Stellingen rond huisvesting bij jongeren met een verhoogd risico (N=385).

In hoeverre zijn deze uitspraken van toepassing voor jou?	**Helemaal niet**		**Meestal niet**		**Neutraal**		**Meestal wel**		**Helemaal wel**	
	N	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***
Het huis waarin ik woon heeft grote problemen (vb. veiligheids- en gezondheidsrisico's, schimmel, ratten)..	280	*72,7*	51	*13,2*	25	*6,5*	21	*5,5*	8	*2,1*
Ik denk dat onze telefoon, elektriciteit of gas wel eens afgesloten is geweest omdat de rekening niet betaald kon worden	304	*79,0*	48	*12,5*	17	*4,4*	7	*1,8*	9	*2,3*
Ik verhuis vaak.	247	*64,2*	66	*17,1*	44	*11,4*	21	*5,5*	7	*1,8*
Ik denk dat we de huur kunnen betalen.	29	*7,5*	10	*2,6*	26	*6,8*	66	*17,1*	254	*66,0*

Uit de resultaten blijkt dat de meeste jongeren geen ernstige huisvestingsproblemen ervaren. Zo geeft 85,9% van de respondenten aan dat hun huis geen grote problemen heeft, zoals schimmel of veiligheidsrisico's. Daarnaast heeft 91,5% nog nooit te maken gehad met het afsluiten van nutsvoorzieningen vanwege betalingsproblemen.

Opvallend is dat 1 op de 10 jongeren denkt dat ze de huur niet kunnen betalen. Dit wijst erop dat de betaalbaarheid van huisvesting over het algemeen geen groot probleem vormt, maar dat een aanzienlijk deel hier toch moeite mee ervaart.

2.3 Emotioneel welbevinden

Tabel 17: Stellingen rond emotioneel welbevinden *bij jongeren met een verhoogd risico (N=385).*

In hoeverre zijn deze uitspraken van toepassing voor jou?	**Helemaal niet**		**Meestal niet**		**Neutraal**		**Meestal wel**		**Helemaal wel**	
	N	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***
Ik ben een ouder of belangrijke persoon in mijn leven verloren.	96	*24,9*	38	*9,9*	76	*19,7*	44	*11,4*	131	*34,0*
Wij hebben thuis genoeg te eten.	15	*3,9*	9	*2,3*	18	*4,7*	81	*21,0*	262	*68,1*
Ik voel mij graag gezien thuis.	35	*9,1*	48	*12,5*	112	*29,1*	99	*25,7*	91	*23,6*
Ik ken een volwassene buiten de school waarmee ik kan praten als ik hulp nodig heb.	107	*27,9*	56	*14,6*	63	*16,4*	79	*20,6*	79	*20,6*

Uit de gegevens blijkt dat een aanzienlijk deel van de jongeren in deze groep emotionele uitdagingen ervaart. Zo heeft bijna de helft (45,4%) aangegeven een ouder of een belangrijke persoon in hun leven te hebben verloren, wat een grote impact kan hebben op hun welzijn.

Op het gebied van basisbehoeften lijkt de situatie overwegend positief: 89,1% geeft aan dat er thuis voldoende eten is, terwijl 6,2% dit niet zo ervaart.

Wat betreft het gevoel van waardering thuis, voelt 1 op de 5 (21,6%) van de gevlagde jongeren zich niet graag gezien thuis.

Opvallend is dat 42,5% van de jongeren aangeeft geen volwassene buiten school te kennen met wie ze kunnen praten als ze hulp nodig hebben. Dit wijst op een mogelijk gebrek aan een ondersteunend netwerk buiten school, wat voor sommige jongeren problematisch kan zijn.

2.4 Woonzekerheid

Tabel 18: Stellingen rond woonzekerheid *bij jongeren met een verhoogd risico (N=385).*

In hoeverre zijn deze uitspraken van toepassing voor jou?	**Helemaal niet**		**Meestal niet**		**Neutraal**		**Meestal wel**		**Helemaal wel**	
	N	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***	**N**	***%***
Ik voel me veilig thuis.	16	*4,2*	26	*6,8*	62	*16,1*	85	*22,1*	195	*50,8*
Ik wil binnenkort thuis vertrekken.	137	*35,7*	52	*13,5*	84	*21,9*	62	*16,1*	49	*12,8*
Ik heb schrik dat ik thuis word buitengezet.	240	*62,5*	95	*15,4*	35	*9,1*	32	*8,3*	18	*4,7*
Ik heb schrik dat ik volgend jaar geen plek heb om te wonen.	297	*77,3*	38	*9,9*	30	*7,8*	5	*1,3*	14	*3,6*
Ik heb vaak erge ruzie met mijn ouder(s).	127	*33,1*	76	*19,8*	86	*22,4*	62	*16,1*	33	*8,6*

De resultaten geven een gemengd beeld van de woonzekerheid en thuissituatie van de gevlagde jongeren. Hoewel de meerderheid (87,2%) geen angst heeft om volgend jaar zonder woonplek te zitten, maakt een kleine maar significante groep (4,9%) zich hier wel zorgen over. Dit wijst erop dat de meesten zich relatief zeker voelen over hun huisvesting, maar dat er toch enkele jongeren zijn die onzekerheid ervaren.

Opvallend is dat bijna 1 op de 3 (28,9%) van de gevlagde jongeren binnenkort thuis wil vertrekken. Deze groep kan zich in een instabiele situatie bevinden, waarin ze niet het vertrouwen hebben dat hun woonsituatie duurzaam is. Maar er zijn ook andere mogelijke verklaringen: sommige jongeren hebben de leeftijd bereikt waarop ze nood hebben aan zelfstandigheid, willen hun eigen leven opbouwen of elders gaan studeren of werken. Anderen hebben misschien behoefte aan meer privacy, of willen gewoon een nieuwe omgeving ontdekken. Soms spelen ook conflicten of spanningen thuis een rol, of is de woning zelf niet comfortabel of geschikt. Tot slot kan sociale druk vanuit de omgeving ook een factor zijn in hun beslissing.

1 op 10 van de gevlagde jongeren (11%) voelt zich niet veilig in hun eigen huis, wat wijst op mogelijke problemen zoals spanningen binnen het gezin of onveilige leefomstandigheden. Daarnaast geeft bijna een kwart (24,7%) aan vaak ernstige ruzies te hebben met hun ouder(s), wat de gezinssituatie voor hen waarschijnlijk moeilijk maakt.

2.5 Slaapplaats en verblijfsituatie

Tabel 19: Verblijfplaats bij jongeren met een verhoogd risico (N=385).

Vorige maand sliep ik vooral		
	N	***%***
Thuis (bij ouder(s), voogd)	326	*85,1*
Op internaat	5	*1,3*
In pleegzorg of jeugdhulpvoorziening (in leefgroep, kamertraining).	2	*0,5*
Bij een vriend/familie	19	*5,0*
In (nood) opvang	0	*0,0*
Op hotel, jeugdherberg	1	*0,3*
In een auto, park, op straat, caravan	1	*0,3*
Ik heb geen vaste verblijfplaats	3	*0,8*
Overige	26	*6,8*

De meerderheid van de jongeren (86,9%) geeft aan vorige maand vooral thuis, op internaat of in de pleegzorg of jeugdhulpvoorziening te slapen. Wanneer een jongere een van de andere 6 categorieën aanduidt, wordt hij effectief als dak- en thuisloos beschouwd. Bij de antwoord categorie *overige* krijgt de jongere de mogelijkheid om zelf een antwoord in te vullen of om zijn antwoord te specifiëren.

Van de 26 personen die deze categorie hebben aangeduid, zijn er 12 die niet in een situatie van dak- en thuisloosheid verkeerden (3,1%), maar 14 jongeren (3,7%) geven aan dat ze bijvoorbeeld bij hun partner verbleven, op school, in de kerk,…

Tabel 20: Reden niet thuis slapen bij jongeren met een verhoogd risico (N=385).

Ik sliep niet thuis omdat		
	N	***%***
Ik was weggelopen	7	*0,6*
Ik was buitengezet	5	*0,4*
Overige	23	*1,9*

In totaal sliepen 35 jongeren (2,9%) niet thuis omdat ze waren weggelopen, buitengezet of om een andere reden. Bij de optie ‘overige’ konden jongeren extra toelichting geven over waarom ze niet thuis sliepen. De meest voorkomende redenen zijn omdat men niet thuis wil zijn en onveilige thuissituaties. Enkele van hun antwoorden uit de vragenlijst staan hieronder:

'Geen zin in thuis.'

'Het was niet meer echt gezond om thuis te blijven en ik voelde me echt niet goed tot het punt dat ik zelfmoord gedachtes had. (Mentaal niet veilig).'

'Ik rust nodig had.'

'Geen behoefte aan mijn moeder.'

'Stiefvader aan drugs en drank dus ik en mama zijn bij mijn oma gaan slapen voor ongeveer een maand of 2'

'Mijn thuissituatie was niet veilig genoeg voor mij.'

'Ik word geslagen.'

2.6 Doelgroepgegevens

Om meer inzicht te krijgen in de doelgroep van Upstream, of de gevlagde jongeren, worden er specifiekere analyses gedaan voor deze groep.

Tabel 21: Geslacht bij jongeren met een verhoogd risico (N=385).

Geslacht		
	N	***%***
Jongen	181	*47,0*
Meisje	191	*49,6*
Andere, namelijk	5	*1,3*
Zeg ik liever niet	8	*2,1*
Totaal	385	*100,0*

Van de 385 gevlagde jongeren is het geslacht redelijk gelijk verdeeld: er zijn namelijk 181 jongens en 191 meisjes. Acht jongeren zeiden liever niet welk geslacht ze hebben en 5 jongeren duidden de categorie 'andere' aan.

Tabel 22: Leeftijd bij jongeren met een verhoogd risico (N=385).

Leeftijd		
	N	***%***
14 jaar	186	*48,2*
15 jaar	138	*35,8*
16 jaar	43	*11,2*
17 jaar	9	*2,3*

18 jaar	4	*1,0*
18+	5	*1,3*
Totaal	385	*100,0*

De vragenlijsten worden afgenomen in het 3de middelbaar. De tabel hierboven toont de verdeling van de leeftijd bij afname van de vragenlijst. Bijna de helft van de gevlagde jongeren is 14 jaar. Meer dan 1 op 3 is 15 jaar en ongeveer 1 op 10 is 16 jaar. Daarnaast geven 9 jongeren aan dat ze 17 jaar zijn, 4 geven aan dat ze 18 jaar zijn en 5 jongeren zijn ouder dan 18 jaar.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de verdeling van de vlaggen (rood, oranje en groen) volgens geslacht. De categorieën 'zeg ik liever niet' en 'andere' werden hierbij niet opgenomen.

Tabel 23: Verdeling gevlagde jongeren volgens geslacht

	Jongens		Meisjes		Totaal	
	#	%	#	%	#	%
Rood	19	38,0%	31	62,0%	50	100%
Oranje	74	47,7%	81	52,3%	155	100%
Groen	88	52,7%	79	47,3%	167	100%

Uit de cijfers blijkt dat meisjes iets vaker een rode vlag toegekend krijgen dan jongens. Van de jongeren met een rode vlag is 62% meisje en 38% jongen. Bij de oranje vlag is de verdeling meer in evenwicht (52,3% meisjes tegenover 47,7% jongens), en voor de groene vlag ligt het aandeel jongens iets hoger (52,7%) dan dat van meisjes (47,3%).

Het systeem voor vlagtoekenning werd voor alle jongeren op dezelfde manier toegepast, maar de resultaten tonen aan dat meisjes relatief vaker in de meest zorgwekkende categorie (rood) terechtkomen.

2.7 Besluit

De resultaten over de gevlagde jongeren schetsen een verontrustend maar belangrijk beeld. Deze jongeren lopen een verhoogd risico op schooluitval en/of dak- en thuisloosheid. Bijna de helft overweegt te stoppen met school, een aanzienlijk deel mist steunfiguren binnen én buiten de school, en een minderheid verkeert in situaties van (dreigende) dak- en thuisloosheid. Ook emotionele belasting, zoals verlieservaringen of onveilige thuissituaties, komt opvallend vaak voor.

Hoewel er beschermende factoren zijn, zoals ouderlijke betrokkenheid en in veel gevallen een relatief stabiele wooncontext, tonen de cijfers duidelijk dat er voor een specifieke groep jongeren structurele kwetsbaarheden samenkomen. Deze jongeren bevinden zich op het snijvlak van verschillende risico's en verdienen dan ook gerichte, vroegtijdige en geïntegreerde ondersteuning.

De analyse onderstreept het belang van systematische opvolging van deze signalen. Het identificeren van deze jongeren is een eerste stap, maar moet gepaard gaan met concrete acties vanuit scholen, hulpverlening en beleid om deze kwetsbaarheden aan te pakken en perspectieven op herstel en ontwikkeling te bieden.

3 Jongeren met risico op dak- en thuisloosheid en/of schooluitval in vergelijking met de bredere jongerenpopulatie

In deze paragraaf worden de jongeren met risico op dak- en thuisloosheid en/of schooluitval (n = 385) vergeleken met de bredere jongerenpopulatie. De vragenlijst werd ingevuld door 1213 jongeren, inclusief de jongeren die risico lopen. Om een zuivere vergelijking te kunnen maken, zijn de risicojongeren uit deze totale groep gefilterd. Zo ontstaat een vergelijkingsgroep van 828 jongeren die niet tot de risicogroep behoren.

Schooluitval

Wanneer we de risicojongeren vergelijken met de bredere jongerenpopulatie, valt op dat zij aanzienlijk meer moeite hebben met schoolparticipatie. In de totale groep wil bijna 1 op de 10 jongeren (7,7%) stoppen met school, terwijl dit percentage bij de risicojongeren oploopt tot 42%. Ook de voorkeur voor werken boven school is bij de risicogroep veel sterker aanwezig (23,9% in de algemene populatie tegenover 60%). Dit suggereert dat risicojongeren vaker een negatieve schoolervaring hebben.

Daarnaast is het verschil in ervaren steun op school aanzienlijk. In de totale populatie mist bijna 1 op 3 (29,2%) een volwassene op school bij wie ze terechtkunnen, maar bij de risicojongeren stijgt dit tot 56,8%. Dit kan erop wijzen dat jongeren met een verhoogd risico op schooluitval zich minder verbonden voelen met hun schoolomgeving en minder toegang hebben tot begeleiding en ondersteuning.

Ondanks de uitdagingen blijft ouderlijke betrokkenheid een belangrijke beschermende factor. Bijna evenveel gevlagde jongeren (90,1%) als jongeren uit de totale groep (96,7%) geven aan dat hun ouders het belangrijk vinden dat ze naar school gaan. Dit onderstreept de belangrijke rol die ouders kunnen spelen in het stimuleren van schoolparticipatie.

Over het algemeen tonen deze verschillen aan dat risicojongeren niet alleen vaker twijfelen aan hun toekomst op school, maar ook minder steun ervaren binnen de schoolomgeving. Dit benadrukt de noodzaak van gerichte interventies om schoolbinding te versterken en vroegtijdige schooluitval te voorkomen.

Huisvesting

Huisvestingsproblemen bij beide groepen blijven relatief beperkt, maar de risicojongeren hebben wel vaker met onzekerheden te maken. In de totale populatie geeft 98,2% aan dat hun woning geen grote problemen kent, terwijl dit bij de risicojongeren iets lager ligt (85,9%). Dit suggereert dat risicojongeren vaker in minder stabiele of kwalitatief slechtere woonomstandigheden verkeren.

Ook op het vlak van financiële stabiliteit zijn er enkele verschillen. In de algemene populatie heeft 97,9% nooit te maken gehad met het afsluiten van essentiële voorzieningen zoals gas, water of elektriciteit, terwijl dit percentage bij de risicojongeren iets lager ligt (91,5%). Hoewel het verschil niet groot is, kan dit erop wijzen dat risicojongeren vaker in gezinnen leven waar financiële problemen een rol spelen.

Een opvallender verschil zien we bij de betaalbaarheid van huisvesting. In de algemene populatie maakt slechts 2,1% van de jongeren zich zorgen over het betalen van de huur, terwijl bij de risicojongeren 1 op de 10 aangeeft hier moeite mee te hebben. Dit toont aan dat financiële druk en onzekerheid rond wonen bij deze groep een grotere rol spelen, wat kan leiden tot extra stress en mogelijke huisvestingsproblemen in de toekomst.

Over het algemeen blijkt dat risicojongeren vaker geconfronteerd worden met uitdagingen op het vlak van huisvesting, hoewel ernstige problemen nog steeds een minderheid treffen. Deze verschillen onderstrepen het belang van tijdige ondersteuning voor jongeren die zich in een financieel kwetsbare positie bevinden, om verdere problemen zoals dak- of thuisloosheid te voorkomen.

Emotioneel welbevinden

Uit de gegevens blijkt dat veel jongeren een stabiele en ondersteunende thuissituatie ervaren, maar dat risicojongeren vaker te maken krijgen met emotionele kwetsbaarheid.

Op het vlak van voedselzekerheid is er een duidelijk verschil tussen beide groepen. Terwijl 98,9% van de jongeren in de vergelijkingsgroep aangeeft aan thuis voldoende eten te hebben, ligt dit percentage bij de risicojongeren op 89,1%. Hoewel de meerderheid in beide groepen voedselzekerheid ervaart, wijst het lagere cijfer bij risicojongeren mogelijk op financiële of structurele kwetsbaarheid in het gezin.

Wat betreft emotionele steun binnen het gezin voelen 80,6% van de jongeren in de vergelijkingsgroep zich thuis geliefd. Bij de risicojongeren is dit minder dan de helft (49,3%). Dit grote verschil suggereert dat jongeren in de risicogroep zich vaker emotioneel onveilig of minder ondersteund voelen in hun thuissituatie, wat hun algemeen welbevinden sterk kan beïnvloeden.

Daarnaast hebben risicojongeren vaker te maken gehad met verlieservaringen. In de vergelijkingsgroep heeft 17,3% een ouder of ander belangrijk persoon verloren, terwijl dit bij de risicojongeren oploopt tot 45,4%. Dergelijke ervaringen kunnen bijdragen aan gevoelens van verdriet, onzekerheid en verhoogde emotionele belasting, zeker wanneer er onvoldoende steun aanwezig is om met dit verlies om te gaan.

Ook op het vlak van steun buiten de schoolcontext zijn er opvallende verschillen. In de vergelijkingsgroep geeft 72,1% aan een volwassene buiten school te kennen bij wie ze terechtkunnen als ze hulp nodig hebben. Bij de risicojongeren ligt dit percentage veel lager, op slechts 41,2%. Dit wijst erop dat een aanzienlijk deel van de risicojongeren weinig toegang heeft tot een vertrouwenspersoon buiten het gezin of school, wat hun emotionele draagkracht verder kan ondermijnen.

Over het geheel genomen tonen deze cijfers aan dat risicojongeren zich minder gesteund voelen, vaker verlieservaringen hebben meegemaakt en minder terugvalmogelijkheden hebben buiten hun directe schoolomgeving. Deze emotionele kwetsbaarheid benadrukt de nood aan toegankelijke begeleiding en een stevig netwerk van vertrouwenspersonen.

4 Myneva gegevens

De gegevens uit Myneva tonen aan dat er in totaal 421 jongeren geregistreerd werden in het kader van Upstream. Van deze jongeren kregen 206 een groene vlag, 160 een oranje vlag en 53 een rode vlag.

Opvallend is dat het aantal groene vlaggen in Myneva (n=206) hoger ligt dan het aantal in de tabellen hierboven (n=169). Dit verschil is te verklaren door een wijziging in de werkwijze tijdens het project. Aan

het begin van het project werd elke jongere die op één van de 19 signaleringsvragen een groen antwoord gaf, automatisch doorgestuurd. In de praktijk leidde dit er echter toe dat ook jongeren in aanmerking voor begeleiding kwamen op basis van relatief onschuldige signalen — bijvoorbeeld wanneer iemand aangaf dat “mijn vrienden school niet belangrijk vinden”, wat op zichzelf geen reden tot zorg hoeft te zijn.

Daarom werd het beleid bijgestuurd: enkel jongeren die op minstens vijf van de 19 signaleringsvragen een groen antwoord gaven, werden nog met een groene vlag geregistreerd. Deze aanpassing zorgde voor meer gerichte doorverwijzingen, maar verklaart dus ook waarom het aantal groene vlaggen in Myneva hoger ligt dan in de latere data-analyse.

Op het moment van de analyse waren sommige begeleidingstrajecten nog lopende. Hierdoor is een deel van de registraties onvolledig gebleven. Deze leemtes bemoeilijken een volledige en diepgaande analyse, maar laten desalniettemin toe om enkele eerste tendensen te signaleren.

In de analyses is rekening gehouden met de missende of ontbrekende waarden. Niet voor alle variabelen zijn bij alle respondenten gegevens beschikbaar. Daarom worden de analyses per variabele uitgevoerd op basis van de beschikbare data. Dit betekent dat het aantal respondenten kan verschillen tussen analyses, afhankelijk van het aantal ingevulde waarden per variabele. Percentages en resultaten worden dus telkens berekend op basis van het aantal respondenten waarvoor die specifieke informatie beschikbaar is.

De Upstream-medewerkers werkten aanklampend en ondernamen verschillende pogingen om jongeren te bereiken, ook wanneer er niet meteen een reactie kwam. Bij 22 jongeren (5,2%) is er geen contact tot stand gekomen, wat in sommige gevallen te verklaren valt doordat de beschikbaarheid van de contactgegevens verschilde per school. Bij de overgrote meerderheid (65,1%) werd één contactpoging ondernomen, bij 23,0% twee pogingen en bij 6,7% drie.

Deze contactpogingen leidden tot vier mogelijke uitkomsten:

Tabel 24: Resultaat van contactpoging

Resultaat van contactpoging	Aantal (N)	Percentage
Er is contact, maar de jongere wil niet afspreken	73	17,3%
Er is contact en de jongere wil een afspraak maken	128	30,4%
Er is contact, maar de jongere wil voorlopig nog geen afspraak vastleggen. Er wordt later opnieuw contact opgenomen	7	1,7%
Er werd geen reactie ontvangen van de jongere	201	47,7%

Missend	12	2,9%
Totaal	421	100,0%

Het grootste deel van de jongeren (47,7%) gaf geen reactie op het bericht dat de Upstream medewerker hen stuurde. Bij ongeveer 1 op de 6 (17,3%) is er contact, maar wenst de jongere niet af te spreken. Bij 1 op 3 (30,4%) is er contact en wil de jongere een afspraak maken. Bij 1,7% van de jongeren is er contact, maar wil de jongere voorlopig nog geen afspraak vastleggen.

De medewerkers gebruiken verschillende communicatiekanalen om jongeren te bereiken. Het meest gebruikte kanaal is Smartschool: 285 jongeren (73,5%) werden via dit platform gecontacteerd. Tijdens de eerste cyclus was Smartschool zelfs het enige beschikbare communicatiemiddel. In de tweede cyclus kwamen daar ook SMS, WhatsApp en e-mail bij. Zo werd 13,9% van de jongeren gecontacteerd via WhatsApp en 6,7% via SMS. Bij 3 jongeren (0,8%) gebeurde het contact via een ander kanaal. In één situatie sprak een jongere de Upstream-medewerker zelf aan op school, bij 1 jongere werd er contact gelegd na toeleiding door de school en één jongere meldde zich spontaan aan tijdens een klastrajectsessie.

4.1 Niet-opgestarte begeleiding

Bij 214 jongeren (50,8%) werd geen begeleiding opgestart, terwijl voor 114 jongeren (27,1%) deze informatie ontbreekt. Binnen de groep waarvoor geen begeleiding werd opgestart, kreeg het merendeel een groene vlag (n = 121; 56,5%), gevolgd door oranje vlag (n = 70; 32,7%) en rode vlag (n = 23; 10,7%).

Uit de registratie blijkt dat 62,1% van de jongeren onbereikbaar was, 29,9% geen begeleiding wenste en 6,5% reeds voldoende ondersteuning had. Bij drie jongeren ging het om andere redenen zoals schorsing.

Op het vlak van profielkenmerken zien we dat van de jongeren die begeleiding weigerden, 24 jongens (11,2%) en 14 meisjes (6,5%) dit expliciet aangaven. Voor de overige 176 jongeren ontbreekt deze informatie. Wat het onderwijsniveau betreft, ging het om 15 jongeren uit de A-stroom (7,0%), 10 uit de B-stroom (4,7%) en 20 met een ander onderwijsparcours (9,3%). Ook hier zijn gegevens van 169 jongeren niet ingevuld.

4.2 Opgestarte begeleiding

Voor 93 jongeren (24,2%) werd een begeleiding effectief opgestart. Dit zijn jongeren die minstens één gesprek hebben met de Upstream-medewerker. Binnen deze groep hadden 36 jongeren (38,7%) een groene vlag, 39 (41,9%) een oranje vlag en 18 (19,4%) een rode vlag. Omgekeerd betekent dit dat van de 169 doorgestuurde groene vlaggen 21,3% effectief een begeleiding opstartte. Bij de oranje vlaggen ging het om 23,9% van de 163 jongeren, en bij de rode vlaggen werd bij 34,0% van de 53 jongeren een begeleidingstraject opgestart.

In De Kempen werd 20,5% van de doorgestuurde jongeren effectief begeleid, in Mechelen was dat 34,4% en in Antwerpen 14,5%. Het betreft hier aanzienlijke verschillen die op basis van het onderzoek moeilijk kunnen verklaard worden.

4.2.1 Profielkenmerken

Van de begeleide jongeren waren 27 jongens (29,0%) en 62 meisjes (66,7%). Voor 4 jongeren ontbreekt deze informatie. De leeftijdsverdeling van de jongeren die in begeleiding waren ziet eruit als volgt:

Tabel 25: Leeftijdsverdeling van jongeren in begeleiding

Leeftijd	**Aantal (N)**	**Percentage**
13	1	1,1%
14	21	22,6%
15	20	21,5%
16	12	12,9%
17	4	4,3%
Missing	35	37,6%
Totaal	93	100,0%

Op schoolniveau zit 88,2% in het derde middelbaar en 11,8% in het vierde. Wat het onderwijstype betreft, zit 30,1% in de A-stroom, 15,1% in de B-stroom en 29,0% volgt een andere vorm van onderwijs. Bij 24 jongeren ontbreekt deze informatie.

Nederlands is de meest gesproken thuistaal (66,0%). Andere talen die voorkomen zijn Arabisch (4,0%), Roemeens (4,0%), Bulgaars (2,1%), Engels (2,1%) en Pasjtoe (2,1%). Voor 9 jongeren (19,7%) is deze informatie onbekend.

Het huishouden van de jongere werd ook geregistreerd. Hierbij wordt er gepeild naar hoe het huishouden van de jongere is samengesteld. De jongere kan namelijk samenwonen met de biologische ouder(s), adoptie ouder(s), bij andere familieleden, bij vrienden, voogd, pleegouders, op internaat of anders. Van de jongeren die in begeleiding zijn, zien we dat de grote meerderheid (80,6%) bij de biologische ouder(s) woont en 3 jongeren (3,2%) zit op internaat. Voor 15 (16,1%) jongeren is deze informatie missend.

Om dieper in te gaan op hoe het huishouden er juist uitziet wordt ook het kerngezin van de jongere bevraagd. Van de jongeren die een begeleiding lopen wonen de meeste ouders nog samen (54,4%). Bij meer dan 1 op de 3 jongeren (41,8%) zijn de ouders gescheiden, bij 2 jongeren gaat (2,5%) het om een alleenstaande ouder en voor 1 jongere (1,3%) ziet het kerngezin er anders uit.

Van de jongeren met gescheiden ouders leeft de helft in co-ouderschap. De andere helft woont bij één ouder: 12 jongeren (75%) wonen bij de moeder en 4 jongeren (25%) bij de vader.

Wat betreft de gezinsgrootte zien we dat 35,3% drie of meer broers en/of zussen heeft. De verdeling volgt hieronder:

Tabel 26: Aantal broers en/of zussen

Aantal broers en/of zussen	Aantal (N)	Percentage
0	3	5,6%
1	22	40,7%
2	10	18,5%
3	9	16,7%
4	6	11,1%
5	3	5,6%
7	1	1,9%
Totaal	54	100%

Ook de verblijfplaats van de jongere werd in kaart gebracht. Dit kan gaan om verschillende situaties: thuis bij ouder(s) of voogd, op internaat, in pleegzorg of een jeugdhulpvoorziening (zoals een leefgroep of kamertraining), bij een vriend/familie, in (nood)opvang, op hotel of in een jeugdherberg, in een auto, park, op straat of in een caravan. Sommige jongeren hebben geen vaste verblijfplaats of vallen onder de categorie 'anders'.

Uit de geregistreerde gegevens blijkt dat 93,7% van de jongeren thuis verblijft bij ouder(s) of voogd. Daarnaast woont 6,3% op internaat. Voor 14 jongeren (15,1%) is deze informatie missend.

Ook de woonvorm van de jongere werd geregistreerd. Bij de grootste groep van 30 jongeren (32,3%) beschikken de ouders over een eigen woonst. Daarnaast huurt 6,5% op de private huurmarkt en 2,2% via de sociale huurmarkt. Voor één jongere en zijn gezin is deze informatie onbekend en voor 54 jongeren (58,1%) is deze informatie missend.

4.2.2 Inhoud begeleiding

De thema's die in begeleiding besproken worden, zijn divers. Het meest besproken thema is welzijn (60,2%), gevolgd door gezin (52,2%) en schoolwelbevinden (50,5%). Andere thema's zijn mentale gezondheid (45,2%), vrije tijd (16,1%), pesten (10,8%), netwerk (10,8%), huisvesting (5,4%) en financiën (2,2%).

Jongeren brengen vaak meerdere hulpvragen aan. Voor meer dan 70% van de jongeren worden er 2 of meerdere thema's besproken. Bij 23 jongeren (24,7%) werden geen thema's geregistreerd. De verdeling wordt hieronder weergegeven:

Tabel 27: Aantal besproken thema's

Aantal thema's	Aantal (N)	Percentage
0	23	24,7%
1	4	4,3%
2	10	10,8%
3	24	25,8%
4	18	19,4%
5	12	12,9%
6	1	1,1%
7	1	1,1%
Totaal	93	100%

Daarnaast werd er gekeken naar het aantal contacten dat er tussen de jongeren en de Upstream-medewerkers zijn. Het aantal keer dat de jongeren en de Upstream-medewerker hebben afgesproken varieert van 1 tot 74 keer. Die 74 contactmomenten vormen een duidelijke uitschieter. De overgrote meerderheid van de jongeren (90,3%) spreekt tussen de 1 en 10 keer af met een Upstream-medewerker. Gemiddeld zijn er ongeveer 6 afspraken per jongere.

4.2.3 Hulpgeschiedenis

Bij 26 jongeren (28,0%) was er op het moment van de Upstream-begeleiding sprake van lopende hulpverlening. Bij 16 jongeren (61,5%) betrof dit ondersteuning vanuit het CLB. Daarnaast kregen 4 jongeren (15,4%) begeleiding via de jeugdhulp. In enkele situaties (3,8%) ging het om hulp van het CAW, OCMW, VAPH of de psychiatrie. Tot slot ontvingen 12 jongeren (46,2%) een andere vorm van ondersteuning, zoals van een (kinder)psycholoog, (relaxatie)therapie, diëtiste of het YAR.

De meeste jongeren met een lopende begeleiding kregen hulp van één dienst (16 jongeren, 61,5%). Bij 8 jongeren (30,8%) waren er twee diensten betrokken en bij 2 jongeren (7,7%) zelfs drie.

Daarnaast gaven 46 jongeren (49,5%) aan dat ze in het verleden ooit al eens hulp hadden ontvangen, dit kan zijn op het moment van de Upstream begeleiding of in het verleden. Ook hier kwam het CLB het vaakst voor (26 jongeren, 56,5%), gevolgd door het CAW en de jeugdhulp (beide 17,4%). Vijf jongeren (10,9%) hadden eerder contact met de psychiatrie en één jongere kreeg ondersteuning van het OCMW en één van drughulp. Daarnaast ontving 37,0% van deze groep hulp van andere diensten, bijvoorbeeld rond eet- of agressieproblemen.

Samengevat betekent dit dat 44,1% van de jongeren geen enkele eerdere hulpverleningservaring had vóór de tussenkomst van Upstream. Bij 55,9% was er wel sprake van eerdere of lopende hulp.

4.2.4 Betrekking netwerk

Bij 5 jongeren (5,4%) werd het informele netwerk betrokken tijdens de begeleiding. Bij de overgrote meerderheid (94,6%) gebeurde dat niet. Bij één jongere werd de vader betrokken, bij een andere de moeder. In drie situaties waren beide ouders betrokken en bij één jongere ook de zus. Het contact met het netwerk verliep meestal telefonisch of op verplaatsing. In één situatie vond ook een overleg plaats waarbij andere hulpverleners aanwezig waren.

4.2.5 Contact andere hulpverlening

Bij 21 jongeren (22,6%) nam de Upstream-medewerker contact op met andere hulpverleningsdiensten. In totaal werd er 67 keer contact gelegd. Veruit het vaakst gebeurde dat met de scholen waar de begeleiding plaatsvond (59,7%). Daarna volgden het CLB (29,9%), de geestelijke gezondheidszorg (4,4%), initiatieven rond opleiding en werkervaring (3,0%), arbeidsbemiddeling (1,5%) en crisisopvang (1,5%).

De meeste contacten verliepen via telefoon, e-mail of mobiele communicatie. In sommige situaties werd er ook een formeel overleg georganiseerd of een gesprek op bureau ingepland.

4.2.6 Bijschakelen

Zeven jongeren (7,5%) werden doorverwezen naar andere hulpverlening. De meeste jongeren werden toegeleid naar het CGG of de leerlingenbegeleiding (beide 42,9%). Eén jongere werd toegeleid naar een lokaal partnerschap.

4.2.7 Afronding

Op het moment van de analyse waren de meeste begeleidingen nog lopende. Slechts 19 jongeren (20,4%) hadden hun traject afgerond. Bij drie jongeren werd het traject stopgezet door de jongere zelf, één traject werd formeel afgerond, en in één situatie ging het om een andere reden. Van drie jongeren werd een motivering voor afronding meegegeven: één was reeds in begeleiding elders, twee wensten geen gesprekken meer.

Bij 14 jongeren (73,7%) vond er geen warme overdracht plaats. Bij de overige vijf jongeren (26,3%) gebeurde dit wel, meestal binnen de schoolcontext, bijvoorbeeld naar een CLB-medewerker, een leerkracht of een andere trajectbegeleider.

4.2.8 Opgetreden verandering

Er werd getracht om via registratie na te gaan of er veranderingen optraden in de situatie van jongeren – op het vlak van huishouden, kerngezin, verblijf en woonvorm. Uit de beschikbare gegevens blijkt echter dat er bij geen enkele jongere een geregistreerde verandering plaatsvond. Bij minstens 81,7% van de jongeren ontbraken deze gegevens, wat vermoedelijk te verklaren is doordat de begeleiding nog lopende was of de registratie hiervan niet gebeurde.

Hoofdstuk 7 Ervaringen van deelnemende jongeren

In deze paragraaf worden de ervaringen van jongeren met het Upstream-traject in kaart gebracht. Hun perspectief is van groot belang om inzicht te krijgen in hoe het traject door de doelgroep zelf wordt beleefd en om lessen te trekken voor de verdere ontwikkeling van Upstream. Via individuele interviews wordt nagegaan hoe jongeren de verschillende fasen van het traject ervaren hebben: van de klasafname en het eerste contact, tot de begeleiding zelf en de manier waarop vraaggericht wordt gewerkt. Daarnaast wordt stilgestaan bij de resultaten die zij zelf benoemen en hun algemene ervaring met Upstream. In totaal werden 12 interviews afgenomen, waarvan 3 jongens en 9 meisjes uit de verschillende regio's, waarbij in Mechelen een groter aantal jongeren deelnam.

De interviews met jongeren verliepen aan de hand van een semigestructureerde vragenlijst met de volgende globale opbouw:

1. Hoe hebben ze de klasafname ervaren?
2. Hoe verliep de contactname?
3. Wat hield de begeleiding voor hen in?
4. Wat is het profiel van de jongeren?
5. In welke mate voelden ze dat er vraaggericht werd gewerkt?
6. Welke resultaten merken ze bij zichzelf op en hoe kijken ze terug op hun algemene ervaring met Upstream?

Tabel 28: Gegevens geïnterviewde jongeren

Jongere	Geslacht	Regio
1	Jongen	Mechelen
2	Jongen	Antwerpen
3	Meisje	Mechelen
4	Meisje	Mechelen
5	Meisje	Kempen
6	Meisje	Kempen
7	Meisje	Mechelen
8	Meisje	Mechelen
9	Meisje	Mechelen
10	Jongen	Mechelen
11	Meisje	Mechelen

12	Meisje	Antwerpen

1.1 Klasafname

Om jongeren die risico lopen op dak- en thuisloosheid of schooluitval op te sporen, wordt tijdens de les een vragenlijst ingevuld onder begeleiding van de Upstream-medewerker(s). Over het algemeen ervaren jongeren dit klasmoment als positief. Ze geven aan dat het duidelijk is wat er van hen verwacht wordt en dat de aanwezige medewerker(s) voldoende uitleg geven over het project en hen informeren over relevante hulporganisaties, zoals het JAC. Hoewel de meeste jongeren het klasmoment waarderen, geven enkelen aan dat de setting soms als onrustig werd ervaren. Zo werden klassen samengevoegd, wat zorgde voor geroezemoes en twijfels over de anonimiteit van hun antwoorden. Toch benadrukken jongeren dat het invullen van de vragenlijst hen aanzet tot zelfreflectie. Eén jongere verwoordt het als volgt:

> *"Ik vond dat wel leuk. Ook dat iedereen kan beseffen dat je daarover kan praten, en je kan beseffen dat je jezelf niet oké voelt, dat je denkt dit is niet normaal. Dus ik vond dat wel goed om die informatie over te brengen (…) Dat heeft mij een moment gegeven om na te denken over mijn keuzes, snap je?"*

Wat betreft de vragenlijst zelf, geven jongeren aan dat ze deze gebruiksvriendelijk en helder vinden. Ze waarderen dat verschillende levensdomeinen aan bod komen, zoals thuis, school en mentaal welzijn. Ook het feit dat er meer antwoordopties zijn dan enkel 'ja', 'nee' of 'soms' wordt positief onthaald: dit laat hen toe om genuanceerder aan te duiden hoe ze zich voelen. Tegelijkertijd geven enkele jongeren aan dat net die veelheid aan antwoordopties het soms moeilijk maakte. Daarnaast klinkt er ook een kritische noot over het aantal vragenlijsten dat jongeren soms moeten invullen:

> *"Dat heeft wel goed geholpen. Sommigen dachten wel van 'alez weer zo'n stomme vragenlijst' want ge hebt er wel een pakske in de loop van het jaar. Ge hebt er van de overheid ook hé nu. Van Nederlands. Dat zijn er direct 40 en de 4 delen van ofzo- Dat is doodgaan."*

Tot slot wordt ook de snelle terugkoppeling en opvolging als positief ervaren. Jongeren vinden het fijn dat de vragenlijst daadwerkelijk kan leiden tot hulp:

> *"Ge wist ook dat er op het einde misschien een mailtje naar je gestuurd zou worden als het nodig was. Ik vond het leuk om te weten als ze weten dat er iets is, dat ze u contacteren. Dat ge niet naar iedereen moet sturen ofzo om een afspraak te maken. Dus dat het makkelijker was zo."*

1.2 Contactname

Na het invullen van de vragenlijst worden jongeren gecontacteerd die een verhoogd risico lopen op dak- of thuisloosheid en/of schooluitval. De meerderheid van de jongeren geeft aan dat ze niet hadden verwacht dat een medewerker van Upstream effectief contact met hen zou opnemen. Daarvoor geven

ze uiteenlopende redenen: sommigen zijn simpelweg vergeten wat ze hebben ingevuld op de vragenlijst, anderen denken dat hun situatie minder ernstig is in vergelijking met die van andere jongeren.

Ondanks hun aanvankelijke verrassing, geven deze jongeren aan dat ze uiteindelijk opgelucht zijn dat er wél contact wordt opgenomen. Voor sommigen betekent dit een welkom alternatief voor het zelf zoeken naar hulp:

> *"Ik had dat niet per se verwacht, maar ergens was ik wel blij ofzo. Want ik vind dat ook zo raar als ik aan mijn ouders vraag: 'kan ik naar een psycholoog?' Dus ik was wel blij dat ze me had gecontacteerd. "*

Een viertal jongeren geeft aan dat ze zich wél hadden voorbereid op mogelijk contact. Zij voelen tijdens het invullen van de vragenlijst al aan dat hun antwoorden een signaal kunnen zijn voor opvolging. Zoals één jongere toelicht:

> *"Er waren bepaalde vragen waarvan ik wist: hier scoor ik slecht op. Soms had ik dat toch wel redelijk vaak, dus ik dacht wel van ah ik kan een mail verwachten omdat ik soms ook wel minder goed scoorde op de vragen."*

Toch blijft er bij sommige jongeren een zekere mate van twijfel bestaan over of er effectief contact zou volgen. Eén jongere geeft aan aanvankelijk wantrouwig te zijn, maar is uiteindelijk aangenaam verrast door de snelheid waarmee de Upstream-medewerker contact opneemt. Deze snelle opvolging wordt als positief ervaren; het geeft jongeren het gevoel dat ze hun zorgen snel kunnen delen en dat er écht naar hen geluisterd wordt:

> *"Ge moet maar ja zeggen en ge wordt direct geholpen. Ze geven u heel veel kansen en daar ben ik wel echt blij mee."*

Het achterlaten van contactgegevens in de vragenlijst blijkt een laagdrempelige manier te zijn om contact mogelijk te maken. De jongeren krijgen daarbij de keuze via welk kanaal ze gecontacteerd willen worden (zoals e-mail, SMS, Smartschool of WhatsApp) en geven aan dat de voorkeur die ze doorgaven ook effectief werd gerespecteerd.

Na het achterlaten van de contactgegevens, worden de jongeren ook effectief gecontacteerd voor een gesprek. Bij dit eerste contactmoment met de Upstream-medewerker geven de jongeren aan dat het gesprek vlot verloopt. Er wordt samen een datum gezocht en de gesprekken vinden doorgaans plaats op school. Hoewel veel jongeren zichzelf als verlegen omschrijven en het spannend vinden om het gesprek aan te gaan, ervaren ze het eerste contact als warm en vertrouwelijk. Hierdoor voelen ze zich sneller op hun gemak dan verwacht:

> *"Ik ben een heel stille persoon, ik praat niet graag met mensen, vooral niet met mijn ouders. Maar met [naam Upstream-medewerker] was ik direct heel open en heb ik heel veel verteld op onze eerste afspraak. Ik dacht echt van: ik kan gewoon alles vertellen, van begin tot het einde. Normaal heb ik daar heel veel moeite mee om dat te zeggen tegen een persoon dus."*

Sommige jongeren geven aan dat ze de medewerker al (her)kenden van de eerdere klasintroductie, wat de drempel om een gesprek aan te gaan aanzienlijk verlaagt:

> *"Omdat- Ik vertrouwde haar ook, omdat je haar al eens hebt gezien. Het is makkelijker om ook te weten met wie je afspreekt enzo, dus dat vond ik wel handig."*

Niet elke jongere reageert meteen op het eerste contact. Eén jongere vertelt dat hij/zij aanvankelijk weigerde, maar uiteindelijk toch besliste om in te gaan op het aanbod door de volharding van de medewerker én de nadruk op de vrijblijvendheid van de begeleiding.

Wanneer er gepeild wordt naar hun instapmotief, is er vooral behoefte aan een luisterend oor. Sommigen geven aan dat ze niemand hebben in hun omgeving met wie ze kunnen praten:

> *"Omdat ik eigenlijk niemand heb om mee te praten, en ik heb ook nooit tegen mijn ouders durven vertellen dat ik eigenlijk met iemand wil praten. En omdat dit een beetje meer een geheim is, vind ik het iets fijner. Dat niet iedereen dat per se hoeft te weten."*

Anderen vermelden dat ze in het verleden al begeleiding kregen, maar dat dit is stopgezet en ze nu opnieuw met vragen blijven zitten:

> *"Ik dacht ik ga gewoon eerlijk zijn en wie weet gaan ze me daar wat in kunnen helpen. Want ik heb een tijdje hulp gehad, maar dat is uiteindelijk ook weer vervaagd en dan volledig weggegaan. Dus ik kon die hulp van een luisterend oor wel terug gebruiken."*

Hoewel de meeste jongeren aanvankelijk verrast zijn dat de Upstream-medewerker effectief contact met hen opneemt na het invullen van de vragenlijst, ervaren ze dit contactmoment als warm, vertrouwelijk en laagdrempelig. De snelle opvolging en keuzevrijheid in communicatiemiddel versterken het gevoel van veiligheid en erkenning. Vooral de mogelijkheid om in vertrouwen te praten met iemand buiten hun directe omgeving blijkt voor velen een cruciale eerste stap naar hulp.

1.3 Begeleiding

De jongeren zijn bevraagd over hun verwachtingen van de begeleiding (1.3.1), hoe die praktisch werd ingevuld (1.3.2) en welke rol de begeleider voor hen speelde (1.3.3). In wat volgt, wordt er dieper ingegaan op hun ervaringen en inzichten rond deze thema's.

1.3.1 Verwachtingen

De helft van de jongeren heeft geen verwachtingen van de begeleiding. Ze zeggen dat ze niet weten wat te moeten verwachten, maar vinden dat het uiteindelijk beter meevalt en makkelijker is dan gedacht. Een jongere haalt aan dat hij/zij nooit veel verwacht, dit om zichzelf te beschermen tegen eventuele teleurstellingen:

> *"Niet veel. Maar ik verwacht nooit veel van mensen ofzo (lacht). Want anders heb je- Ik heb geleerd van mijn mama: nooit te veel denken al, want dan gaat ge te veel hopen ofzo."*

De andere helft van de geïnterviewde jongeren heeft wel meer omlijnde verwachtingen. Dit hangt waarschijnlijk samen met het feit dat ze al eerdere hulpverlening ontvingen in het verleden zoals jeugdzorg, JAC, auti-coach, (kinder)psycholoog en AWEL. Zij verwachtten vooral een luisterend oor en dat er vragen gesteld worden. Deze verwachtingen worden ook ingelost, maar de jongeren halen aan dat de Upstream-medewerker verder gaat dan het 'traditionele praat-gesprek'. Ze krijgen ook tips, oplossingen en de gesprekken voelen heel natuurlijk aan. Het is geen klinische omgeving waar ze enkel over hunzelf moeten praten. Het voelt als een heel organisch gesprek waarbij de Upstream-medewerker ook soms aanvoelt als een vriendin:

"Ze heeft dat eigenlijk op een andere manier opgenomen. In plaats van het te forceren, heeft ze het anders gevraagd. Vrijwillig, zo van- Ze kwam niet zo vragen van: ik zie dat jouw schoolresultaten niet goed waren, leg uit wat er aan de hand is. Zij heeft dat anders gedaan en dat vond ik wel fijn."

1.3.2 Planning en locatie van de gesprekken

De begeleidingstrajecten tussen de jongeren en de Upstream-medewerkers vereisen een goede planning. Er moet immers niet alleen rekening worden gehouden met de frequentie van de gesprekken, maar ook met een geschikte locatie. Die praktische organisatie verloopt over het algemeen vlot. Jongeren geven aan dat ze aan het einde van elk gesprek samen met de medewerker een nieuwe afspraak vastleggen. Meestal vindt het volgende gesprek binnen de twee weken plaats, wat voor de meeste jongeren een haalbaar ritme lijkt. Toch geven enkelen aan dat ze soms zoveel te vertellen hebben dat één uur onvoldoende aanvoelt en ze nood hebben aan een sneller vervolg:

"Ja, ik was altijd aan het wachten tot de volgende keer dat ik haar zag, want ik had altijd zoveel te vertellen."

Bijna alle gesprekken vinden plaats op school, tijdens de lesuren. In de scholen wordt doorgaans een rustige, vertrouwelijke ruimte voorzien waar jongeren in alle rust met de Upstream-medewerker kunnen spreken. Deze aanpak wordt sterk geapprecieerd. Enerzijds omdat jongeren zo geen extra tijd hoeven te besteden aan verplaatsingen na schooltijd. Anderzijds omdat het gesprek soms bewust wordt ingepland tijdens minder favoriete lessen of in situaties waar jongeren zich minder op hun gemak voelen. Zo geven sommigen aan dat het gesprek een welkome ontsnapping biedt aan stressvolle momenten op school:

"Dat was ook gewoon: ik kon dan vluchten uit die lessen, want ik had meer elektriciteit en dan was ik in die lessen weg."

Een bijkomend voordeel van gesprekken op school is dat dit voor jongeren een vertrouwelijk karakter garandeert. Veel jongeren willen niet dat hun ouders op de hoogte zijn van hun gesprekken met Upstream. Door het gesprek op school te organiseren, blijft het laagdrempelig en binnen een context waarin zij zich veiliger en vrijer voelen om te praten.

Hoewel de school de meest gebruikte locatie is, ervaren jongeren ook keuzevrijheid over waar de gesprekken plaatsvinden. Af en toe wordt er afgesproken om samen te wandelen in de nabijgelegen Kruidtuin of om ergens in de stad iets te gaan drinken. Een jongere sprak thuis af met de medewerker. Die setting geniet echter niet de voorkeur bij de meeste jongeren, onder meer omdat hun thuissituatie moeizaam is en hun ouders vaak niet op de hoogte zijn van de begeleiding.

1.3.3 De persoon van de begeleider

Alle geïnterviewde jongeren geven aan dat ze een bijzonder goede band hebben opgebouwd met hun Upstream-medewerker. Ze ervaren de begeleiding als warm, steunend en veilig. Wat ze vooral appreciëren aan de medewerker, is het luisterend oor, de positieve houding, de vrijwilligheid van het aanbod, de complimentjes, de steun, en het feit dat de medewerker meedenkt en hen niet veroordeelt. Velen beschrijven de medewerker als een figuur waarbij ze zich geborgen voelen — zoals een moeder'

of ‘een vriendin’ – iemand bij wie ze alles kunnen vertellen en even kunnen ventileren wanneer dat nodig is:

> *“Het is gewoon ze geeft zo’n soort moedergevoel. Dingen die je niet kan vertellen, kan je aan haar vertellen. Stel je voor, je hebt iemand waar je alles aan kan vertellen. Zo was zij voor mij.”*

Naast deze emotionele steun is ook het vertrouwen in de discretie van de Upstream-medewerker cruciaal. Jongeren geven aan dat het hen helpt dat de medewerker losstaat van het schoolteam en gebonden is aan beroepsgeheim. Dat schept een veilige context waarin ze zich vrijer voelen om persoonlijke of gevoelige zaken te delen.

Ook de vrijwillige insteek van het traject wordt sterk gewaardeerd. Jongeren ervaren dat ze zelf de regie behouden: ze worden niet verplicht tot gesprekken, bij elk contactmoment wordt er expliciet gevraagd of ze een volgend gesprek willen en ze voelen dat ze alleen hoeven te delen wat voor hen op dat moment goed aanvoelt. De ruimte om zelf te kiezen wat ze vertellen, zonder druk of verplichting, versterkt het gevoel van autonomie en vertrouwen:

> *“Ze geeft me het gevoel dat ik niet alles moet zeggen. Je kan wel dingen voor jezelf houden, als je dat liever voor jezelf wilt, zij verplicht jou niet.”*

> *“Elke keer na een gesprek ga je denken: ik ben blij dat dat van mijn schouders is en het gevoel dat ze dat aan niemand gaat vertellen in mijn omgeving, tenzij dat dat echt nodig is (…) Gewoon het idee dat dat vertrouwd is, ge voelt u opgelucht en ge weet die gaat dat tegen niemand vertellen die mij daarmee kan kleineren ofzo.“*

De zichtbaarheid van de Upstream-medewerker op school draagt verder bij aan het vertrouwen. Verschillende jongeren merken op dat hun klasgenoten ook deelnemen aan het project, wat het gevoel van normaliteit versterkt. Sommige jongeren geven zelfs aan dat dit hen heeft overtuigd om zelf deel te nemen, omdat ze zien hoe anderen baat hebben bij het traject:

> *“Ik denk echt dat ik mee heb gedaan door mijn vrienden, omdat ik dat zag bij hun. Ik denk dat ik ook zoiets had – omdat ik niet veel praat met mensen – van: misschien moet ik eens proberen met iemand anders te praten, een volwassener persoon, want met mijn ouders lukt niet altijd even goed. Ik denk dat ik daar iets had van misschien moet ik het eens proberen omdat ik wel echt soms vastzit in mezelf. Dan heb ik dat geprobeerd en dat is echt goed afgelopen.”*

Ook de fysieke aanwezigheid van de medewerker op school speelt hierin een rol. Jongeren vinden het geruststellend dat ze de medewerker op school kunnen aanspreken als ze behoefte hebben aan een gesprek:

> *“Zij heeft ook gewoon gezegd als er iets is dat ik haar altijd kan bereiken of als ze hier op school rondloopt dat ik altijd aan haar mouw mag trekken mocht ik nog een gesprekje willen.“*

De vertrouwensband is soms zelfs zo sterk dat jongeren het initiatief nemen om de medewerker aan te bevelen bij anderen. Zo vertelt één jongere dat ze het telefoonnummer van de Upstream-medewerker doorgaf aan een vriendin die volgens haar ook nood had aan hulp.

Toch zijn er ook enkele jongeren die aangeven dat ze bepaalde onderwerpen liever niet bespreken. Dat kan te maken hebben met schaamte, angst om niet geloofd te worden, of bezorgdheid dat er actie ondernomen zou worden, bijvoorbeeld in verband met de thuissituatie. Bij sommige jongeren is het vertrouwen nog in opbouw, zeker bij jongeren die nog niet veel gesprekken hebben gehad:

> *"Ik vond dat dat gewoon iets persoonlijk is. En ook ik weet: zeg dat tegen een bepaald aantal mensen, die willen ingrijpen dan en dan is dat zoiets van- Want mama en ik zijn een team en dan ja."*

Ondanks die terughoudendheid in bepaalde situaties, is de algemene trend dat jongeren zich veilig voelen om veel te delen, zeker naarmate de relatie groeit.

> *"In het begin was ik wel eerst wat terughoudend. Maar na een tijd heb ik eigenlijk alles met haar besproken, alles wat mij verkeerd lag ofzo. Ik kon eigenlijk echt heel vlot mee praten met haar."*

De jongeren ervaren hun Upstream-begeleider als een warme, betrouwbare en niet-oordelende steunfiguur. Het vertrouwen wordt versterkt door de vrijwillige aard van het traject, de discretie en de herkenbaarheid van de begeleider. Hoewel sommige jongeren aanvankelijk terughoudend zijn in het delen van persoonlijke zaken, groeit het gevoel van veiligheid en openheid naarmate de relatie zich ontwikkelt. Deze sterke vertrouwensband is essentieel voor het succes van de begeleiding.

1.3.4 Contact school

Wanneer jongeren wordt gevraagd of de betrokken Upstream-medewerker contact heeft met de school, blijkt het antwoord vrijwel altijd positief. Toch blijft de regie duidelijk bij de jongere zelf. Indien zij aangeven dat er geen informatie met de school gedeeld mag worden, wordt die wens gerespecteerd. Eén jongere geeft expliciet aan de leerlingbegeleiding bewust niet te willen betrekken, vanwege een negatieve ervaring in het verleden. Bij de meeste jongeren is er wel contact met de school, doorgaans met de leerlingbegeleiding, leerkrachten of het CLB.

De meeste leerkrachten zijn op de hoogte van het Upstream-project en staan over het algemeen positief tegenover de gesprekken die tijdens de lesuren plaatsvinden. Upstream-medewerkers zorgen meestal voor een briefje of sturen een e-mail om de afwezigheid te verantwoorden. Toch ervaren sommige jongeren dat bepaalde leerkrachten hier minder begripvol tegenover staan:

> *"Je hebt wel leerkrachten die er moeilijk over doen, maar erna begreep ze het ook wel. Ze zat ook met mij in van je mist lessen en leerstof en dat was vooral aan de ene kant bezorgdheid van je gaat achter geraken, maar waarschijnlijk ook een beetje de irritatie dat ik bijna nooit in haar les was."*

Deze reacties lijken deels voort te komen uit bezorgdheid over leerachterstand, maar volgens sommige jongeren ook uit frustratie of onbegrip over de regelmatige afwezigheden.

Naast praktische afspraken ontstaan er ook bruggen tussen de Upstream-medewerkers en het schoolteam. In een van de interviews wordt vermeld dat een leerlingbegeleider interesse toonde in de methodiek van 'het Kompas' en hierover in gesprek ging met de Upstream-medewerker. Dergelijke uitwisselingen bevorderen de samenwerking tussen welzijn en onderwijs.

Tegelijkertijd benadrukken veel jongeren dat ze het op prijs stellen dat het Upstream-aanbod losstaat van de schoolstructuur. Dit versterkt het gevoel van vertrouwen en autonomie, en zorgt ervoor dat ze zonder schroom kunnen deelnemen, zonder angst voor terugkoppeling naar de ouders:

> *"Het is ook niet samen met school dus dan hoef je niet bang te hebben dat de school direct alles zou weten."*

1.4 Profiel jongeren

Om beter te begrijpen wie precies bereikt wordt via het Upstream-project, wordt tijdens de interviews ingezoomd op verschillende aspecten van de jongeren hun situatie. Er wordt gepolst naar de thema's die aan bod komen tijdens de gesprekken en het vertrouwen in de medewerker. In wat volgt, wordt een beeld geschetst van de jongeren die in Upstream instappen en hun specifieke ondersteuningsbehoeften.

1.4.1 Besproken thema's

De besproken thema's met de Upstream-medewerker zijn divers en kunnen opgedeeld worden in volgende overkoepelende thema's: mentale gezondheid, thuissituaties, school(moeheid), stress en financiën.

Mentale gezondheid is een terugkerend en belangrijk gespreksonderwerp. Jongeren spreken over gevoelens van somberheid, het ervaren van 'donkere gedachten', suïcidaliteit, automutilatie en worstelingen met stemmingswisselingen. Voor sommigen gaan die stemmingen gepaard met extreem hoge pieken en diepe dalen, terwijl anderen het hebben over paniekaanvallen of het volledig 'leeg' zijn. Ook thema's zoals een negatief zelfbeeld, een laag zelfvertrouwen of een eetstoornis worden besproken:

> *"Ik had gewoon iemand nodig om mee te praten. Een keer kunnen zeggen hoe ik mij voel. Want ik was echt kapot, letterlijk kapot. Ik heb ook altijd alles verzwegen tegen iedereen hé. Mijn ouders."*

De thuissituatie blijkt voor een paar jongeren een bron van stress en verdriet. Sommigen ervaren een gebrek aan emotionele veiligheid, hebben geen of een moeizame band met (één van) de ouders, of groeien op in een context van conflicten of middelenmisbruik. Sommige jongeren voelen zich emotioneel onveilig in hun gezin. Ze vertellen over voortdurende ruzies, onbegrip of zelfs verbale agressie:

> *"Thuis is echt niet leuk. Ik heb zelfs een moment gehad dat ik van thuis wou weglopen (…) Ze roepen constant. Zelfs als ik huil dan zeggen ze: 'niet huilen of ik zal je straks een reden geven om te huilen'. Ja dus thuis is echt geen plek waar ik nog wil zijn. Dan vragen ze mij: waarom zit je altijd boven? Ja, je zou voor minder…"*

> *"Ik had zoiets van: wat doe ik hier nog? Ik doe toch alles fout. Wat zou ik hier dan nog zitten doen? Ik zou beter gewoon naar mijn tante gaan, misschien krijg ik daar nog wat meer liefde dan hier."*

> *"Ze zeggen altijd ge kunt alles zeggen tegen ons, maar eens dat ik iets dan wordt er direct naar mij geroepen of gesmeten, waardoor ik denk: ik zeg niks meer."*

Bij anderen is de afwezigheid van een ouder of het ontbreken van een veilige band voelbaar. Eén jongere vertelt over een ouder met een alcoholprobleem:

> *"Wij zijn niet arm ofzo, maar we zijn ook niet rijk. We zitten daar zo wat meer onder het gemiddelde. Het geld dat er dan uitgaat voor papa zijn drank en sigaretten dat zit mama ook vooral heel hard dwars. Ze moet alles alleen doen (…) Na zijn werk gaat hij meestal gewoon naar café en dan komt hij daarna pas thuis en dan zie je dat ook gewoon direct. Gisteren kwamen wij bijvoorbeeld terug en als we dan thuiskomen, ligt er een donsdeken in de zetel, wat verpakkingen van pizzadozen in de keuken en bierglazen en vanachter super veel bierflesjes."*

Voor sommigen is het ook moeilijk om over gevoelige thema's zoals hun seksuele geaardheid te praten thuis. Een jongere getuigt:

> *"Bijvoorbeeld toen ik had gezegd dat ik biseksueel was, werd er met een lepel tegen mijn kop gesmeten."*

Ook het schoolleven komt veelvuldig aan bod in de gesprekken. Jongeren geven aan dat ze moeite hebben om zich te concentreren of gemotiveerd te blijven op school, vaak omdat ze mentaal al belast zijn door wat er thuis of in hun hoofd speelt. Anderen kampen met faalangst, stress bij het studeren, of vinden moeilijk aansluiting in de klas. Problemen met leerkrachten, conflicten met klasgenoten of ziekteverzuim komen eveneens aan bod. Voor sommige jongeren is school zelfs een bron van frustratie geworden:

> *"En nu op school, heel cru, maar ik begin gewoon mijn voeten eraan te vegen. Ik heb denk ik 2-3 buizen per week. School maakt me nu echt niet zo veel meer uit. Ik heb zoiets van wat ga ik nog leren? Ik heb nu mijn eigen leven dat ik echt op orde moet krijgen. Ik denk aan zoveel."*

Toch geven sommige jongeren ook aan dat hun houding tegenover school evolueert, al blijft het moeilijk:

> *"School is niet altijd mijn beste zet geweest. Ik ben er ook gewoon – ik geef dat eerlijk toe – gewoon te lui voor. Ik laat heel vaak werk liggen of zeg van ik begin er later aan en dan begin ik er niet aan. Dat is aan de ene kant mijn eigen fout, maar op zich gaat het beter en beter met de jaren."*

Hoewel minder frequent, worden ook financiële problemen aangehaald tijdens de interviews. Een paar jongeren leven in een gezin waar het financieel moeilijk loopt. Dat heeft een impact op het dagelijks leven, bijvoorbeeld wanneer hun eigen spaargeld wordt aangesproken voor huishoudelijke uitgaven. Financiële stress kan ook de spanningen thuis verhogen, zoals in het eerder aangehaalde voorbeeld van de moeder die alleen instaat voor het huishouden en gefrustreerd is over het geld dat haar partner besteedt aan alcohol.

De interviews tonen aan dat de gesprekken met de Upstream-medewerker vaak uiteenlopende en ingrijpende thema's behandelen, waarbij mentale gezondheid, thuissituatie en schoolproblematiek centraal staan. Hoewel de diepgang per jongere verschilt, geven deze thema's inzicht in de complexe uitdagingen waar zij mee worstelen.

1.4.2 Empathie & relativering

Jongeren blijken sterk mee te leven met de mensen rondom hen. Ze tonen empathie en proberen rekening te houden met de zorgen van anderen, soms zelfs ten koste van hun eigen noden. Soms proberen ze hun ouders te sparen, omdat ze aanvoelen dat die al met genoeg zorgen kampen. Twee jongeren geven expliciet aan dat ze hun ouders niet willen belasten met extra problemen:

> *"Die gingen veel te bezorgd zijn enzo en die hebben het al moeilijk genoeg."*

Deze solidariteit reikt verder dan het gezin. Verschillende jongeren uiten ook zorg voor de Upstream-medewerkers. Ze erkennen de emotionele zwaarte van hun werk en tonen begrip voor de intensiteit van het luisteren naar zoveel moeilijke verhalen. Sommigen geven aan dat ze de medewerker niet willen overbelasten, en zelfs het verlangen voelen om ook voor hén een luisterend oor te zijn:

> *"Ze vertelt niks over de andere jongeren, maar ik wil dan ook gewoon dat zij ook met mij kan praten over moeilijke situaties."*

Bij één jongere leidde dit zelfs tot het stopzetten van verdere gesprekken, niet omdat de nood wegviel, maar omdat hij of zij rekening hield met de drukke agenda van de medewerker:

> *"[naam Upstream-medewerker] wou er nog steeds mee verder, maar ik wist dat ze geen tijd had. Ik heb mijzelf in haar schoenen gezet en ik vond ja- Ik weet dat ik haar altijd mag contacteren en ze ging een datum vinden, maar ik wist dat dat lastig was voor haar. Ik ben prima, ook al heb ik dingen om haar te vertellen, ook al wil ik haar nog steeds zien, maar ik ben oké vind ik."*

Daarnaast relativeren sommige jongeren hun eigen situatie ten opzichte van anderen. Ze plaatsen hun problemen in perspectief en hebben de neiging om zichzelf weg te cijferen of hun eigen moeilijkheden te minimaliseren. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een opmerking van een jongere die dacht dat anderen het slechter hadden, en daarom minder recht meende te hebben op hulp:

> *"Er waren ook heel veel leerlingen die de vragenlijst moesten invullen en ik dacht: er zijn er waarschijnlijk met veel grotere problemen, dus ik dacht dat ik wat meer naar achter ging geschoven worden."*

De jongeren tonen sterke solidariteitsgevoelens, niet alleen naar hun ouders maar ook richting de Upstream-medewerkers en medeleerlingen. Ze zijn zich bewust van de lasten die anderen dragen en proberen die te verlichten, soms zelfs ten koste van hun eigen noden. Deze zorgzaamheid kan ertoe leiden dat ze hun eigen problemen relativeren of gesprekken stopzetten om anderen niet te belasten. Dit solidariteitsgevoel getuigt van een groot empathisch vermogen, maar kan ook een belemmering zijn voor hun eigen openheid en hulpverlening.

1.4.3 Vertrouwen

Bij ongeveer de helft van de geïnterviewde jongeren komt naar voren dat ze moeite hebben met vertrouwen – niet alleen ten opzichte van hulpverleners, maar ook in het algemeen, richting vrienden, familie en andere volwassenen. Dit wantrouwen is vaak gebaseerd op eerdere ervaringen van teleurstelling, afwijzing of schending van vertrouwen. Een jongere verwoordt dit als volgt:

"Er waren echt gesprekken waarvan ik dacht- Ik zeg nooit dingen aan mensen, want vertrouwen, daar heb ik weinig van. Je hebt vrienden, maar je kan niet zomaar dingen aan vrienden vertellen want die gaan daar misbruik van maken. Maar [naam Upstream-medewerker] was anders. Want niemand kent haar ten eerste. Zij was gewoon geteleporteerd: zij kwam, zij luisterde, gaf oplossingen en ze was weer weg. Je weet dat alles wat je hebt verteld veilig is."

Opvallend is dat dit gebrek aan vertrouwen ook vaak geldt voor hun ouders. De geïnterviewde jongeren delen bewust weinig persoonlijke zaken met hen. In enkele gevallen gebeurt dit uit bezorgdheid – ze willen hun ouders niet extra belasten – maar meestal gaat het om een structurele afstand in de relatie. De jongeren geven aan dat er nooit echt een gewoonte is geweest om open te praten, waardoor de drempel om persoonlijke zaken te delen vandaag de dag heel hoog ligt. Slechts vier jongeren geven aan dat hun ouders weten dat ze gesprekken voeren met een Upstream-medewerker.

"Ik heb dat bewust niet gezegd. Ik ben sowieso al niet zo heel open over persoonlijke dingen met mijn ouders, dus dan vind ik dat sowieso al wat moeilijker. Dan denk ik dat ze daar ook teveel over zouden willen weten, dan dat ze eigenlijk moeten weten."

Dit maakt dat de jongeren het erg waarderen dat de gesprekken met Upstream tijdens de schooluren plaatsvinden. Hierdoor hoeven ze hun ouders niets uit te leggen, geen verantwoording af te leggen of leugens te verzinnen. Bovendien vermijden ze zo de stap om hun ouders om toestemming te vragen om naar een psycholoog of andere hulpverlener buiten de school te gaan, wat voor velen een te grote barrière vormt.

"We [Upstream-medewerker & jongere] hebben wel al een keer gekeken om naar een echte psycholoog te gaan, maar dat is altijd na de schooluren, waardoor het echt moeilijk is omdat ik ook niet echt wil dat mijn ouders het weten. Dus we zijn ook een beetje aan het kijken of we een vaste psycholoog kunnen vinden waarmee ik kan praten tijdens de schooluren."

Het beperkte vertrouwen weerspiegelt zich ook in de mate waarin ouders betrokken worden bij het begeleidingstraject. Slechts bij twee jongeren waren ouders actief betrokken. Bij een jongere werden er duidelijke afspraken gemaakt tussen de jongere en de Upstream-medewerker over welke informatie gedeeld mocht worden. Bij de andere jongere vond de begeleiding thuis plaats, en was de aanwezigheid van de ouders voor de jongere geen probleem. Bij de overige tien jongeren werden de ouders niet betrokken – meestal op uitdrukkelijke wens van de jongeren zelf.

"Omdat ik sowieso niet zo graag heb dat mijn mama de dingen van mij weet ofzo. Ik wou ook niet dat er bepaalde dingen met haar besproken werden."

Vertrouwen blijkt voor veel jongeren een grote uitdaging, zowel in hun relaties met anderen als richting hulpverleners. Door eerdere teleurstellingen en afstand binnen het gezin voelen zij zich vaak terughoudend om persoonlijke zaken te delen. De begeleiding via Upstream, die plaatsvindt op school en buiten het gezichtsveld van ouders, wordt daardoor erg gewaardeerd. Deze aanpak verlaagt drempels en creëert een veilige omgeving waar jongeren zich vrijer voelen om open te zijn, ondanks hun algemene wantrouwen.

1.5 Vraaggericht werken

Uit de interviews blijkt dat, hoewel ongeveer de helft van de jongeren aanvankelijk geen concrete verwachtingen formuleerden ten aanzien van het begeleidingstraject, zij allen aangeven dat de geboden ondersteuning nauw aansloot bij hun noden en wensen. Dit duidt op een sterk vraaggerichte houding van de begeleiders binnen Upstream. De ondersteuning wordt als relevant en op maat ervaren en jongeren rapporteren dat zij hulp of tips krijgen die ze nodig hadden.

Deze tips en vormen van ondersteuning situeerden zich op meerdere levensdomeinen. Zo wordt er aandacht besteed aan het emotionele welzijn van de jongeren, onder meer via het stimuleren van een beter zelfgevoel en het versterken van de mentale veerkracht. Jongeren krijgen handvaten aangereikt om negatieve ervaringen om te buigen naar positieve en om minder zwart-wit te denken. Ook worden ademhalingsoefeningen ingezet als hulpmiddel bij stressregulatie.

Daarnaast biedt de begeleiding concrete strategieën en technieken aan om het dagelijks functioneren te ondersteunen. Voorbeelden hiervan zijn het bijhouden van een boekje waarin levensmomenten worden neergeschreven, het opstellen van studieplanningen, en tips rond concentratiebevordering – zoals het gebruik van achtergrondgeluid (bijv. een serie opzetten tijdens het studeren). Ook praktische ondersteuning komt aan bod, zoals het gezamenlijk opmaken van een CV of het aanmaken van een VDAB-account. Er wordt eveneens gewerkt aan het versterken van communicatieve vaardigheden, bijvoorbeeld via gesprekstechnieken die jongeren helpen om conflicten met ouders te vermijden of beter te hanteren.

Tenslotte wordt ook gebruik gemaakt van methodieken zoals ‘het kompas’, een visueel hulpmiddel dat verschillende levensdomeinen of "windrichtingen" in kaart brengt. Dit helpt jongeren om hun hulpvragen te verhelderen en richting te geven aan hun traject, in lijn met hun eigen prioriteiten en behoeften.

Alle geïnterviewde jongeren geven aan dat ze zich gehoord en begrepen voelen door de Upstream-medewerker. Zoals eerder aangehaald, delen velen van hen hun gevoelens niet met hun ouders, waardoor het contact met de Upstream-begeleider een cruciale uitlaatklep vormt. De laagdrempelige beschikbaarheid van de begeleider en het aanbieden van een luisterend oor worden als bijzonder waardevol ervaren. Jongeren benadrukken dat ze bij Upstream wél de ruimte vinden om open te spreken over hoe ze zich voelen, in tegenstelling tot de thuissituatie, waar volgens hen weinig ruimte is voor emotionele dialoog of discussie.

De vertrouwensrelatie wordt verder versterkt doordat begeleiders soms ook persoonlijke ervaringen delen. Een jongere vertelt bijvoorbeeld hoe de begeleider af en toe iets vertelt over haar eigen leven, en zegt: *"Jij lijkt echt op mijn dochter."* De jongere beschrijft dit als een betekenisvol moment waarin ze zich echt *gezien* voelde. Dergelijke interacties dragen bij aan het gevoel van erkenning en authenticiteit in de relatie. Het belang van deze laagdrempelige en persoonlijke aanpak wordt treffend verwoord door een andere jongere:

> *“Ge wordt eens gehoord. Meestal is het zo’n grote stap en het is zo’n heel taboe om naar de psycholoog te gaan, daar wordt niet open over gepraat. Ik vind dat Upstream echt de eerste stap is naar dingen en daar wordt ge echt gehoord en die doorbreken dat taboe eigenlijk ook wel een beetje.”*

Daarnaast geven alle geïnterviewde jongeren aan dat ze tijdens het begeleidingstraject zelf de touwtjes in handen hebben. Dit onderstreept het vrijwillige en vraaggestuurde karakter van de gesprekken met de Upstream-medewerker. Er wordt geen druk uitgeoefend, en de begeleider toont zich flexibel in afspraken – bijvoorbeeld wanneer en hoe vaak jongeren op school worden gezien – en laat de inhoud van de gesprekken in grote mate aan de jongere zelf over. De jongere bepaalt welke thema's besproken worden en in welk tempo.

Ook wanneer ouders betrokken worden, blijft de autonomie van de jongere centraal staan. Er wordt steeds nauw overlegd over welke informatie wel of niet gedeeld mag worden. Een jongere benadrukt de actieve rol die hen wordt toebedeeld in het bepalen van de gespreksinhoud:

> *"Ja. Het was ook van: wat wilt gij vandaag bespreken? We praatten altijd over wat er de vorige keer was. Dus ik kon ook wat kiezen wat ik ging delen, dus ik had de vrije keuze."*

1.6 Resultaten

De meerderheid van de jongeren geeft aan dat deelname aan het Upstream-project een positieve wending in hun leven teweeg heeft gebracht. Velen onder hen vertellen dat de hulpvragen waarmee ze aanvankelijk in het traject stapten, grotendeels werden beantwoord of aangepakt. De impact situeert zich vooral op het individuele en psychologische vlak: jongeren rapporteren dat ze minder zwart-wit denken, meer zelfvertrouwen hebben opgebouwd, baat vonden bij ademhalingsoefeningen, en zich gesterkt voelen om moeilijke gesprekken aan te gaan. Een jongere illustreert dit met een voorbeeld van een veranderde mindset:

> *"Vooral hoe ik naar mezelf kijk en dat ik soms dingen erger maak dan ze zijn. Bijvoorbeeld als iemand zegt: ik heb nu geen tijd om af te spreken, dat wil niet zeggen dat die wil niet afspreken, misschien heeft die persoon gewoon iets te doen."*

Tegelijkertijd geven twee jongeren aan dat de begeleiding van Upstream hen op verschillende vlakken heeft ondersteund, maar dat hun leefsituatie op dit moment nog niet wezenlijk veranderd is.

Wanneer wordt ingezoomd op de werkzame factoren binnen het Upstream-traject, geven jongeren aan dat de begeleiding voor hen op verschillende niveaus een duidelijke meerwaarde betekende. Die meerwaarde situeert zich zowel in de praktische organisatie als in de relationele en inhoudelijke invulling van de begeleiding.

Een eerste krachtig element is de laagdrempeligheid van het aanbod. Jongeren waarderen sterk dat de gesprekken kosteloos, anoniem en op school kunnen plaatsvinden. Hierdoor werd de drempel om hulp te zoeken aanzienlijk verlaagd. Zoals een jongere verwoordt:

> *"Dat het gratis was, dat het anoniem kon zijn. Dus dat niemand het moest weten. Dat ze echt naar jouw school komen en met jouw klas in groep de vragenlijst invullen enzo. Ja op zich het beste vind ik dat je de persoon waarmee je afspreekt al eens hebt gezien."*

De mogelijkheid om de gesprekken te laten aansluiten op de schoolagenda – zonder school te moeten missen – wordt als bijzonder praktisch ervaren:

> *"Ik vond het vooral fijn omdat ze zich konden aanpassen aan mijn schooluren. Dat ze ook op school konden komen, dat ik niet mid school opeens weg moest, dan was dat ook weer*

een heel drama. En ook dat de leerkrachten ook geïnformeerd werden dat ik niet aanwezig was omdat ik op gesprek ben. Dat vond ik zelf heel handig dat dat binnen de school zelf was."

Daarnaast komt de relationele kwaliteit van het contact met de begeleider sterk naar voren. Jongeren geven aan dat ze zich begrepen, erkend en veilig voelen om open te spreken. Ze kunnen hun verhaal kwijt zonder angst voor veroordeling. Het gevoel van gehoord en gesteund te worden is cruciaal:

"Dat er iemand was die zei: het komt goed en al, het is moeilijk, maar ga erdoor, het lukt wel."

Ook de inhoudelijke ondersteuning wordt gewaardeerd. Jongeren noemen onder meer het krijgen van tips, ademhalingsoefeningen, en het samen zoeken naar manieren om met moeilijke situaties om te gaan. Tot slot onderstrepen jongeren het belang van een ruimte waarin ze vrijuit kunnen spreken, emoties kunnen ventileren en reflecteren op hun eigen functioneren. Eén jongere noemt dit *"effe een loslaat momentje,"* terwijl een andere aangeeft:

"Als ik het niet had gedaan, dan zou ik niet weten waar ik nu zou staan."

"Ik denk dat dit project wel echt heel goed is (…). Volgens mij heeft elke school dees een beetje nodig."

Alle jongeren geven aan dat ze het Upstream-project zonder aarzeling zouden aanraden aan leeftijdsgenoten in vergelijkbare situaties. Ze zijn ervan overtuigd dat het project voor veel jongeren een waardevolle ondersteuning kan bieden, zeker voor wie de stap naar hulpverlening moeilijk vindt. Daarbij wordt benadrukt dat de laagdrempeligheid en de korte wachttijd drempelverlagend werken en jongeren sneller toeleiden naar gepaste hulp.

Verschillende jongeren wijzen erop dat je soms pas gaandeweg beseft hoeveel nood je eigenlijk hebt aan een luisterend oor of begeleiding. Eén jongere merkt op dat het in het begin misschien wat onwennig is om je open te stellen, maar dat het bevrijdend werkt om je verhaal te kunnen doen in een veilige context. Een andere jongere formuleert het als volgt:

"Ja, ik zou het wel aanraden. Want ik heb nu meer hulp gekregen dankzij [naam Upstream-medewerker] en daar ben ik wel blij om want ik voel me zo eindelijk gehoord. Anders is het zo het ding van: ik heb het moeilijk, ik moet met iemand gaan praten. Om dat tegen uw ouders te zeggen: dat is zo'n grote stap. Dan gaat dat weer maanden duren, dan komt ge op ne wachtlijst van misschien wel een halfjaar, dus ik vind Upstream ook wel een heel goed project. Ge moet maar ja zeggen en ge wordt direct geholpen. Ze geven u heel veel kansen en daar ben ik wel echt blij mee."

Deze uitspraken onderstrepen niet alleen de positieve ervaringen met de begeleiding, maar ook het potentieel van Upstream om hulpverlening toegankelijker te maken voor jongeren die anders misschien uit het vizier blijven.

Enkele jongeren uiten als punt van kritiek dat het plannen van de opvolggesprekken soms moeizaam verloopt. Ze geven aan dat de agenda van de Upstream-medewerker vaak vol zit, waardoor het inplannen van een nieuwe afspraak tijd kan vergen. Daarnaast wordt de beperkte duur van de sessies – doorgaans één lesuur van 50 minuten – door sommige jongeren als te kort ervaren. Ook de frequentie

van de gesprekken komt ter sprake: een aantal jongeren vindt één sessie per week onvoldoende. Eén jongere licht toe dat de beperkte beschikbaarheid van de medewerker – slechts op bepaalde weekdagen – het traject soms vertraagde.

Bijna alle jongeren zijn op het moment van het interview nog in begeleiding binnen het Upstream-project. Wanneer hen gevraagd wordt of ze denken zelfstandig verder te kunnen, reageert de meerderheid hier eerder afwijzend op. Ze geven aan dat het wegvallen van de begeleiding een moeilijke overgang zou zijn en dat ze zich onzeker voelen over hoe ze dan verder moeten. Sommige jongeren benoemen expliciet dat het slechter met hen zou gaan indien het contact met de medewerker plots wegvalt.

> *"Nu denk ik nog niet. Misschien dat het na een tijdje nog beter gaat, maar ik denk als ze nu zou zeggen dat het stopt dat ik niet meer zou weten wat ik moet doen."*

Vier respondenten geven daarentegen aan dat ze zich in staat achten om zelfstandig verder te gaan. Zij verwijzen hierbij naar het feit dat ze tijdens het traject een beter zicht hebben gekregen op mogelijke vormen van verdere hulpverlening, mochten ze die in de toekomst toch nodig hebben. Deze jongeren lijken dus sterker te staan en beschikken over meer handelingsperspectief.

> *"Euhm, ik denk het wel. Als het dan uiteindelijk niet lukt, weet ik wel dat ik kan vragen voor een therapeut of diegene die mij die sessies heeft gegeven rond die stress. Ik weet wel dat ik bij iemand terecht kan. Ik zou eerst een weekje afwachten om te zien of ik het zelf kan, maar uiteindelijk denk ik dat ik het wel kan."*

Bij de helft van de jongeren is reeds verdere toeleiding opgestart via de Upstream-medewerker. Het gaat hierbij voornamelijk om doorverwijzingen naar hulpverleningsinstanties zoals het CLB, een psycholoog, een praatgroep voor adolescenten of de huisarts. De andere helft van de jongeren geeft aan hier op dit moment geen behoefte aan te hebben of verkiest om (voorlopig) geen verdere hulpverlening op te starten.

Aan het einde van het interview wordt aan de jongeren gevraagd of zij suggesties hebben ter verbetering van het project. Hieruit kwamen enkele waardevolle en constructieve aanbevelingen naar voren. Zo stelt een jongere voor om, naast de gesprekken, ook gezamenlijke activiteiten te organiseren met de Upstream-medewerker en eventueel andere jongeren die in begeleiding zijn. Dit zou het project volgens hen toegankelijker en dynamischer maken.

Daarnaast hadden meerdere jongeren opmerkingen over de vragenlijst die aan het begin van het traject wordt afgenomen. Een respondent suggereert dat de lay-out gebruiksvriendelijker zou kunnen, bijvoorbeeld door de bolletjes te vervangen door visueel duidelijkere aanduidingen zoals sterretjes. Een andere jongere geeft aan dat het invulmoment in de klas nogal chaotisch verliep. Omdat het in een grote groep plaatsvond, vulden sommige leerlingen de vragenlijst samen in, wat volgens hen afbreuk deed aan de betrouwbaarheid van de antwoorden. De jongere pleitte daarom voor meer privacy en individuele invulmomenten.

Verder wordt aangegeven dat sommige jongeren moeite hebben om aan te geven dat ze liever in een andere context dan het klaslokaal een gesprek willen voeren, zoals tijdens een wandeling. Een jongere suggereert dat het helpend kan zijn als de hulpverlener hier zelf het initiatief in neemt, omdat niet iedereen spontaan zoiets durft voor te stellen.

Tot slot werd ook kritisch gereflecteerd op de klastrajecten in het project. Eén jongere geeft aan dat deze groepssessies vaak niet als waardevol worden ervaren, omdat er weinig openheid heerst in de klascontext. Volgens hen zou het organiseren van groepsactiviteiten zonder verplicht klasgesprek meer effect hebben op de onderlinge sfeer. De ervaring leerde dat vragen als 'hoe gaat het?' in groepsverband vaak standaard beantwoord worden met 'goed', terwijl er onderliggend meer speelt.

De resultaten van de interviews maken duidelijk dat het Upstream-project een positieve impact heeft op het welzijn van de meeste deelnemende jongeren. De begeleiding wordt ervaren als laagdrempelig, persoonlijk, en afgestemd op de noden van de jongeren. Ze voelen zich gehoord, gesterkt en beter toegerust om met moeilijkheden om te gaan, zowel op psychologisch als praktisch vlak. De combinatie van emotionele ondersteuning, concrete handvaten en de vertrouwensrelatie met de begeleider blijkt hierin cruciaal.

Het feit dat de begeleiding op school plaatsvindt, zonder kosten of administratieve drempels, verlaagt de instap naar hulpverlening aanzienlijk. Tegelijkertijd tonen de jongeren zich kritisch en constructief: ze doen voorstellen om het project te verbeteren, bijvoorbeeld door meer flexibiliteit in de gesprekscontext, aanpassingen aan het invulmoment van de vragenlijst, en het organiseren van groepsactiviteiten buiten de klascontext.

Hoewel sommigen aangeven zelfstandig verder te kunnen na afloop van het traject, geeft de meerderheid aan dat ze nog nood hebben aan verdere ondersteuning. Dit onderstreept het belang van een zorgvuldige overgang en goede nazorg. De toeleiding naar externe hulpverlening verloopt in veel gevallen al via Upstream, wat de brugfunctie van het project versterkt.

Kortom, Upstream biedt een waardevolle, toegankelijke eerste stap richting hulpverlening, vooral voor jongeren die anders uit beeld dreigen te blijven. De ervaringen van de jongeren bevestigen de relevantie van het project en bieden tegelijk waardevolle inzichten om de werking verder te verfijnen.

1.7 Besluit

De interviews tonen aan dat jongeren het Upstream-project overwegend positief ervaren, op zowel praktisch als relationeel vlak. Wat vooral opvalt, is de unieke en doelgerichte werkwijze van Upstream: zichtbaar, nabij, snel en afgestemd op de leefwereld van jongeren.

Een eerste belangrijke sterkte is de **klasafname van de vragenlijst**. Jongeren geven aan dat dit moment duidelijk wordt begeleid, en dat ze de vragenlijst als helder en gebruiksvriendelijk ervaren. Wat hen verrast – maar uiteindelijk positief verrast – is dat er effectief contact volgt na het invullen van de vragenlijst. Voor velen betekent dat een eerste stap richting hulp, zonder dat ze daar zelf actief naar moesten zoeken. Het feit dat dit contact snel gebeurt (binnen één à twee weken) verhoogt het gevoel van betrokkenheid en verlaagt de drempel om in gesprek te gaan.

De **zichtbaarheid van de Upstream-medewerker op school**, zowel tijdens de klasafname als daarna, blijkt een belangrijke werkzame factor. Doordat jongeren de begeleiders al eens gezien hebben, voelt het eerste gesprek minder beladen. Dat de begeleiding op school plaatsvindt, verlaagt niet alleen praktische drempels – jongeren hoeven zich niet te verplaatsen – maar zorgt er ook voor dat gesprekken discreet kunnen verlopen, buiten het zicht van ouders.

Vrijwilligheid vormt een ander cruciaal aspect van de aanpak. Jongeren waarderen dat ze zelf de regie behouden: ze kiezen of en wanneer ze in gesprek gaan, wat ze delen, en of ze verdere gesprekken willen. Deze autonomie versterkt het vertrouwen. Zelfs wanneer jongeren aanvankelijk niet ingaan op het aanbod, blijkt het **aanklampend maar respectvol contact** (bijvoorbeeld een herinnering of tweede uitnodiging) effectief te zijn – zolang de nadruk op vrijblijvendheid behouden blijft.

Tijdens de gesprekken staan thema's zoals **mentale gezondheid, thuissituatie, schoolstress en financiële zorgen** centraal. De thema's die jongeren aanhalen – zoals instabiele thuissituaties, psychische problemen, stress of financiële zorgen – zijn vaak risicofactoren die in de literatuur gelinkt worden aan dak- en thuisloosheid of schooluitval. De gesprekken geven dus waardevol inzicht in mogelijke triggers of risicofactoren. In die zin laat het project zien hoe vroegtijdige signalering en begeleiding kunnen bijdragen aan **preventie**, zelfs al is het moeilijk om met zekerheid te zeggen wat er zonder begeleiding zou zijn gebeurd.

De **relatie met de Upstream-medewerker** wordt breed gewaardeerd. Jongeren ervaren de begeleiders als warm, niet-oordelend en betrokken. Ze voelen zich gehoord, serieus genomen, en krijgen concrete handvatten aangereikt – van ademhalingsoefeningen tot het samen zoeken naar oplossingen. Wat opvalt, is dat de vertrouwensband met de begeleider zich vaak uitbreidt tot een breder draagvlak binnen de schoolcontext. Jongeren delen hun positieve ervaringen met klasgenoten, moedigen elkaar aan om ook in gesprek te gaan of geven het telefoonnummer van de begeleider door aan vrienden die volgens hen ook baat zouden hebben bij hulp. Op die manier begint het project ook **onderling te leven**: de begeleiding blijft niet beperkt tot individuele trajecten, maar wordt onderdeel van de sociale dynamiek op school.

Deze vorm van **kruisbestuiving tussen jongeren** versterkt het normaliserende karakter van het project. Door te zien dat leeftijdsgenoten baat hebben bij de begeleiding, verlagen ook bij anderen de drempels om hulp te aanvaarden. Zo ontstaat een klimaat waarin het vragen om hulp minder stigmatiserend aanvoelt en waarin jongeren elkaar onbewust versterken in hun zoektocht naar ondersteuning.

De **onafhankelijkheid van het schoolteam** en het feit dat begeleiders **gebonden zijn aan beroepsgeheim**, versterkt de vertrouwensrelatie. Jongeren voelen zich veilig om persoonlijke zaken te delen, zonder angst voor terugkoppeling naar ouders of leerkrachten. Dat is bijzonder belangrijk voor jongeren die moeite hebben met vertrouwen – wat bij ongeveer de helft van de geïnterviewde jongeren het geval is.

Ook in de samenwerking met scholen komt het project tot zijn recht. Er is **ruimte voor afstemming** met leerlingbegeleiding, leerkrachten of CLB – maar altijd op initiatief van de jongere. Leerkrachten reageren doorgaans positief op het project, ook al is er soms bezorgdheid over gemiste lessen. Tegelijk leidt de **brugfunctie tussen welzijn en onderwijs** tot interessante kruisbestuivingen: methodieken worden uitgewisseld, expertise gedeeld, etc.

De jongeren waarderen dat de begeleiding **op maat** is, afgestemd op hun eigen ritme en noden. Ook wie aanvankelijk geen verwachtingen had, ervaart de begeleiding als relevant en ondersteunend. Sommigen geven aan sterker in hun schoenen te staan, meer zelfvertrouwen te hebben of beter om te kunnen gaan met moeilijke situaties.

Kortom, de kracht van Upstream zit in een combinatie van factoren: zichtbaarheid op school, snelle en vrijwillige opvolging, een vertrouwensvolle relatie en een aanpak die buiten het klassieke

hulpverleningscircuit valt. Dat maakt het project bijzonder geschikt voor jongeren die anders mogelijk onder de radar zouden blijven. De interviews bevestigen niet alleen de meerwaarde van het project op het vlak van mentaal welzijn en ondersteuning, maar tonen ook het potentieel van deze aanpak voor bredere preventie van schooluitval en thuisloosheid.

De stem van de jongeren vormt hierbij een sterke legitimatie: zij geven aan dat ze zich geholpen, gehoord en gesterkt voelen – en dat maakt Upstream tot een waardevolle schakel in het netwerk van jongerenwelzijn.

Hoofdstuk 8 Ervaringen Upstream-team

In deze paragraaf worden de ervaringen van de Upstream-medewerkers uit de verschillende regio's onderzocht. De analyse is gebaseerd op de input uit twee focusgroepen. De eerste focusgroep vond plaats op 3 september 2024 aan het begin van het project en had als doel om een eerste beeld te krijgen van hoe medewerkers de contactname en begeleiding aanpakten, waar ze tegenaan liepen en welke aanbevelingen zij op dat moment formuleerden. Op basis van deze input werden reeds enkele bijsturingen doorgevoerd in de werkwijze van het team.

De tweede focusgroep werd georganiseerd aan het einde van het project op 12 mei 2025, met als doel om na te gaan hoe de medewerkers de evolutie van hun werking ervaarden en hoe de eerdere knelpunten al dan niet werden aangepakt. Deze tweede ronde laat toe om de initiële ervaringen in perspectief te plaatsen en zicht te krijgen op de effecten van de genomen maatregelen. De focusgroepen verliepen via een semigestructureerde vragenlijst met als globale structuur:

1) Hoe verloopt de contactname?
2) Hoe vraaggericht werken?
3) Wat is de inhoud van de begeleidingen?
4) Hoe verloopt de samenwerking tussen onderwijs- en welzijnspartners?
5) Wat is de geboekte vooruitgang?
6) Hoe krijgen de klastrajecten vorm?
7) Aanbevelingen

1.1 Contactname

Wanneer aan de deelnemers wordt gevraagd hoe de contactname in de eerste cyclus verliep, blijkt dit vaak moeilijk te zijn. Jongeren kunnen aangeven of ze via Smartschool, WhatsApp of e-mail gecontacteerd willen worden. De school bezorgt een lijst met contactgegevens aan de Upstream-medewerkers, maar deze blijkt niet altijd accuraat. Dit komt enerzijds doordat de school beschikt over verouderde gegevens, zoals onbestaande gsm-nummers of foutieve e-mailadressen, en anderzijds doordat bij sommige jongeren deze informatie volledig ontbreekt.

> *"Dan zagen we ook wel dat de scholen zelf niet alle gegevens hadden van de jongeren. We kregen dan uiteindelijk wel lijsten door, waarvan er heel veel jongeren zelf geen mailadres of nummer hadden doorgegeven, dus dat liep soms echt wel moeilijk."*

Er lijkt op dit vlak een verschil te zijn tussen de scholen. Sommige scholen beschikken over meer gegevens dan andere. Een school in een van de regio's nam extra initiatief door voorafgaand aan de vragenlijstafname alle leerlingen opnieuw een mail te sturen met de vraag hun gegevens nog eens door te geven. Hierdoor beschikten zij uiteindelijk over meer correcte gsm-nummers.

Aangezien de school wel beschikt over de Smartschool-gegevens, proberen de Upstream-medewerkers vooral via dit platform contact op te nemen met de jongeren. Dit verloopt echter niet altijd even vlot. De medewerkers merken dat ze weinig respons krijgen en dat er weinig vertrouwen in Smartschool is.

"En Smartschool oké, daar kunnen we alle jongeren mee bereiken normaal gezien, maar als ik dat zo hoorde in de klassen zelf blijkt er heel weinig vertrouwen te zijn in Smartschool. Ze denken allemaal dat leerkrachten erin kunnen, terwijl dat eigenlijk niet is."

Toch proberen de medewerkers zo aanklampend mogelijk te werk te gaan en sturen ze de jongeren nog twee tot drie herinneringen. Bij sommige jongeren lukt het alsnog om contact te leggen, maar volgens de inschatting van de medewerkers antwoordde ongeveer de helft van de jongeren niet, geeft aan geen nood te hebben aan een gesprek, of was simpelweg vergeten te antwoorden.

Daarnaast werd er een verschil in respons tussen jongens en meisjes opgemerkt. In de Kempen lijken vooral meisjes op het aanbod in te gaan, terwijl dit in Antwerpen net vooral jongens zijn.

Naast cultuurverschillen wordt ook het gebrek aan vertrouwen bij jongeren genoemd als een belangrijke reden waarom contactname moeizaam verloopt. De medewerkers merken terecht op dat hun beperkte aanwezigheid op scholen tijdens de eerste cyclus een drempel vormt. Jongeren worden meteen gevraagd om een gesprek aan te gaan, zonder dat er eerst gewerkt wordt aan contactopbouw en een vertrouwensrelatie. Dit maakt de stap om in te gaan op het aanbod aanzienlijk groter. Daarom hopen de medewerkers dat hun fysieke aanwezigheid op school in de tweede cyclus tot betere resultaten zal leiden. Door zichtbaar aanwezig te zijn, bijvoorbeeld door op de school rond te lopen of een vast lokaal te hebben, kan het vertrouwen groeien.

"Als er iets is bij outreachend werk dan is het dat het soms jaren investeren is en met niemand een traject lopen maar gewoon uwe kop daar blijven tonen en blijven laten merken van: ik blijf hier en ik ga blijven toenadering zoeken in de mate dat jullie het willen. Ik weet ook in Overkop huizen, dat is letterlijk soms daar een jaar zitten en mee spellekes spelen en eigenlijk niet veel begeleiden en na een jaar beginnen die zo is een keer wat ballonnekes te gooien van het gaat eigenlijk niet goed thuis. Dat is ook hetgeen wat ik direct tegen u zei: ik denk dat we gewoon op die scholen aanwezig moeten zijn."

Daarnaast wordt aangehaald dat de combinatie van een halftijdse tewerkstelling bij Upstream en een halftijdse tewerkstelling bij het JAC het moeilijk maakt om continu op school aanwezig te zijn. De uitbreiding van het Upstream-team kan hier een oplossing voor bieden, zodat er altijd iemand zichtbaar aanwezig is.

"Als ge dat al kunt verdelen, kunt ge wel al met meerdere gezichten een visisbiliteit zijn. Dat is eigenlijk nog sterker, want als er is iemand uitvalt, dan blijft er nog een ander gezicht op die scholen. Tegenover bij mij: als ik uitval, dan is de visibiliteit gewoon weg."

In een tweede focusgroep kwam echter een positiever beeld naar voren. In deze cyclus konden jongeren hun contactgegevens achterlaten in de vragenlijst, wat de contactname aanzienlijk vergemakkelijkte. Deze werkwijze werd door de medewerkers als veel efficiënter ervaren. Ze merkten dat ze op die manier meer jongeren konden bereiken dan in de eerste cyclus:

"Zeker de jongeren die hun gsm nummer hebben ingegeven, hebben we altijd via Whatsapp gecontacteerd. Ik merkte wel dat ze dan bijna altijd antwoordden, terwijl het bij Smartschool soms verloren ging."

De Upstream-medewerkers benoemen verschillende redenen waarom de contactname tijdens de tweede cyclus vlotter verliep. Een eerste belangrijke factor was de **timing van het project**. Waar de

eerste cyclus samenviel met de examenperiode en werd gevolgd door de zomervakantie, bood de tweede cyclus meer ruimte om aanklampend te werk te gaan. Hierdoor konden medewerkers met meer geduld en regelmaat jongeren benaderen.

Een tweede factor betreft de **verhoogde zichtbaarheid op school**. De fysieke aanwezigheid op school – zoals aanwezig zijn in de gangen, administratie uitvoeren op school of een vast aanspreekpunt hebben – bleek bij te dragen aan het opbouwen van vertrouwen. Mede dankzij de klastrajecten kreeg Upstream meer gezichtsbekendheid en konden jongeren wennen aan de aanwezigheid van de medewerkers.

Ten derde speelt ook het **toegenomen vertrouwen van de scholen** zelf een rol. Doordat scholen in de eerste cyclus konden zien hoe Upstream werkte en wat het project inhield, stonden ze tijdens de tweede cyclus meer open voor samenwerking en boden ze sneller ondersteuning.

Wel wordt benadrukt dat de effectiviteit van bepaalde contactkanalen verschilt naargelang de doelgroep en het schooltype. Zo blijft het gebruik van Smartschool bijvoorbeeld moeilijk in scholen met voornamelijk B-stroomleerlingen, waar leerlingen zelden inloggen.

In deze cyclus werden ook enkele **klastrajecten** opgestart. Hoewel deze klastrajecten in eerste instantie niet bedoeld waren als insteek voor individuele gesprekken, blijken ze in de praktijk een waardevolle onbedoelde ingangspoort te zijn om met jongeren in contact te komen. Tijdens deze trajecten konden medewerkers jongeren persoonlijk aanspreken, wat soms leidde tot onverwachte hulpvragen. Opvallend was dat sommige jongeren via deze weg toch bereikt konden worden, terwijl eerdere pogingen via bijvoorbeeld sms of Smartschool geen resultaat opleverden. Bovendien namen **enkele jongeren zélf het initiatief** om na afloop van een klastraject een medewerker aan te spreken en te vragen naar een individueel gesprek. Deze spontane toenadering wijst er volgens de medewerkers op dat de fysieke aanwezigheid tijdens de klastrajecten drempelverlagend werkt.

> *"Wij hebben inderdaad ook groepstrajecten gebruikt en dan sommige jongeren individueel aangesproken van 'hey ik heb u een berichtje gestuurd.' Ik heb er nog ene gepakt en die was niet gevlagd en die was zelf met een vraag gekomen en dat was wel duidelijk een vlag als dat verhaal bovenkwam."*

Bovendien zijn in alle regio's de Upstream-teams **uitgebreid**. In Mechelen ging men van één naar twee medewerkers, in de Kempen van twee naar drie, en in Antwerpen van één naar drie. Deze uitbreiding kwam deels voort uit de aanbeveling om de teams meer **divers** samen te stellen, met de hoop beter aansluiting te vinden bij verschillende jongerenprofielen. Er werd geëxperimenteerd met het toevoegen van een mannelijke medewerker, in de hoop dat dit zou bijdragen aan een groter bereik bij jongens. Die verwachting kwam echter niet vanzelfsprekend uit: het effect op het contact met jongens bleef eerder beperkt:

> *"We hebben altijd voorgesteld of de jongeren liever met een man of vrouw zouden praten en dan zijn er 3 of 4 meisjes die naar u hebben gestuurd van bedankt, maar ik zou toch liever met een vrouw spreken. De omgekeerde beweging hebben we niet echt gezien jammer genoeg. We hebben ook jongens minder bereikt, heel veel meisjes. We hadden gehoopt bij de jongens die niet reageerden: nu dat er een man is, misschien gaat ook het omgekeerde bewegen maar dat hebben we niet echt kunnen vaststellen."*

Daarnaast wordt benadrukt dat het **engagement van jongeren sterk verschilt per school**. In sommige scholen heerst een gesprekscultuur waarbij jongeren snel ingaan op het aanbod van Upstream. In andere scholen binnen dezelfde regio is de respons veel beperkter. De medewerkers benadrukken het belang van een **structurele en langdurige aanwezigheid** op school. Door zichtbaar aanwezig te zijn – bijvoorbeeld door rond te lopen in de gangen, administratie op school te doen – groeit het vertrouwen en worden jongeren sneller bereid gevonden om in gesprek te gaan. Deze aanwezigheid is cruciaal om duurzame relaties met de jongeren aan te gaan.

> *"Eens dat we bezig waren, meer zichtbaar werden in de school, waren er sommigen die later reageerden. Door zichtbaar te zijn- er was een meisje dat zei: ik wil toch een gesprek, ook al had die gestuurd van niet. Omdat die dat dan had gehoord wat dat is van anderen. Dat dat minder vreemd wordt."*

1.2 Vraaggericht werken

De deelnemers uit de focusgroep benadrukken het belang van vraaggericht werken. Volgens hen is het essentieel om rekening te houden met wat de jongeren vragen en hen zoveel mogelijk inspraak te geven. Dit doen ze onder andere door de jongeren zelf te laten kiezen waar ze het liefst afspreken, zodat ze zich veilig en op hun gemak voelen. Uit ervaring blijkt dat jongeren voornamelijk op school willen afspreken en hier geen schroom bij ondervinden:

> *"Ik merkte wel dat de meeste jongeren – of allemaal eigenlijk waar ik mee afsprak – dat die dat in de school wouden doen. Die vonden dat ook helemaal niet erg als ik die uit de klas kwam halen. Sommigen waren dat dan even vergeten, of wisten het lokaal niet dus dan ging ik naar die klas en dat was helemaal geen probleem."*

De redenen om op school af te spreken zijn divers. Voor sommige jongeren is het simpelweg geen optie om thuis af te spreken, terwijl anderen het vooral praktisch vinden omdat ze dan geen extra tijd hoeven vrij te maken na school. Daarnaast merken de medewerkers op dat sommige jongeren vanuit gemakzucht kiezen voor een gesprek op school, omdat ze hierdoor af en toe een les kunnen missen.

Ook bij het eerste contactmoment houden de medewerkers rekening met de voorkeuren van de jongeren: wanneer zij in de vragenlijst aangeven via bijvoorbeeld Smartschool gecontacteerd te willen worden, wordt deze wens gerespecteerd.

Naast vraaggericht werken, hechten de medewerkers ook veel belang aan aanklampend werken. Ze sturen jongeren een herinneringsbericht om hen te laten weten dat ze altijd welkom zijn, zonder daarbij enige druk te leggen. Het vrijwillige karakter wordt expliciet benadrukt, zodat jongeren zich niet verplicht voelen om op het aanbod in te gaan.

Volgens de medewerkers werpt deze aanpak zijn vruchten af. Door echt te luisteren naar de behoeften van de jongeren en rekening te houden met hun wensen, wordt een vertrouwensband opgebouwd. Dit zorgt ervoor dat jongeren zich vrij voelen om hun problemen te delen:

> *"Ik denk aan dat meisje dat enkel op school wil afspreken, omdat haar ouders dat absoluut niet mochten weten, door de moeilijke thuissituatie en de cultuur. Die was super blij, want die was in het verleden naar een psycholoog gegaan maar de ouders wilden dat niet meer betalen. Dus die had opeens iemand terug waar ze haar verhaal eens tegen kon vertellen.*

Ik denk dan ook in de zomer – we konden dan niet afspreken – maar dan hebben we echt geprobeerd een plek te zoeken en dan was dat van: waar doet gij vakantiewerk? Misschien kan ik eens in de bakkerij langskomen en u zien als ge uw pauzeshift hebt. Ge zoekt wel uw manieren en ik denk dat dat ook maakt dat die uiteindelijk via Smartschool- ook al moest het allemaal in het geniep – toch is blijven sturen van 'ik ben toch veranderd van studentenjob' om mij toch op de hoogte te houden. Ik denk zo dat dat wel iets heel positief is. Dat zij iets had van oké ik heb tenminste iemand – buiten mijn nicht dan – waarbij ik echt terecht kan. Als het in mijne kop ontploft en thuis ontploft, dat ik iemand heb dat naar mij wil luisteren. Die zei dat ook: ik heb eigenlijk niet meer nodig dan hier eens goed te kunnen komen blèten en iemand die gewoon luistert naar mij."

Naast het inspelen op de vragen van jongeren, denken de medewerkers ook na over hun eigen rol als begeleider. Ze benadrukken het belang van luisteren naar de vragen van de jongeren en respecteren hun grenzen. Als een jongere aangeeft het netwerk niet te willen betrekken, wordt dit ook niet opgedrongen. Voor sommigen is Upstream de eerste vorm van hulpverlening waarmee ze in aanraking komen. Daarom proberen de medewerkers drempels te verlagen en jongeren te laten ervaren dat hulpverlening niet beangstigend hoeft te zijn.

Daarnaast vinden ze het cruciaal om authentiek te blijven en de jongere centraal te stellen. Het proces verloopt op hun tempo en zonder druk. De medewerker speelt hierbij geen rol zoals een leerkracht, maar sluit aan bij de leefwereld van de jongere:

"Het is belangrijk dat ze voelen dat ge geen rolleke speelt en dat ge al zeker niet boven hun gaat staan zoals een leerkracht, maar gewoon zegt: 'als ge een gesprek wilt tijdens dat ge in het Kruidvat uw snoepkes gaat kopen, dan gaan we samen wandelen en ondertussen babbelen.' Dat is mijn ervaring dat het beste werkt om echt aan te voelen en te zien wie zit er hier voor mij en welke stijl heeft die leerling nodig? Is dat eerder echt gewoon luisteren of is dat direct mee nadenken of wilt ge graag over hobby's spreken of uw katten laten zien? In dat eerste contact is dat denk ik heel belangrijk om hun de vrijheid te geven waarover ze willen spreken en dat dat niet gestuurd wordt van en nu zullen we het hier eens over hebben. En tijd zorgt er dan voor dat thema's die taboe zijn meer aan bod komen."

1.3 Inhoud van de begeleidingen

Wanneer er wordt gepeild naar de hulpvragen van jongeren, blijkt dat deze in de verschillende regio's grotendeels overlappen. De hulpvragen zijn erg uiteenlopend, maar een eerste thematiek die vaak terugkomt, is school. Sommige jongeren voelen zich eenzaam, ervaren een botsing tussen hun thuiscultuur en de schoolcultuur, of worstelen met het dragen van hun hoofddoek. Daarnaast komen ook thema's als pesten, welzijn, conflicten met leerkrachten, spijbelcontracten, een gebrek aan vertrouwen in de school en schoolmoeheid regelmatig aan bod.

Naast schoolgerelateerde thema's wordt er ook vaak gesproken over thuissituaties, zelfbeeld en mentale gezondheid. Jongeren uiten zorgen over faalangst, onzekerheid, zelfverwonding, niet willen eten, perfectionisme en depressieve gevoelens. De medewerkers merken op dat de hulpvragen zeer divers zijn, maar dat er in eerste instantie minder expliciet wordt gesproken over dak- en thuisloosheid:

"Nu beginnen er eigenlijk pas 2 jongeren op te dagen doorheen de zomer, die wel beginnen zeggen: ik ben van huis weggelopen, ik zit eigenlijk in een pleeggezin. Die info begin ik nu pas te krijgen van enkelen. Maar in het begin is het eigenlijk heel weinig gegaan over dak- en thuisloosheid."

In de tweede focusgroep wordt bevestigd dat dak- en thuisloosheid niet het meest dominante thema is binnen de begeleidingen. Wel komen er enkele situaties naar voren waarin jongeren aangeven dat het thuis niet goed loopt. Zo geven sommigen aan liever bij hun grootouders te verblijven om rust te vinden, of uit huis te willen gaan vanwege conflicten of een scheiding van de ouders.

Volgens de medewerkers betekent dit niet dat het Upstream-project zijn opzet niet waarmaakt – integendeel. Door vroegtijdig signalen op te vangen en jongeren in contact te brengen met hulpverlening, wordt net preventief gewerkt aan het voorkomen van zwaardere problematieken zoals dak- en thuisloosheid.

"Ge laat die jongeren al in contact komen met hulpverlening waardoor ze weten waar ze terecht kunnen als ze een probleem hebben. Dat zijn jongeren die misschien als het thuis helemaal ontploft, heel lang niks zouden doen omdat ze niet weten waar en bij wie en geen vertrouwen hebben. Ik denk dat dat weer dat preventieve stukje is van ge brengt ze in contact. Ik denk dat ge dat pas gaat kunnen zien over een aantal jaar bij jongeren waar het misschien wel helemaal mis gelopen zou zijn, maar die dan eigenlijk een stukje gered zijn door dat preventieve en daardoor niet in die dak- en thuisloosheid zijn vervallen."

Tijdens de begeleiding kan ook het netwerk van de jongere worden betrokken, maar de medewerkers geven aan dat dit slechts in uitzonderlijke gevallen gebeurt. Hoewel de vraag gesteld wordt, lijken de meeste jongeren hier weinig voor open te staan. Van de trajecten die in de eerste cyclus liepen, was er slechts één jongere waarbij de thuiscontext werd betrokken. Dit maakte volgens de Upstream-medewerker het signaleren van bijkomende problemen een stuk eenvoudiger:

"Dan denk ik dat ik de 4e keer tijdens de zomer, de mama had ontmoet. Dan hoorde ik eigenlijk ook wel qua financiën van: 'mijn mama heeft lang op het OCMW gezeten, en nu heeft ze weer geen werk dus we gaan weer op onze centen moeten letten.' Dat zijn dingen die ge wel wat oppikt doordat ge die mama dan eens een keer kunt zien of die zus."

Uit de tweede focusgroep blijkt dat ook in deze cyclus slechts weinig jongeren bereid zijn om hun netwerk te betrekken. Toch merken de Upstream-medewerkers dat er stilaan meer ruimte ontstaat om dit onderwerp bespreekbaar te maken. Doordat ze meer tijd krijgen en al vertrouwen hebben opgebouwd, durven ze iets vaker het gesprek aan te gaan over het betrekken van ouders of andere vertrouwensfiguren. Zeker in crisissituaties is dit belangrijk om snel te kunnen schakelen. Het betrekken van het netwerk gebeurt echter altijd in overleg met de jongere. Samen wordt besproken wie erbij gehaald wordt en welke informatie gedeeld mag worden. Een medewerker verwoordt dit als volgt:

"Als het mag betrekken we de ouders. Het is niet de evidentie. Ge moet wel al wat vertrouwen hebben en investeren en blijven voorstellen van zou het geen idee zijn om uw ouders te bellen of uit te nodigen?"

Daarnaast verschilt ook de aanpak van de begeleiding tussen de drie pilootregio's. In Antwerpen werd bijvoorbeeld gekozen om het aantal gesprekken te beperken tot maximaal vijf per jongere. De

medewerkers nemen daar eerder de rol van casusmanager op zich en verwijzen indien nodig door. In de twee andere regio's worden doorgaans langere trajecten opgezet. Daar benadrukken de medewerkers wel het belang van duidelijke afbakening, gezien de hoge werkdruk.

1.4 Samenwerking onderwijs- en welzijnspartners

De Upstream-medewerkers ervaren de samenwerking met scholen over het algemeen als positief. Ze merken dat er ruimte is voor dialoog en dat scholen bereid zijn om mee na te denken over hoe de begeleiding van jongeren zo vlot mogelijk kan verlopen. In veel gevallen verloopt de samenwerking vanaf het begin goed, wat het werk van de Upstream-medewerkers vergemakkelijkt:

> *"Ik kan alleen maar zeggen dat dat heel positief verlopen is. Ik vond dat een heel goede samenwerking met de school, vanaf het begin eigenlijk. Ik kan daar niks van zeggen."*

Het wordt ook als bijzonder positief ervaren dat alle betrokken scholen bereid waren om deel te nemen aan de tweede cyclus van het project. Dit getuigt van een constructieve samenwerking en van vertrouwen in de meerwaarde en het belang van het project voor hun leerlingen. Enkele scholen gaven bovendien aan te hopen dat het project ook na deze tweede cyclus verlengd wordt, wat wijst op een sterke appreciatie voor de ondersteuning die Upstream biedt.

Toch zijn er binnen de regio's duidelijke verschillen tussen scholen. Een van de belangrijkste verschillen is de mate van rigiditeit in hun werkwijze. Dit werd onder andere zichtbaar bij de afname van de vragenlijst, waarbij jongeren hun studentennummer moesten invullen. Sommige scholen voorzagen een lijst met studentennummers naast de laptops, zodat jongeren die hun studentenkaart waren vergeten toch konden deelnemen. Andere scholen hielden strikter vast aan hun beleid en verwachtten dat leerlingen hun studentenkaart altijd bij zich hadden, waardoor zij geen lijst met studentennummers ter beschikking stelden.

Naast deze praktische verschillen speelt ook de schoolcultuur een belangrijke rol. In scholen waar een open gesprekscultuur heerst en waar ruimte is voor dialoog tussen leerlingen en personeel, verloopt volgens de medewerkers de samenwerking doorgaans vlotter. Medewerkers ervaren daar meer bereidheid om mee te denken en het project te ondersteunen. In scholen met een meer hiërarchische of gesloten cultuur verloopt de afstemming vaak moeizamer, wat een impact heeft op het bereik en de uitvoering van het project:

> *"Dat is iets waar wij heel hard tegen aan zijn gelopen. In sommige scholen bij ons is er geen vertrouwen, niet in de leerlingbegeleiding, leerkrachten, niet in CLB. Dan komt gij daar als zoveelste uw ding doen en dan wilt ge een gesprek en dan botst ge op een muur. Bij 2 van de 4 scholen was dat zo. Dan ben ik echt aan het denken: hoe kunt ge dat omzeilen?"*

Het vertrouwen van jongeren in schoolinterne ondersteuningsfiguren blijkt wisselend. Terwijl sommigen positieve ervaringen hebben met vertrouwensleerkrachten, geven anderen aan minder aansluiting te voelen bij leerlingenbegeleiders of het CLB, vaak op basis van eerdere ervaringen. In Mechelen kwam bijvoorbeeld naar voren dat vertrouwensleerkrachten een belangrijke rol kunnen spelen in het opbouwen van een brug tussen jongeren en ondersteuning.

Over het algemeen denken de scholen mee na over hoe de klasafname zo vlot mogelijk kan verlopen. Zo stelde een school voor om een vertrouwensleerkracht aanwezig te laten zijn tijdens de afname van

de vragenlijst. Hierbij werd bijvoorbeeld eerder gekozen voor de leerkracht religie dan voor de leerkracht wiskunde, omdat dit de drempel voor jongeren zou verlagen.

Een belangrijk element in de samenwerking is het hebben van vaste aanspreekpunten binnen de school. In de verschillende regio's zijn dit voornamelijk leerlingenbegeleiders en in sommige gevallen ook leerkrachten. Daarnaast werd in bepaalde regio's een vast lokaal ter beschikking gesteld voor de Upstream-medewerkers. Dit werd als een grote meerwaarde ervaren, omdat het de zichtbaarheid vergrootte en de drempel voor jongeren verlaagde. In scholen waar deze samenwerking minder structureel was, zorgde dit echter voor extra planningswerk:

> *"Bij een andere school verliep het daardoor ook moeilijker. Er was geen vast lokaal, dus dat was altijd terug opnieuw zoeken naar welk lokaal ik dan mocht en waar spreek ik dan met die leerlingen best af. Dan is die samenwerking eens zo belangrijk. Die leerlingenbegeleiding heeft het ook super druk en die krijgen dan elke dag berichtjes van mij van ik wil op dat moment een gesprekje doen, welk lokaal kan ik gebruiken? Ik merk dat dat voor hun soms ook wel wat zijn van ik moet hier elke keer bevestigen op een berichtje waar ze kan gaan zitten. Dat is goed verlopen, maar dat vroeg wel wat samenwerking en uw hoofd er wat bijhouden dat ge zeker wist dat ge die bevestiging had en geen dubbele boekingen."*

De samenwerking groeit organisch. Hoe meer jongeren worden opgevolgd, hoe meer zichtbaar en vertrouwd de Upstream-medewerker wordt binnen de schoolcontext. Dit versterkt de band met leerkrachten, leerlingenbegeleiding en andere betrokkenen:

> *"Maar in functie van hoe ze naar ons ook kijken is die samenwerking op een heel mooie manier verlopen, is er wel vertrouwen. Maar ge voelt wel hoe meer dossiers of hoe meer ge aanwezig bent op 1 school, hoe nauwer uw banden worden. Leerkrachten weten op den duur uw naam. Soms liep ik in de gang en zei een leerkracht: Ah, die leerling ik moet u dat nog zeggen."*

In twee van de drie regio's is er weinig contact met het CLB, terwijl de Upstream-medewerkers net veel potentieel zien in deze samenwerking. Ze benadrukken het belang van onderlinge afstemming om dubbel werk te vermijden en elkaar te ondersteunen, zodat hulpverlening niet versnipperd blijft:

> *"Ik hoop naar de toekomst toe, dat dat wat samengebracht kan worden. Nu denk ik soms: het zou sterker zijn als we zaken openlijk kunnen bespreken met het CLB, dat we weten van elkaar wie wat aan het opnemen is en ook in schoolvakanties enzo dat we elkaar wat kunnen ondersteunen en niet dat ieder op zijn eiland zit."*

Ook in scholen merken medewerkers dat het CLB met capaciteitsproblemen kampt, wat ertoe leidt dat leerlingbegeleiding en andere partners proberen samen oplossingen te vinden:

> *"Ik heb vaak leerlingbegeleiding gevoeld die naar mij keken van: het CLB zit vol. En dat het ook vanuit dat stukje kwam van: wij als leerlingbegeleiding blijven wel met die leerlingen zitten en we willen wel ergens anders aanmelden, maar het zit overal vol. Dan is het eerder zo van: we moeten het met zijn allen samen gaan doen. We gaan het niet bij de andere droppen, en CLB moet zijn stukje erin opnemen, en school zijn stuk of leerlingenbegeleiding en wij."*

Een gedeeld knelpunt is het gebrek aan transparantie over wie met welke jongere aan de slag is. Zonder inhoudelijke informatie te delen, zou het voor de werking efficiënt zijn om te weten welke jongeren al een traject lopen bij andere partners. Dit zou dubbele begeleiding kunnen vermijden en de snelheid van hulpverlening verhogen:

> *"Bij zo'n projectwerkingen blijft infodeling altijd de uitdaging. Soms komt ge pas tijdens het derde gesprek te weten dat het CLB al bezig is met die jongere. Het zou veel makkelijker zijn als we gewoon wisten wie met wie werkt – inhoudelijk moet er daarvoor nog niks gedeeld worden."*

1.5 Klastrajecten

De klastrajecten zijn ontstaan vanuit een groeiende nood die Upstream-medewerkers opmerkten tijdens hun werking op scholen na de eerste cyclus. In sommige klassen kwamen bepaalde thema's opvallend vaak terug, zoals rouw, stress of schoolse thema's. Om hier gepast op in te spelen, besloten de medewerkers groepssessies te organiseren waarin jongeren samen rond deze thema's konden reflecteren, delen en handvatten aangereikt kregen. Met deze klastrajecten hopen ze niet alleen individuele jongeren te ondersteunen, maar ook bij te dragen aan een veiligere sfeer en een meer open gesprekscultuur binnen de klas.

De vragenlijst zorgt ervoor dat er bepaalde signalen kunnen worden opgepikt. In een van de regio's komt het thema rouw sterk naar voren. Dit thema komt niet per se ter sprake tijdens de individuele begeleidingen met de jongeren, daarom werd er geopteerd om klastrajecten te starten die thema's zoals rouw, discriminatie, schooluitval en cultuur behandelen.

> *"Er worden vragen gesteld als 'hoe gaat ge met rouw om? Hoe is dat ook? Ook een stukje cultuur daarbij opnemen. Hoe is dat binnen elke cultuur voor jullie dat jullie rouw verwerken zodat dit bespreekbaar gemaakt kan worden."*

De vragenlijst die bij aanvang van het traject wordt afgenomen, wordt door de Upstream-medewerkers als een waardevol instrument gezien om het gesprek met jongeren op gang te brengen. Toch zijn er ook enkele aandachtspunten. De bevraging is niet representatief, omdat sommige leerlingen afwezig waren of afhaken bij het invullen, en er zijn grote verschillen tussen klassen. Daarnaast speelt taalbeheersing een rol: niet elke jongere begrijpt alle vragen even goed.

Hoewel de vragenlijst een goede binnenkomer kan zijn, geeft een medewerker aan dat de veiligheid in de klas bepalend is voor het succes ervan. Dat maakt het des te belangrijker dat de resultaten van de bevraging met zorg worden geïnterpreteerd en in combinatie met andere signalen worden bekeken.

De invulling van klastrajecten verschilt per pilootregio en wordt afgestemd op de noden van de scholen en leerlingen. Zo werd in Mechelen gewerkt rond thema's als rouw, weerbaarheid en verbindend werken, terwijl in Antwerpen gekozen werd voor klasinterventies in groepen met veel 'gevlagde' jongeren die moeilijk individueel bereikt konden worden.

De klastrajecten worden ingezet als een manier om veiligheid en verbinding te bevorderen in de klasgroep, met als doel een veilig klasklimaat creëeren. Hiervoor worden methodieken gebruikt die focussen op het versterken van sociale interactie en communicatie. Een voorbeeld is het 'proactief cirkelen', waarbij jongeren per twee in gesprek gaan met gerichte vragen, om daarna in groep te

reflecteren. De opbouw van de vragen wordt zorgvuldig afgestemd op de groepsdynamiek en het verloop van de sessie.

Volgens de Upstream-medewerkers blijken de klastrajecten niet alleen een meerwaarde te hebben op groepsniveau, maar ook voor individuele begeleiding. Zo werd bijvoorbeeld een jongere die aanvankelijk weigerde om een individueel gesprek aan te gaan, na deelname aan het klastraject toch gemotiveerd om contact op te nemen. Volgens de Upstream-medewerkers bieden de klastrajecten ook waardevolle observaties: groepsdynamieken, spanningen of interacties tussen leerlingen en leerkrachten kunnen signalen geven die helpen bij het opstarten of verdiepen van individuele trajecten. In Mechelen werd hiervoor bewust gekozen om de klastrajectbegeleider en de individuele begeleider als tandem te laten samenwerken. Hierdoor konden jongeren die al in individuele begeleiding zaten, tijdens het klastraject extra in de gaten gehouden worden.

Toch zijn er ook enkele uitdagingen. Leerkrachten meekrijgen in het verhaal vraagt tijd en investering. Upstream-medewerkers geven aan dat het belangrijk is om eerst verbinding te maken met leerkrachten, hen uitleg te geven over de visie en methodiek en duidelijk te maken dat dit geen extra werklast betekent maar net een methodische en laagdrempelige manier is om leerlingen met elkaar te leren praten. “De plek van Upstream is in de lerarenkamer,” werd daarbij treffend verwoord. Door klastrajecten kunnen leerkrachten ook leren om zelf te werken aan de klasdynamiek.

> *“Als ge duurzaam wilt werken, moet ge met die leerkrachten aan de slag gaan. Niet enkel het probleem bij die leerlingen en die klassen leggen. Ge moet daar ook tijd in kunnen investeren. Ik denk dat alles ook wat te maken heeft met hoeveel tijd en ruimte hebt ge om daarop in te zetten?”*

Deze trajecten bieden de mogelijkheid om op een andere manier te werken dan binnen het klassieke ondersteuningsaanbod op school. Door meerdere sessies met dezelfde klas te doen, ontstaat er ruimte om stilaan vertrouwen op te bouwen en de dynamiek binnen de groep beter aan te voelen. Zo vertelt een medewerker over een klas met acht drukke jongens, waar de sfeer merkbaar veranderde na enkele sessies.

In andere gevallen gingen leerlingen zelfs spontaan de methodiek van het ‘cirkelen’ toepassen toen een medeleerling overleden was. Tegelijkertijd is men voorzichtig met het behandelen van zwaardere thema’s zoals rode of oranje vlaggen in groep: dit is vaak te gevoelig om collectief te bespreken en vraagt individuele opvolging.

Tot slot is er ook aandacht voor het bredere schoolaanbod. Scholen werken al samen met verschillende initiatieven zoals NAFT en PROS. De Upstream-medewerkers onderstrepen daarom het belang van goede afstemming, zodat het aanbod niet verder versnipperd raakt en initiatieven elkaar kunnen versterken.

1.6 Geboekte vooruitgang

De medewerkers kijken terug op een periode waarin ze met veel jongeren intensief hebben samengewerkt en daarin al verschillende succesverhalen hebben mogen meemaken. Ze slaagden erin jongeren te bereiken die voor het eerst in aanraking kwamen met hulpverlening. Het begeleiden van deze jongeren bij het zetten van die eerste stap en het opbouwen van vertrouwen in hulpverlening

wordt door de medewerkers als een belangrijke verwezenlijking gezien. Vooral het feit dat jongeren openlijk over hun situatie durven praten, wordt beschouwd als een grote vooruitgang:

> *"Die jongere waar ik nu nog contact mee heb – dat vind ik toch een heel positieve verandering voor hem dan – is dat hij eindelijk eens met iemand over zijn situatie kon praten. Die heeft dat al zo lang voor zichzelf verzwegen, die zat met zoveel. Hij gaf ook aan 'amai, ik vind dat echt heel plezant dat ik daar eindelijk eens met iemand over durf te praten'. Dat vind ik al een stap in een goede richting. (…) Het feit dat hij die stap zet naar iemand proberen te vertrouwen vind ik al heel wat."*

Ook het preventieve karakter van de begeleiding wordt als waardevol ervaren:

> *"Ge werkt echt op die preventie hé. Ge bent al de stappen aan het zetten naar een psycholoog. Zeker voor de leerlingen die voor het eerst met hulpverlening in contact komen. Het feit dat ge die – hopelijk – een positieve ervaring hebt kunnen geven."*

De Upstream-medewerkers hebben het gevoel dat ze jongeren kunnen versterken op psychologisch en individueel vlak. Jongeren groeien, leren hun grenzen aangeven, voelen zich zelfzekerder. Dit is niet alleen te danken aan de gesprekken en tools die ze meekrijgen, maar ook aan praktische aanpassingen op schoolniveau die bijdragen aan hun welzijn. Denk bijvoorbeeld aan de mogelijkheid om te bidden op school, een rustige plek om tot rust te komen of gewoon even te lezen. Zulke kleine aanpassingen kunnen een groot verschil maken in hoe veilig en welkom jongeren zich voelen.

Daarnaast helpen de trajecten ook om jongeren sneller op de juiste plek in de hulpverlening te krijgen. Eén medewerker deelt het voorbeeld van een meisje dat tijdens het traject in een crisis terechtkwam:

> *"Ik begeleidde een meisje en toen ik die leerde kennen had die sluimerende donkere gedachten. Die is doorheen ons traject opeens in crisis gegaan. Die is echt suïcidaal geworden en kon zelfs niet meer naar school gaan. Doordat ze in hulpverlening zat bij mij, was die al aangemeld voor een psycholoog. Dat was heel mooi want dan moest ik maar een maand overbruggen tot ze bij die psycholoog terecht kon. Moest daar niets op hebben gezeten van hulpverlening dan had ze misschien op die moment pas op een wachtlijst gestaan. Dan moest ze nog een jaar wachten, terwijl ze wel op crisis zat op dat moment. Er zijn nog trajecten waarvan ik zeg: ge ziet doordat er aanwezigheid is, dat er echt op voorhand is ingezet op bepaalde zaken van hier gaat het niet goed."*

Naast de directe impact op jongeren, versterkt het project ook de onderlinge samenwerking tussen de drie pilootregio's. Elk kwartaal komen de medewerkers – zowel fysiek als digitaal – samen om ervaringen en werkwijzen uit te wisselen. Omdat elke regio zijn eigen dynamiek heeft en sommige Upstream-medewerkers er in het begin alleen voor stonden, biedt dit lerend netwerk een waardevolle kans om te reflecteren en best practices te delen. Zo vermijden ze dat het wiel telkens opnieuw wordt uitgevonden en inspireren ze elkaar met ideeën, bijvoorbeeld over de invulling van klasmomenten bij de afname van vragenlijsten, de opzet van klastrajecten en manieren om de samenwerking met scholen te versterken.

De meerwaarde van het project blijft niet onopgemerkt. Niet alleen de Upstream-medewerkers erkennen het belang ervan, maar ook andere betrokkenen, zoals de leerlingenbegeleiding. Zij merken dat bepaalde jongeren, van wie ze het niet hadden verwacht, dankzij het project worden opgepikt:

"De leerlingenbegeleiding zei: amai ik had dat totaal niet door dat het soms niet goed ging met die leerling. Ik ben zo blij dat die dan toch bij u is opgepikt geweest. Dat is er ene dat het heel goed verstopt in de klas dan. Dat is zo'n goeie student, en dat is niet de eerste student waar we dan is aan vragen 'hoe is het met u?' Ik vond dat een heel mooi compliment naar het project toe van: 'ah als leerlingenbegeleiding zegt van daar zit de meerwaarde in, dat jullie dat oppikken. Want wij zouden het gewoon niet opmerken, omdat er in elke klas toch wel een paar zijn waarvan ge direct denkt daar gaan we wat werk aan hebben.' Die oogkleppen gaan direct af, als die dan toch uit zo'n vragenlijst komen."

1.7 Aanbevelingen

Aan het begin van het project werden in de eerste focusgroep verschillende aanbevelingen geformuleerd. Deze hadden vooral betrekking op praktische verbeteringen zoals het faciliteren van contact met jongeren, het voorzien van meer achtergrondinformatie bij de vlaggen, en een betere timing. Deze aanbevelingen zijn meteen meegenomen in de tweede cyclus, met merkbare verbeteringen tot gevolg. Zo konden jongeren hun contactgegevens in de vragenlijst achterlaten, kregen medewerkers meer thematische informatie over de signalen uit de vragenlijst en was de timing van de afnames beter afgestemd op het schooljaar.

De aanbevelingen uit de tweede focusgroep kwamen later in het traject en vormen vooral waardevolle inzichten voor de toekomst van het project. Ze benadrukken waar verdere structurele versterking en afstemming nodig is:

- **Structurele aanwezigheid op school**: structureel aanwezig zijn op school – met een vast lokaal, aanwezig zijn tijdens de klasafnames, zichtbare aanwezigheid op de speelplaats of in de gangen – verlaagt de drempel voor jongeren om in begeleiding te stappen. Door gezichtsbekendheid op te bouwen, wordt de stap naar een gesprek minder groot. Medewerkers geven aan dat rondlopen op school en aanwezig zijn op informele momenten echt verschil maakt in het leggen van eerste contacten.
- **Vroegtijdige opstart tijdens de 'gouden weken'**: een bijkomende aanbeveling is om het project te starten tijdens de eerste weken van het schooljaar, vaak aangeduid als de 'gouden weken'. In deze periode is er binnen scholen extra aandacht voor groepsvorming en mentaal welzijn. Door Upstream al in augustus (bijvoorbeeld via personeelsvergaderingen) voor te stellen en in september effectief van start te gaan, kan het project sterker ingebed worden en beter aansluiten bij de leefwereld van leerlingen én schoolteams.
- **Ruimte voor experiment en afstemming**: het pilootkarakter van Upstream laat veel ruimte voor experiment, wat als positief werd ervaren. Tegelijkertijd vraagt dit om reflectie: welke keuzes werkten, wat was haalbaar, en wat vraagt bijsturing/meer kadering? Er moet gezocht worden naar een beter evenwicht in taakverdeling, zeker wanneer het aantal leerlingen met oranje of rode vlaggen onverwacht toeneemt. Zonder duidelijke begrenzing kunnen medewerkers overbelast raken, wat ten koste gaat van de kwaliteit.
- **Vrijwilligheid en eigenaarschap bij jongeren**: het belang van vrijwillige deelname werd herhaaldelijk benadrukt. Jongeren de keuze laten om een gesprek aan te gaan werkt

versterkend. Een succesvolle aanpak was bijvoorbeeld om jongeren eerst individueel te benaderen en hen vervolgens zelf te laten beslissen of ze verder in gesprek wilden gaan.

- **Inzage in de vragenlijst door jongeren zelf**: zowel medewerkers als jongeren gaven aan dat het waardevol zou zijn om de vragenlijst (of een samenvatting ervan) te kunnen inkijken. Dit geeft jongeren meer inzicht in hun eigen antwoorden en kan hen helpen om bewuster in gesprek te gaan. Voor medewerkers biedt de vragenlijst bovendien een houvast: het fungeert als een soort gesprekstarter of prompt waarmee bepaalde thema's – die anders mogelijk onder de radar blijven – gericht kunnen worden aangesneden. Het kan zo bijdragen aan meer diepgang en structuur in de begeleiding.
- **Toegankelijkheid en bereik van kwetsbare groepen**: jongeren die niet op school aanwezig zijn tijdens de afname of niet op Smartschool zitten, vallen vaak uit de boot. Er is nood aan strategieën om ook deze moeilijk bereikbare groep te betrekken.
- **Een sterker teamgevoel binnen Upstream**: door verschillen in tewerkstellingspercentages (bv. 0,4 of 0,8 VTE) en de verspreide inzet, ervaren medewerkers soms een gebrek aan gezamenlijkheid. Het belang van een gedragen teamwerking werd benadrukt, met ruimte voor onderlinge afstemming en collectieve verantwoordelijkheid.
- **Projectspecifieke dynamiek**: tot slot werd benadrukt dat elk van de drie pilootprojecten een eigen dynamiek en context kende. Een uniforme aanbeveling is daarom moeilijk. Lokale afstemming en flexibiliteit blijven cruciaal.

De overkoepelende les die getrokken kan worden uit het project is dat investeren loont, maar dat grenzen nodig zijn. Het project toont duidelijk potentieel, maar vraagt om voldoende middelen en duidelijke afbakening van rollen. Zo wordt vermeden dat medewerkers overvraagd raken, zeker in een context waarin CLB's en leerlingbegeleiders al sterk belast zijn. Extra ondersteuning, bijvoorbeeld via een voltijdse Upstream-medewerker, kan de continuïteit en kwaliteit van de werking versterken.

1.8 Besluit

De inzichten uit beide focusgroepen tonen aan dat het Upstream-project tussen de eerste en tweede cyclus een duidelijke ontwikkeling heeft doorgemaakt, zowel in aanpak als in impact. Waar de eerste cyclus nog gekenmerkt werd door moeilijkheden bij het **contacteren** van jongeren, werden in de tweede cyclus verschillende structurele en inhoudelijke aanpassingen doorgevoerd die de effectiviteit van het project aanzienlijk verhoogden. Het achterlaten van contactgegevens in de vragenlijst, een betere timing van het project en een grotere fysieke aanwezigheid op school droegen bij aan een vlottere contactname. Ook de opstart van klastrajecten creëerde onverwacht waardevolle ingangen tot individuele begeleiding. Door de fysieke aanwezigheid van Upstream-medewerkers tijdens deze trajecten ontstaat er een laagdrempelige context waarin jongeren soms spontaan het gesprek aangaan. Daarnaast biedt het medewerkers de kans om jongeren rechtstreeks aan te spreken – bijvoorbeeld door hen persoonlijk te herinneren aan een eerder verstuurd bericht – wat de kans op contact aanzienlijk vergroot.

Toch blijft **contactname** een **aandachtspunt**: de effectiviteit van bepaalde communicatiekanalen verschilt per doelgroep en schoolcontext en het succes van de outreach hangt sterk samen met de

schoolcultuur en het engagement van de school zelf. De uitbreiding en gedeeltelijke diversifiëring van de teams was een belangrijke stap, al blijkt dat dit niet automatisch leidt tot een betere aansluiting bij moeilijk bereikbare groepen zoals jongens. Wel is duidelijk dat een duurzame en zichtbare aanwezigheid op school cruciaal is om het vertrouwen van jongeren op te bouwen.

De Upstream-medewerkers onderstrepen het belang van **vraaggericht werken**. Zij vinden het essentieel om rekening te houden met de noden van jongeren en hen zoveel mogelijk inspraak te geven, bijvoorbeeld door zelf te laten kiezen waar een gesprek plaatsvindt. Voor sommigen is Upstream de eerste kennismaking met hulpverlening. Daarom proberen de medewerkers drempels te verlagen en te laten zien dat hulpverlening niet eng hoeft te zijn. Daarnaast hanteren ze een **aanklampende** aanpak: jongeren ontvangen een herinneringsbericht om hen te laten weten dat ze altijd welkom zijn, zonder enige druk. Volgens de medewerkers helpt deze werkwijze om vertrouwen op te bouwen, waardoor jongeren zich vrijer voelen om hun problemen te delen.

De inhoud van de begeleidingen blijft thematisch divers, met veel aandacht voor schoolgerelateerde kwesties, thuissituaties, zelfbeeld en mentale gezondheid. In de begeleidingstrajecten komen risicofactoren voor dak- en thuisloosheid en schooluitval duidelijk naar voren. Medewerkers benadrukken het preventieve karakter van hun werk: jongeren worden via Upstream op een laagdrempelige manier in contact gebracht met hulpverlening, wat kan bijdragen aan het voorkomen van ernstigere problemen op lange termijn.

De **samenwerking met scholen** verloopt over het algemeen **positief** en ontwikkelt zich vaak op een organische manier. Naarmate meer jongeren worden opgevolgd, groeit ook de zichtbaarheid en het vertrouwen in de Upstream-medewerker binnen de schoolcontext. Dit versterkt op zijn beurt de samenwerking met leerkrachten, leerlingenbegeleiders en andere betrokkenen. De kwaliteit van deze samenwerking blijkt echter sterk afhankelijk van de heersende schoolcultuur. In scholen waar ruimte is voor dialoog en een open gesprekscultuur heerst, verloopt de samenwerking vlotter dan in scholen met een meer gesloten of hiërarchische structuur. Bovendien is het vertrouwen van leerlingen in schoolinterne hulpfiguren – zoals leerlingenbegeleiders of CLB-medewerkers – erg wisselend, wat een impact heeft op hun bereidheid om hulp te zoeken binnen de schoolcontext.

De samenwerking met het CLB biedt volgens Upstream-medewerkers nog veel potentieel. In twee van de drie pilootregio's is er op dit moment weinig structureel overleg, terwijl net een sterkere samenwerking volgens de medewerkers kansen biedt om jongeren nog beter te ondersteunen. Ze onderstrepen het belang van onderlinge afstemming om elkaar te versterken, overlap te vermijden en de hulpverlening zo efficiënt mogelijk te organiseren. Een gedeelde uitdaging daarbij is het gebrek aan transparantie over wie met welke jongere aan de slag is. Zonder inhoudelijke informatie te delen, zou het al helpend zijn om basisinformatie te kunnen uitwisselen over welke jongeren reeds bij andere partners in begeleiding zijn. Dit kan bijdragen aan een meer gecoördineerde aanpak en een snellere toeleiding naar gepaste hulp. Tegelijkertijd merken medewerkers op dat het CLB in veel scholen onder hoge druk werkt, wat ertoe leidt dat leerlingbegeleiding en externe partners zoals Upstream in de praktijk vaak complementaire ondersteuning trachten te bieden.

De **klastrajecten** zijn een **waardevolle aanvulling** binnen het Upstream-project, ontstaan vanuit de herkenning van terugkerende thema's zoals rouw en stress in bepaalde klassen. Door in groepssessies op deze thema's in te spelen, bieden ze niet alleen ondersteuning aan individuele jongeren, maar

creëren ze ook ruimte voor verbinding en veiligheid binnen de klasgroep. Dit bevordert een meer open gesprekscultuur en kan zelfs leiden tot nieuwe individuele contactmomenten. Tegelijkertijd benadrukken medewerkers het belang van samenwerking met leerkrachten en een zorgvuldige afstemming met het bredere schoolaanbod om de impact duurzaam en coherent te houden. De klastrajecten bieden zo een kans om op een laagdrempelige en preventieve manier het welzijn van jongeren te versterken.

Ondanks enkele uitdagingen zien de medewerkers **positieve resultaten**. Ze bereiken jongeren die voor het eerst in contact komen met hulpverlening en ondersteunen hen in het zetten van die eerste stap. Vooral het feit dat jongeren openlijk over hun situatie durven praten, wordt beschouwd als een grote vooruitgang. De impact van het project blijft niet onopgemerkt. Niet alleen de Upstream-medewerkers erkennen de meerwaarde, maar ook andere betrokkenen, zoals leerlingenbegeleiders. Zij geven aan dat bepaalde jongeren, van wie ze het niet hadden verwacht, dankzij het project in beeld komen. Hierdoor blijven jongeren die op het eerste gezicht goed lijken te functioneren niet onder de radar.

De ervaringen van de Upstream-medewerkers leverden waardevolle nieuwe inzichten en **aanbevelingen** op. Zo wordt het belang van een **structurele aanwezigheid op school** sterk benadrukt. Door vaste lokalen te hebben en zichtbaar aanwezig te zijn tijdens informele momenten, wordt de drempel voor jongeren verlaagd en kan spontaner contact ontstaan. Daarnaast wordt aangeraden het project al tijdens de **'gouden weken'** aan het begin van het schooljaar te starten, een periode waarin scholen extra aandacht besteden aan groepsvorming en mentaal welzijn. Dit zorgt ervoor dat Upstream beter ingebed raakt in de schoolcontext. Verder is er een duidelijke nood aan **ruimte voor experiment én afstemming**. Deze balans is cruciaal om te zorgen dat werkwijzen haalbaar blijven en medewerkers niet overbelast raken, zodat de kwaliteit van de begeleiding behouden blijft. Ook wordt het belang van **vrijwilligheid en eigenaarschap** bij jongeren onderstreept: door hen zelf de keuze te geven om verder in gesprek te gaan, wordt de effectiviteit van de begeleiding versterkt. Zowel medewerkers als jongeren gaven aan dat het waardevol zou zijn wanneer **medewerkers en jongeren inzage krijgen in de ingevulde vragenlijst**, of een samenvatting daarvan. Dit biedt jongeren meer inzicht in hun eigen antwoorden en helpt hen bewuster deel te nemen aan het gesprek. Voor de medewerkers fungeert de vragenlijst als een gesprekstarter die thema's die anders wellicht onopgemerkt blijven, kan aansnijden en zo bijdraagt aan meer diepgang en structuur in de begeleiding. Daarnaast kwam het belang van een **sterker teamgevoel binnen Upstream** naar voren. Door verschillen in tewerkstellingspercentages en verspreide inzet ervaren medewerkers soms een gebrek aan gezamenlijkheid. Een gedragen teamwerking met voldoende ruimte voor onderlinge afstemming en collectieve verantwoordelijkheid wordt daarom als essentieel gezien. Tot slot werd benadrukt dat elk van de drie pilootprojecten een **eigen dynamiek en context** kent. Dit maakt uniforme aanbevelingen moeilijk, waardoor lokale afstemming en flexibiliteit onmisbaar blijven voor het succes van het project.

Deze aanbevelingen versterken het draagvlak en de duurzaamheid van het project en benadrukken het belang van voldoende middelen en heldere rolafbakening binnen de bredere school- en welzijnscontext.

Hoofdstuk 9 Algemene conclusies & aanbevelingen

1 Algemene conclusies

De Upstream-methodiek

Zowel de interviews met jongeren als met medewerkers van Upstream tonen duidelijk aan dat de Upstream-aanpak werkt en inspeelt op reële noden binnen het onderwijs- en welzijnslandschap. Verschillende elementen dragen bij aan het succes van deze aanpak.

Een eerste opvallende vaststelling is het gebruiksgemak én de snelheid van de vragenlijst die deel uitmaakt van het project. Deze eenvoudige en snelle methodiek zorgt voor een directe lijn tussen het invullen van de vragenlijst en het effectief ontvangen van gepaste hulp. De onderzoeker ontvangt de resultaten van de digitale bevraging en stuurt binnen de 24 uur de studentennummers met vlag door naar de Upstream-medewerkers. Op die manier blijft de lijn kort, weten jongeren nog goed wat Upstream is en waarvoor ze gecontacteerd worden. Deze laagdrempeligheid en vlotte opvolging worden sterk gewaardeerd door zowel jongeren als betrokken professionals.

Daarnaast blijken de klastrajecten van grote waarde te zijn. Ze vormen niet alleen een ingangspoort tot verdere ondersteuning, maar dragen ook bij aan het normaliseren van hulpverlening binnen de schoolcontext. Hierbij speelt de zichtbaarheid van de Upstream-medewerker een cruciale rol. De persoonlijke voorstelling van de medewerker tijdens de klassikale afname van de vragenlijst zorgt ervoor dat jongeren een gezicht kunnen koppelen aan een eventueel contact. Dit verlaagt de drempel om effectief het gesprek aan te gaan. Ook de fysieke aanwezigheid van de medewerker op school heeft een positief effect: jongeren zien dat leeftijdsgenoten of vrienden ook in gesprek gaan, wat het gevoel van normaliteit en toegankelijkheid versterkt.

Wat betreft de rol van de COSS (Community of Schools and Services), tonen de bevindingen aan dat deze een belangrijk onderdeel vormt van het project. Tegelijkertijd blijkt dat het niet noodzakelijk is om hiervoor een volledig nieuw netwerk op te zetten. Er kan en mag worden voortgebouwd op bestaande initiatieven en structuren, wat de implementatie vergemakkelijkt en de lokale inbedding versterkt.

Een belangrijke nuancering in de evaluatie betreft het vlaggensysteem. Hoewel dit systeem een handig instrument biedt om signalen op te pikken, is het essentieel te erkennen dat de kleur van een vlag niet altijd alleszeggend is. Een rode vlag wijst niet automatisch op een ernstige problematiek, terwijl een groene vlag net wél met diepgang en complexiteit gepaard kan gaan. Het systeem is dus indicatief, maar niet sluitend en moet steeds aangevuld worden met de inschatting van de begeleiders en het in gesprek gaan met de jongere.

Verder blijkt dat de vrijwillige aard van de begeleiding sterk wordt geapprecieerd door jongeren. Het feit dat ze zelf kunnen kiezen om al dan niet in te gaan op het aanbod, draagt bij aan hun gevoel van autonomie en versterkt hun motivatie om effectief deel te nemen. Dat betekent ook dat de individuele gegevens niet gedeeld kunnen worden met de scholen. Als we de autonomie en vrijwilligheid willen behouden, dan is een onderzoekspartner noodzakelijk om de gegevens te verwerken en moeten ook de collectieve gegevens met de meeste zorg gecommuniceerd worden naar de scholen. Een andere piste zou het CLB kunnen zijn om voor de gegevensdeling te zorgen, maar dan moet dit wel in een duidelijk

afsprakenkader worden gegoten, waarbij moet geëxpliciteerd worden wat de doelen zijn van de gegevensdeling en wat er wel en niet met de gegevens kan gebeuren, net om die autonomie en vrijwilligheid, de twee cruciale kenmerken van Upstream, te garanderen.

Het project creëert ook waardevolle kruisbestuivingen. Enerzijds tussen de sectoren welzijn en onderwijs, waar een uitwisseling van methodieken en expertise plaatsvindt tussen de betrokken medewerkers en de scholen. Anderzijds zien we ook kruisbestuiving tussen jongeren onderling: het delen van het telefoonnummer van een Upstream-medewerker onder leerlingen wijst erop dat jongeren ook zelf hun situatie bespreekbaar maken en mekaar aanmoedigen om de stap naar hulpverlening te zetten.

Tot slot is het belangrijk te benadrukken dat het project op verschillende wijze wordt ingevuld in elke pilootregio. Er zijn duidelijke verschillen in aanpak, intensiteit en duur van de begeleiding. Ook de rol en invulling van de COSS verschilt per regio, wat mee bepaalt hoe de ondersteuning concreet vorm krijgt. Deze diversiteit wijst op de flexibiliteit van het model en de mogelijkheid om het aan te passen aan de lokale context. Tegelijkertijd is hier mogelijks meer sturing nodig om de begeleiding die Upstream biedt, scherper uit te kristalliseren.

Dit onderzoek maakt dus duidelijk dat de methodiek bij de pilootprojecten nog in ontwikkeling was: er wordt nog gezocht naar de best mogelijke vorm en samenwerking. Zo was er een merkbaar verschil tussen de eerste en tweede cyclus, waarbij scholen in de tweede cyclus meer vertrouwen hadden opgebouwd in de Upstream-methodiek zelf en daardoor sneller bereid waren om samen te werken en ondersteuning te bieden. Ook in de samenwerking met scholen komt naar voor dat het CLB vaak met capaciteitsproblemen kampt, waardoor scholen en andere partners samen naar oplossingen moeten zoeken en meer gedeelde verantwoordelijkheid opnemen. Dit illustreert dat de methodiek tijd nodig heeft om te groeien en zich verder te verankeren in de praktijk.

Bereikte jongeren en impact in cijfers en ervaringen

De resultaten tonen aan dat de Upstream-aanpak niet alleen inhoudelijk werkt, maar ook een aanzienlijke groep jongeren bereikt. In totaal vulden 1.213 jongeren de Upstream-vragenlijst in. Daarvan kwam ongeveer één op de drie (385 jongeren, ofwel 31,7%) in aanmerking voor verdere opvolging binnen het project. Deze groep werd verder gescreend aan de hand van het vlaggensysteem, dat aanduidt in welke mate een jongere risico loopt op (dreigende) dak- of thuisloosheid of schooluitval.

Concreet kregen 169 jongeren (13,9%) een groene vlag, wat wijst op verhoogde kwetsbaarheid, terwijl 163 jongeren (13,4%) een oranje vlag kregen, wat op een ernstig risico duidt. Bij 53 jongeren (4,4%) was de situatie zo ernstig dat zij effectief dak- of thuisloos waren op het moment van afname (rode vlag). De regionale spreiding toont aan dat vooral in Mechelen relatief veel jongeren op de radar kwamen van het project (44,9% van de deelnemers in die regio), gevolgd door Antwerpen (36,0%) en de Kempen (21,2%).

Desondanks de snelle en vlotte samenwerking tussen de onderzoekers en de projecten bij het doorgeven van de gevlagde jongeren, blijkt dat een groot deel van de jongeren (47,7%) niet reageerde op het contactvoorstel van de Upstream-medewerker. Voor 93 jongeren (24,2% van de gevlagde groep) werd een begeleiding effectief opgestart. Dit betekent dat ongeveer één op de vier gevlagde jongeren (7,7% van de totale populatie) daadwerkelijk in gesprek gaat en begeleiding ontvangt.

Binnen deze groep begeleide jongeren had 38,7% een groene vlag, 41,9% een oranje vlag en 19,4% een rode vlag. Dit wijst erop dat het project erin slaagt om jongeren met uiteenlopende noden en risicoprofielen aan te spreken. Qua genderverdeling waren er meer meisjes (66,7%) dan jongens (29,0%) in begeleiding; voor vier jongeren was deze informatie niet beschikbaar. De leeftijd van de jongeren in begeleiding varieerde, wat duidt op een brede toepasbaarheid van de methodiek over verschillende leeftijden heen.

Wat betreft de eerdere hulpverleningservaring blijkt dat bij 28% van de jongeren al lopende hulpverlening was op het moment van instroom. Nog eens 49,5% had in het verleden reeds hulp ontvangen. Dit betekent dat bij 44,1% van de begeleide jongeren er nog geen eerdere hulpverleningservaring was. Upstream slaagt er dus in om een groep jongeren te bereiken die mogelijk onder de radar blijft in het reguliere hulpaanbod.

Tot slot valt op dat bij slechts 5,4% van de jongeren het informele netwerk werd betrokken tijdens de begeleiding. Bij de meeste begeleidingen (94,6%) bleef deze betrokkenheid uit. Dit vormt een mogelijk aandachtspunt voor toekomstige begeleidingstrajecten, zeker aangezien het betrekken en versterken van het informele netwerk steeds meer aandacht krijgt, ook binnen de Vlaamse context. Methodieken zoals *family finding* winnen daarbij aan belang. Tegelijkertijd gaven medewerkers aan dat de duur en intensiteit van sommige trajecten te beperkt was om het netwerk echt actief te betrekken. In ieder geval is er een spanningsveld tussen vraaggericht en netwerkgericht werken, omdat jongeren bij de start terughoudend zijn om het netwerk te betrekken. Dit vraagt tijd en het winnen van vertrouwen bij de jongeren.

De gesprekken met jongeren binnen Upstream brengen thema's naar voren zoals mentaal welbevinden, schoolstress, financiële zorgen en moeilijke thuissituaties. Hoewel jongeren zelden expliciet spreken over (dreigende) dak- of thuisloosheid, raken hun verhalen aan risicofactoren die in de literatuur gelinkt worden aan schooluitval en dakloosheid.

De vertrouwensrelatie met de Upstream-medewerker is cruciaal voor de jongeren, zij ervaren hen als warm, niet-oordelend en veilig, wat maakt dat ze persoonlijke thema's durven delen die ze elders niet ter sprake brengen. Dat begeleiders onafhankelijk zijn van de school en gebonden zijn aan beroepsgeheim, versterkt dit gevoel van vertrouwen. Tegelijkertijd blijkt uit de interviews dat de jongeren vooral het luisterend oor waarderen. Het is voor hen helpend dat ze hun verhaal kunnen doen, maar tegelijkertijd valt ook op dat de jongeren hun eigen situatie minder problematisch inschatten. Hoewel de begeleiding niet altijd tot grote veranderingen leidt op vlak van school, huisvesting of thuissituatie, ervaren jongeren het wel als motiverend. Ze voelen zich gehoord, wat op zich al een belangrijke stap is.

2 Lessons learned

De resultaten van het project maken duidelijk dat de Upstream-aanpak werkt, maar ook dat de implementatie gepaard gaat met een aantal belangrijke uitdagingen die verdere reflectie en investering vergen.

Een eerste vaststelling is dat deze manier van bevragen onvoorspelbare resultaten oplevert. Het is op voorhand niet duidelijk hoeveel jongeren een vlag zullen krijgen, wat maakt dat het systeem

wendbaarheid vraagt van de medewerkers. Wanneer een groot aantal jongeren wordt gevlagd, moeten er voldoende middelen en mankracht beschikbaar zijn om gepaste opvolging te kunnen garanderen. De inzet van voltijdse Upstream-medewerkers is in dat opzicht geen luxe, maar een noodzakelijke voorwaarde voor continuïteit en kwaliteit.

Daarnaast toont het project dat het leggen van contact met gevlagde jongeren geen evidentie is. Jongeren stappen niet zomaar in een gesprek met een onbekende hulpverlener. Dit onderstreept het belang van de aanpak en houding van de Upstream-medewerker: een laagdrempelige, relationele en proactieve manier van werken is cruciaal om het vertrouwen van jongeren te winnen. De fysieke aanwezigheid van de medewerker op school en het herhaaldelijk zien van een vertrouwd gezicht versterken dat vertrouwen en verlagen de drempel om in gesprek te gaan. In die zin is de manier van werken minstens even belangrijk als de inhoudelijke methodiek zelf.

Verder stellen we vast dat er een discrepantie bestaat tussen de scores op de vragenlijst en hoe jongeren hun eigen situatie ervaren en verwoorden. Jongeren lijken hun problemen te minimaliseren of goed te praten, wat de interpretatie van de vlaggen bemoeilijkt. Dit bevestigt nogmaals dat het vlaggensysteem niet als absoluut mag worden beschouwd, maar altijd moet worden aangevuld met een professioneel gesprek en contextuele inschatting.

Wat wél duidelijk werkt, is een interactieve aanpak in de klas. Tijdens bijvoorbeeld klasafnames merken we dat de jongeren zich meer betrokken voelen wanneer er niet enkel een theoretische uitleg wordt gegeven, maar ook ruimte is voor dialoog en het uitwisselen van ervaringen. Het opbouwen van een vertrouwensband begint dus al in deze eerste momenten van contact, in de klas.Tot slot toont dit project aan dat dit type van vroegdetectie en interventie helpt om jongeren in kaart te brengen die niet gekend zijn bij de hulpverlening, maar wel duidelijk worstelen met hun thuis- of schoolsituatie. Hen effectief bereiken blijft een uitdaging. Bij de jongeren die wel bereikt worden, blijkt dat de begeleiding hen ondersteunt en versterkt, al zien we geen onmiddellijke veranderingen op vlak van huisvesting, thuissituatie of schoolloopbaan. Dit is deels te verklaren door hun leeftijd. Zulke structurele veranderingen zijn op hun leeftijd niet zo eenvoudig te realiseren. Wat wél duidelijk naar voren komt, is dat de begeleiding hen nieuwe inzichten en vertrouwen in hulpverlening geeft.

Hoewel dit onderzoek geen sluitende uitspraken toelaat over de effectiviteit van Upstream in het verminderen van dak- en thuisloosheid, kunnen we ons wel baseren op internationale literatuur. In andere landen zoals Australië, Canada en de Verenigde Staten heeft deze aanpak zijn meerwaarde aangetoond. Upstream Vlaanderen bouwt daarop verder, met een gelijkaardige methodiek en filosofie. De bestaande internationale bevindingen tonen aan dat deze aanpak in andere contexten impact heeft. Upstream Vlaanderen sluit hier inhoudelijk bij aan door gelijkaardige methodieken te hanteren. Verdere longitudinale opvolging is echter nodig om beter zicht te krijgen op de effectiviteit in de Vlaamse context.

3 Aanbevelingen

3.1 Investeer in het juiste profiel van de Upstream-medewerker

De impact van Upstream hangt sterk samen met wie het traject vormgeeft. Een Upstream-medewerker heeft voeling met jongeren, beweegt zich vlot in de schoolcontext en werkt op een proactieve, aanklampende en coachende manier. Belangrijke vaardigheden zijn flexibiliteit, empathie, communicatie, samenwerking, werken met de context en het bewaken van de eigen grenzen. Kennis van het welzijnslandschap (ook lokaal), ervaring met individuele en groepsmethodieken en het kunnen omgaan met diversiteit, vrijwilligheid, GDPR-richtlijnen en de samenwerking met een breed scala aan partners zijn cruciaal.

3.2 Aanwezigheid van de Upstream-medewerker op school

Een fysieke, herkenbare aanwezigheid op school verlaagt de drempel voor jongeren om in gesprek te gaan. Aanwezigheid tijdens de klasafnames en het beschikken over een eigen lokaal versterkt bovendien het gevoel van beschikbaarheid en toegankelijkheid. Structurele verankering in het schoolleven is daarom een randvoorwaarde voor duurzame impact.

3.3 Koppeling aan de ‘gouden weken’ in het begin van het schooljaar

De opstart van Upstream tijdens de eerste schoolweken (de zogenaamde 'gouden weken') vergroot de aansluiting bij bestaande initiatieven rond mentaal welzijn en groepsvorming. Vroege introductie bij schoolteams (bv. in augustus tijdens personeelsvergaderingen) en een effectieve aftrap in september zorgen voor een vlotte inbedding in het schoolritme en verhogen de betrokkenheid van zowel leerlingen als personeel.

3.4 Expliciteer de begeleidingsmethodiek

Het pilootkarakter van Upstream laat ruimte voor lokale experimenten, wat positief wordt ervaren. Tegelijkertijd toont de praktijk dat regionale verschillen in aanpak, duur en intensiteit van begeleiding het moeilijk maken om nu net de eigenheid en werking van de Upstream-methodiek te vatten. Een duidelijker kader over de kernelementen van 'Upstream-begeleiding', taakverdeling en escalatieprocedures (bv. bij veel rode/oranje vlaggen) is nodig om enerzijds overbelasting te vermijden en anderzijds ook tot een meer gemeenschappelijke invulling van de begeleiding te komen. Lokale afstemming wordt dus best gecombineerd met centrale coördinatie, methodiekontwikkeling en bijsturing op basis van monitoring. Een mogelijkheid is om via de databank ‘Kwaliteitsvolle Praktijken’ van Opgroeien tot een methodiekbeschrijving te komen die een kader biedt voor alle netwerken en begeleiders die met Upstream aan de slag willen gaan.

3.5 Betere benutting van doorverwijzing en netwerkbetrokkenheid

Opvallend weinig jongeren worden doorverwezen naar externe hulp en het informele netwerk wordt zelden betrokken. Er is nood aan versterking van de brugfunctie van Upstream: de begeleiding kan jongeren actiever helpen bij de stap naar langdurige ondersteuning of het inschakelen van familieleden of andere vertrouwde volwassenen.

3.6 Vrijwilligheid en eigenaarschap bij jongeren

Vrije keuze om al dan niet in begeleiding te stappen en zelf aan het roer te staan van deze begeleiding blijkt versterkend te werken. Jongeren waarderen het wanneer ze zelf beslissen of ze een gesprek aangaan. Een mogelijke succesvolle strategie is individuele benadering met ruimte om later in te stappen, waardoor jongeren autonomie ervaren zonder druk. Tegelijkertijd blijft aanklampend werken belangrijk om jongeren effectief te bereiken. Maar beide hoeven niet met mekaar in tegenspraak te zijn. Aanklampend werken erkent ook de vrijwilligheid en het eigenaarschap van de betrokken persoon.

3.7 Inzage in vragenlijst als gesprekstool

De vragenlijst biedt Upstream-medewerkers een waardevol aanknopingspunt om moeilijke of gevoelige thema's bespreekbaar te maken. Zowel medewerkers als jongeren gaven aan dat het een meerwaarde zou zijn als de ingevulde vragenlijst (of een samenvatting daarvan) kan worden ingezien en gebruikt ter ondersteuning van het begeleidingsgesprek. Dit kan het eigenaarschap versterken en het gesprek verdiepen. Het is daarbij essentieel dat de vrijwilligheid en het vertrouwelijke karakter van de begeleiding volledig gewaarborgd blijven. Deze suggestie, die voortkomt uit de gesprekken met de jongeren en de medewerkers, vormt een piste om verder te verkennen en vraagt om duidelijke afspraken en zorgvuldige afstemming met alle betrokkenen. Zo krijgt de vragenlijst, naast een screeningsfunctie, ook een rol als dialoogstarter.

3.8 Verbeteren van het bereik van afwezige of digitaal niet aangesloten jongeren

Jongeren die niet fysiek aanwezig zijn op het moment van de afname of niet bereikt worden via Smartschool, vallen vaak uit de boot. Er is nood aan alternatieve strategieën om deze groep alsnog te betrekken, bijvoorbeeld via gerichte outreach of samenwerking met andere schoolactoren (zoals leerlingbegeleiding of CLB).

3.9 Investeren in teamwerking en interne samenhang

Door verschillen in tewerkstellingspercentages en regionale spreiding ervaren medewerkers soms een gebrek aan gezamenlijkheid. Een gedragen teamcultuur, met structurele momenten voor overleg, methodiekontwikkeling en collectieve reflectie, versterkt de onderlinge verbinding én de kwaliteit van de werking. Dit vraagt om tijd, ruimte en ondersteuning.

3.10 Voldoende en stabiele middelen voorzien

De onvoorspelbaarheid van het aantal gevlagde jongeren vraagt om voldoende flexibiliteit en inzetbare capaciteit. Extra middelen zijn nodig voor voltijdse tewerkstelling waar mogelijk, zodat medewerkers ruimte hebben voor contactname, opvolging én samenwerking met het schoolteam. Zonder structurele ondersteuning komt de continuïteit van het project in het gedrang.

3.11 Stimuleer structurele samenwerking tussen scholen en welzijnspartners

De ervaringen met Upstream tonen dat in scholen de openheid toeneemt om welzijnsthema's en samenwerking met welzijnspartners op te nemen. Het is belangrijk om deze openheid verder te versterken en scholen aan te moedigen om de vragenlijst niet louter als een meetinstrument te gebruiken, maar als een kans om welzijn structureel te verankeren in hun werking — bijvoorbeeld via klastrajecten en een zichtbare aanwezigheid van een welzijnswerker op school.

Referenties

Agentschap Binnenlands Bestuur (z.j.). *Jouw gemeente in vogelvlucht*. Vlaanderen. Start | Gemeente-Stadsmonitor

Aleman, A. (2016, september 6). *Education & Homelessness*. Homeless hub. Education & Homelessness | HomelessHub

American Youth Policy Forum. (z.j.). *Youth experiencing homelessness*. Youth Experiencing Homelessness - American Youth Policy Forum

Aratani, Y. (2009). Homeless Children and Youth Causes and Consequences. *National Center for Children in Poverty*. Geraadpleegd op 5 mei 2025 via Homeless Children and Youth: Causes and Youth

Barrera-Osorio, F., Gertler, P., Nakajima, N., & Patrinos, H. (2020). Promoting parental involvement in schools: *Evidence from two randomized experiments.* NBER. https://www.nber.org/papers/w28040

Barrett, J. (2019). *Youth who are homeless: A closer look.* Petersheim Academic Exposition, Seton Hall University. Youth Who Are Homeless: A Closer Look

Bayenet, B., Carlier, J., Tojerow, I., & Verdonck, M. (2022). *Thuisloosheid: hoe lang nog?* [Eindverslag samenvatting]. DULBEA, Departement Toegepaste Economische Wetenschappen, ULB. Syndicat des Immenses. Samenvatting-DULBEA_NL.pdf

Bearsley-Smith, C. A., Bond, L. M., Littlefield, L., & Thomas, L. R. (2008). The psychosocial profile of adolescent risk of homelessness. *European Child & Adolescent Psychiatry, 17*(4), 226–234. https://doi.org/10.1007/s00787-007-0657-5

Blount T. (2014) Dropout Prevention: Recommendations for School Counsellors. *North Carolina State University, 1*(1), 1-33. Microsoft Word - v10n16.docx

Braciszewski, J. M., Toro, P. A., & Stout, R. L. (2016). Understanding the attainment of stable housing: A seven-year longitudinal analysis of homeless adolescents. *Journal of Community Psychology, 44*(3), 358–366. doi: 10.1002/jcop.21773

Brumley, B., Fantuzzo, J., Perlman, S., & Zager, M. L. (2015). The unique relations between early homelessness and educational well-being: An empirical test of the Continuum of Risk Hypothesis. *Children & Youth Services Review*, *48*, 31–37. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.11.012

Busch-Geertsema, V. (2010) Defining and measuring homelessness. In E. O'Sullivan, V.

Canadian Observatory on Homelessness. (2016). *Canadian definition of youth homelessness.* Homeless Hub. https://homelesshub.ca/sites/default/files/Definition_of_Youth_Homelessness.pdf

Canadian Observatory on Homelessness. (z.j.). *Mental health and homelessness*. In *Homelessness 101*. Homeless Hub. Mental Health and Homelessness

Christiaens, E. (2022, 28 september). *ULB-studie: 'Elke dakloze persoon kost 40.000 euro per jaar'.* BRUZZ. ULB-studie: 'Elke dakloze persoon kost 40.000 euro per jaar' | BRUZZ

Dashboard onderwijs (z.j). *Basisonderwijs.* Antwerpen. Dashboard onderwijs - Basisonderwijs - Antwerpen binnenstad - Eilandje

Dej, E., Gaetz, S. & Schwan, K. (2020). Turning Off the Tap: A Typology for Homelessness Prevention. J Primary Prevent 41. https://doi.org/10.1007/s10935-020-00607-y

Delaruelle, K., Buffel, V., & Bracke, P. (2015). Educational expansion and the education gradient in health: A hierarchical age-period-cohort analysis. *Social Science & Medicine, 145*, 79-88. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2015.09.040

Demaerschalk, E., Robben, L.-l., Mertens, N., & Hermans, K. (2024). Diverse Profiles of Homeless Young Adults: Implications for Tailored Prevention Strategies—Insights from Belgian Homelessness Counts. *Youth*, *4*(3), 1271-1286. https://doi.org/10.3390/youth4030080

De Witte, K., Cabus, S., Thyssen, G., Groot, W., & Maassen van den Brink, H. (2013). A critical review of the literature on school dropout. *Educational Research Review, 10*, 13–28. https://doi.org/10.1016/j.edurev.2013.05.002

De Witte, K., & Csillag, M. (2014). Does anybody notice? On the impact of improved truancy reporting on school dropout. *Education Economics*, *22*, 549–568. doi: 10.1080/09645292.2012.672555

Edgar, B., Meert, H., & Doherty, J. (2004). *Third Review of Statistics on Homelessness in Europe: Developing an Operational Definition of Homelessness*. Brussels: FEANTSA.

Embry, L. E., Vander Stoep, A. V., Evens, C., Ryan, K. D., & Pollock, A. (2000). Risk factors for homelessness in adolescents released from psychiatric residential treatment. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 39*(10), 1294–1301. https://doi.org/10.1097/00004583-200010000-00017

Erb-Downward, J. (2018). *Falling through the cracks: Graduation and dropout rates among Michigan's homeless high school students*. Michigan Department of Education. Educational Outcomes for Homeless Students in MI Policy Brief_2.19.18._FINAL

FEANTSA (2005). ETHOS Typology on Homelessness and Housing Exclusion. Geraadpleegd via: ETHOS Typology on Homelessness and Housing Exclusion

FEANTSA (2017). Homelessness in Europe: LGBTQI Homelessness. Brussels: FEANTSA.

FEANTSA (2020). FIFTH OVERVIEW OF HOUSING EXCLUSION IN EUROPE. Brussels: FEANTSA.

Fine, J.G., & Davis, J.M. (2003). Grade retention and enrollment in post-secondary education. *Journal of School Psychology, 41*(6), 401-411. https://doi.org/10.1016/j.jsp.2003.07.001

Fried, R., Petty, C., Faraone, S. V., Hyder, L. L., Day, H., & Biederman, J. (2016). Is ADHD a risk factor for high school dropout? A controlled study. *Journal of Attention Disorders, 20*, 383–389. doi: 10.1177/1087054712473180

Gaetz, S. (2014). Coming of Age: Reimagining the Response to Youth Homelessness in Canada. Toronto: The Canadian Homelessness Research Network Press.

Gaetz, S., & Dej, E. (2017). A New Direction: A Framework for Homelessness Prevention. Toronto: Canadian Observatory on Homelessness Press.

Gaetz, S., Schwan, K., Redman, M., French, D., & Dej, E. (2018). *Report 1: Structural Prevention of Youth Homelessness.* A. Buchnea (Ed.). Toronto, ON: Canadian Observatory on Homelessness Press.Grattan, R. E., Tryon, V. L., Lara, N., Gabrielian, S. E., Melnikow, J., & Niendam, T. A. (2022). Risk and resilience factors for youth homelessness in Western countries: A systematic review. *Psychiatric Services, 73*(4), 425–438. https://doi.org/10.1176/appi.ps.202000133

Haelermans, C., & De Witte, K. (2015). Does residential mobility improve educational outcomes? Evidence from the Netherlands. *Social Science Research, 52*, 351–369. https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2015.02.008

Hand, T. & Mackenzie, D. (2023). The COSS Model in Homelessness Policy Discourse. Policy Brief. Melbourne: Upstream Australia

Hattie, J. (2008). *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. Routledge.

Haugan, J.A., Frostad, P. & Mjaavatn, PE. (2019). A longitudinal study of factors predicting students' intentions to leave upper secondary school in Norway. *Social Psychology of Education, 22,* 1259–1279. https://doi.org/10.1007/s11218-019-09527-0

Heath, D. (2020). *Upstream: The Quest to Solve Problems Before They Happen*. Avid Reader Press / Simon & Schuster.

Institute for Children, Poverty & Homelessness. (2017). *More than a place to sleep: Understanding the health and well-being of homeless high school students.* ICPH. More Than a Place to Sleep: Understanding the Health and Well-Being of Homeless High School Students – ICPH

Jimerson, S. R. (2001). Meta-analysis of grade retention research: Implications for practice in the 21st century. *School Psychology Review, 30*(3), 420-437. doi: 10.1080/02796015.2001.12086124

Johnson, G., Culhane, D., Fitzpatrick, S., Metraux, S., & O'Sullivan, E. (Red.). (2024). *Research Handbook on Homelessness*. Edward Elgar Publishing.

Kokko, K., Tremblay, R. E., Lacourse, E., Nagin, D. S., & Vitaro, F. (2006). Trajectories of prosocial behavior and physical aggression in middle childhood: Links to adolescent school dropout and physical violence. *Journal of Research on Adolescence, 16*, 403–428. https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2006.00500.x

Kull, M. A., Morton, M. H., Patel, S., Curry, S., & Carreon, E. (2019). *Missed opportunities: Education among youth and young adults experiencing homelessness in America*. Chicago, IL: Chapin Hall at the University of Chicago. ChapinHall_VoYC_Education-Brief.pdf

Lee, V. E., & Burkam, D. T. (2003). Dropping out of high school: The role of school organization and structure. *American Educational Research Journal, 40*(2), 353–393. doi: 10.3102/00028312040002353

Mackenzie, D., & Thielking, M. (2013). The Geelong Project: A community of schools and youth services model for early intervention. *Swinburne Institute for Social Research*. *Geelong report 2013 Mackenzie Thielking.pdf*

MacKenzie, D. & Hand, T. (2020). *'Population Screening for Risk under the COSS Model', Concept Brief, Melbourne: Upstream Australia*.

Mackie, P. K. (2014). Homelessness Prevention and the Welsh Legal Duty: Lessons for International Policies. *Housing Studies, 30*(1), 40–59. https://doi.org/10.1080/02673037.2014.927055

Mackie, P. K. (2015) Homelessness prevention and the Welsh Legal Duty: Lessons for international policies. Housing Studies, 30(1): 40–59

Mackie, P., Doherty, E., & Thomas, I. (2021, November). *Upstream Cymru pupil survey: Findings report*. Cardiff University. https://www.cardiff.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0009/2589723/Upstream-Cymru-Data-Report-17.11.2021.pdf

Mahoney, J. L. (2014). School extracurricular activity participation and early school dropout: A mixed-method study of the role of peer social networks. *Journal of Educational and Developmental Psychology, 4*, 143–154. doi: 10.5539/jedp.v4n1p143

Mallett, S., Rosenthal, D., Milburn, N., & Rotheram-Borus, M. J. (2005). Young people, drug use and family conflict: Pathways into homelessness. *Journal of Adolescence, 28*(2), 185–199. doi: 10.1016/j.adolescence.2005.02.002

Martijn, C., & Sharpe, L. (2006). Pathways to youth homelessness. *Social Science & Medicine, 62*(1), 1-12. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2005.05.007

Mayock, P., Corr, M.-L., & O'Sullivan, E. (2008). *Young people's homeless pathways*. Dublin, Ierland: Homeless Agency.

Mayock, P. & O'Sullivan, E. (2007) *Lives in Crisis: Homeless Young People in Dublin City.* Dublin: The Liffey Press.

Mayock, P., & Parker, S. (2023). *Youth*. In J. Bretherton & N. Pleace (Eds.). Routledge.

Merton, R. K., & Kitt, A. S. (1950). Contributions to the theory of reference group behavior. In R.K. Merton & P.F. Lazarsfeld (Eds.), *Continuities in social research: Studies in the scope and method of "The American Soldier"*. Free Press.

Monroe, C. R., & Obidah, J. E. (2004). The influence of cultural synchronization on a teacher's perceptions of disruption: A case study of an African American middle-school classroom. *Journal of Teacher Education, 55*(3), 256–268. https://doi.org/10.1177/0022487104263977

OESO. (2020). *PISA 2018 Results (Volume V): Effective policies, successful schools*. PISA, OECD Publishing. PISA 2018 Results (Volume V) | OECD

Park, J., & Glen, R. (2020). The Albury Project story: From collective discontent to positive action. *Parity, 33*(3), 69–72. The-Albury-Project-Story-Parity-April-2020.pdf

Piat, M., Polvere, L., Kirst, M., Voronka, J., Zabkiewicz, D., Plante, M-C., Isaak, C., Nolin, D., Nelson, G., & Goering, P. (2015). Pathways into homelessness: Understanding how both individual and structural factors contribute to and sustain homelessness in Canada. *Urban Studies, 52*(13), 1-17. https://doi.org/10.1177/0042098014548138

Pleace, N. (2019). Preventing Homelessness: A Review of the International Evidence. Research Report. Simon Communities of Ireland, Cork.

Porche, M. V., Fortuna, L. R., Lin, J., & Alegria, M. (2011). Childhood trauma and psychiatric disorders as correlates of school dropout in a national sample of young adults. *Child Development, 82*, 982–998. https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01534.x

Rice, E., & Winetrobe, H. (2018). The Causes and Consequences of Youth Homelessness. In M. Tambe & E. Rice (Eds). Cambridge university press.

Richer, S. (1976). Reference-group theory and ability grouping: A convergence of sociological theory and educational research. *Sociology of Education, 49*(1), 65-71. https://doi.org/10.2307/2112394

Ripamonti, E. (2017). Risk Factors for Dropping out of High School: A Review of Contemporary, International Empirical Research. *Adolescent Res Rev,* 3, 321-338. https://doi.org/10.1007/s40894-017-0075-y

Rumberger, R. W. (1983). Dropping out of high school: The influence of race, sex, and family background. *American Educational Research Journal*, 20(2), 199–220. https://doi.org/10.3102/00028312020002199

Rumberger, R. W., & Thomas, S. L. (2000). The distribution of dropout and turnover rates among urban and suburban high schools. *Sociology of Education, 73*(1), 39–67. doi: 10.2307/2673198

Rumberger, R. W., & Lim, S. A. (2008). *Why Students Drop Out of School: A Review of 25 Years of Research* (Policy Brief 15). University of California, Santa Barbara: California Dropout Research Project.

SchoolHouse Connection. (2025). *2025 fact sheet: Educating children and youth experiencing homelessness*. https://schoolhouseconnection.org/article/2025-fact-sheet-educating-children-and-youth-experiencing-homelessness

Shelton, K. H., Taylor, P. J., Bonner, A., & van den Bree, M. (2009). Risk factors for homelessness: Evidence from a population-based study. *Psychiatric Services*, *60*(4), 465–472. https://doi.org/10.1176/ps.2009.60.4.465

Sohn, J., & Gaetz, S. (2020). The Upstream Project Canada: An Early Intervention Strategy to Prevent Youth Homelessness & School Disengagement. Toronto: Canadian Observatory on Homelessness Press.

Statbel (z.j.). *Voortijdige verlaters van onderwijs en opleiding*. Voortijdige verlaters van onderwijs en opleiding | Statbel

Swanson, C. B. (2004). *Who Graduates? Who Doesn't? A Statistical Portrait of Public High School Graduation, Class of 2001.* Urban Institute Education Policy Center. Who Graduates? Who Doesn't?

Toro, P. A., Dworsky, A., Fowler, P., Dennis, D., Locke, G., & Khadduri, J. (2007). Toward an international understanding of homelessness. *Journal of Social Issues, 63*(3), 461–481. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2007.00519.x

van den Bree, M. B. M., Shelton, K., Bonner, A., Moss, S., Thomas, H., & Taylor, P. J. (2009). A longitudinal population-based study of factors in adolescence predicting homelessness in young adulthood. *Journal of Adolescent Health*, *45*(6), 571–578. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2009.03.027

Vermeir, E. (2023). Back on Track: een nieuw begeleidingsprogramma voor dak- en thuisloze jongeren en jongeren uit detentie. Microsoft Word - Finaal rapport Back on Track 2023 - finaal rapport

Van Canegem, T., Van Houtte, M., & Demanet, J. (2024*). Zittenblijven op school. Een hinderpaal op weg naar sociale mobiliteit en kansengelijkheid*. Acco.

Van Vyve, A. (2022, 21 september). *Ending homelessness is possible – it's all about a paradigm shift.* World habitat. Ending homelessness is possible - it's all about a paradigm shift - World Habitat

Vijayakumaran, N., Yusof, H.M., Oulaganathan, S., & Rajan, S. (2023). The impact of parental involvement and student engagement on school dropout intention: a systematic literature review. *International journal of education, psychology and counselling, 8*(50), 36-46. doi: 10.35631/IJEPC.850003